LAKEWOOD DAF YOMI

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע"נ
ברוך דוב ז"ל בן יבלחט"א משה חיים ווידרא נ"י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ"ל

מרלה מקומות רשפי אש
לע"נ מריס שיינדל בת יבלחט"א אפריס שמעון סינגוויץ

LAKEWOODDAFYOMI.COM

בקשין. גגדים קשין שאין מחממים מותר ליתן עליהן: נמטא. גגד[ד] שקורין פלנטר"ל בלע"ז: גמדא. קשה כמו גמוד מסאני (פסחים דף קיח.) דבר שהוא כיוון נעשה קשה: דנרש. מקום: שריא. לישיבה שאינו מחממם: עדרילין. לאיתי בתשו' הגאונים שרגילין לנתן תחת מעגילהן (ותולים[ה]) עליהם עור של תיישים מעובדין תחת קרקעיתן וכגגד העקב של רגל יש עושין אותן של צמר וקורין אותן (ו) נמטי: אין בהם משום כלאים. דקסין הן: צררי דפשיטי אין בהן משום כלאים. גגד כלאים שקורין בו מעות מותר לתתן בחיקו שהמעות מקסין אותו ואינו מחממם: דבזרני. שקורה בהם זרעים: יש בהם משום כלאים. ואסור לתתן בתוך חיקו: אסור לנעלו. ביו"ט: ומותר לטלטלו. דכלי הוא: מעשה שדיה. במסכת שבת פרק במה אשה יוצאה (דף ס.): בסיכי. ימדות קטנות של עץ וי"ל תופר שתי תפירות בתמלגו ושתים בראשו ושתים בעקבו: ביצת הגיר. גיר מין קרקע המשחיר. בלת כל דבר הנלוש ונעשה עב קרוי בלת מטוו"ש בלע"ז: לצחצחו. להחליקו כדמפרש לקמיה שבמקומו היו הופכים מקום בשר מבחוץ ומקום שער מבפנים ודרך מקום בשר להיות בו מרטיט וקליפות קליפות: באתריה דר' יהודה בשורא לתחת. לפיס הלכך מ"ל לאמתו: והאנן תנן כו'. ותפילין אין נאותין בהן ביו"ט כדאמר בערובין (דף ל.) יצאו שבתות וימים טובים שהן עומן אות: כל שנאותים בו בחול. שהוא ממוקן כל צרכו: משלחין אותו ביום טוב. דהאי ביום טוב דקתני מתני' לאו מנאותין לקמיה קאי אלא אמשלחין דבתריה ולאתויי תפילין אתא דאי נמי מנח להו ביו"ט ליכא אסורא ומיהו סנדל המסומר לא בלא לימא מדשרו רבנן לשלחו ש"מ מותר לנעלו: היה בא בדרך. בע"ש: מניח ידו עליהם. שלא יאלוס וחכמים התירו לו להכניסם לעיר דרך מלגזות דהיא הצנעה כלאמר יד ומשוס בזיון: בבהמ"ד. בשדה היה ואינו משתמר: לבית הסמוך לחומה. משנכנס לעיר יתנם בבית הראשון ולא יוליכם עד בימו: הא דמנטרא. בלאותו בית הסמוך לבהמ"ד אם נשמרים הם בו יתנם שם: מאי אירא בראשו. שכבר היה מלוכש בהן מבעוד יום דקא נקיט אבי' אפי' מחתן בארבע נמי. אפילו לאחר שקדש היום מלאן מונחים בקרקע התירו לו חכמים להניחן בראשו ולהלמינן: המוצא גרסינן ולא גרסינן המוליא: המוצא תפילין. בשבת בשדה: מכניסן. לעיר: זוג זוג. נותן בראשו אחד ואחד בזרועו כדרך הנתחן בחול ומכניסן וחוזר והולך ולוכש זוג אחר ומכניסן: תפילין של ראש ושל זרוע קרי זוג זוג: ולא מנטרא מחמת גנבי. ואשמעינן אבי דהואיל ולא מנטרא מחמת גנבי מאחר שהן בראשו יוליכם עד בימו אבל אם מלאן אם במקום שהן נשמרין מן הכלבים לא יוציא ממקומן:

הדרן עלך ביצה

מותם בידו וי"ל דלמא משתלפי ליה מידיה והיא דיושב בבית המדרש נקט וקדש היום דבע"ש מיירי וקמ"ל דשבת לאו זמן תפילין הוא:

הדרן עלך ביצה

בדרך ותפילין בראשו ושקעה חמה מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו. היה יושב במדרש ותפילין בראשו וקידש עליו היום מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו. **מיתיבי היה בא בדרך** ותפילין בראשו וקדש עליו [היום] מניח ידו עליהן עד שמגיע לבית הסמוך לחומה היה יושב במדרש ותפילין בראשו וקידש עליו היום [מניח ידו עליהן] עד שמגיע לבית הסמוך לבית המדרש. **פרקינן לא קשיא** הא דתני עד שמגיע לבית הסמוך לחומה ולבית הסמוך לבית המדרש מקום משמתמרין מחמת גנבי וכ"ש מפני כלבים. והא דאמר אביי עד שמגיע לביתו בשאין שם בית סמוך לבית המדרש אלא מקום שהוא בית שימור מפני הכלבים אבל מפני הגנבים לא. מהו דתימא גנבי גופייהו לא מזלזלי בתפילי יניחם לשם קמ"ל דלא: **הדרן עלך ביצה שנולדה ביום טוב**

אלא בקשין. משמע הכא דבדבר קשה אין בו משום כלאים וכן משמע ביומא (דף סט. ופס) דקאמר שהכהנים היו מקפלים בגדיהם תחת ראשיהם ופריך הא קא מתהנו מכלאים וכו' וכללא דסוגיא איתא התם כדאיתא הכא ואמר רב אשי שאני בגדי כהונה דקשין הן ותיפה דאמר בערכין (דף ג.): הכל חייבין בציצית כהנים לויס וישראלים ופריך פשיטא משום דכהנים הן יהיו פטורים ומשני מהו דתימא הואיל וכתיב[ו] לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך אימא כל שיעטו בלא תלבש שעטנז ישנו בכלל גדילים תעשה לך והני כהני הואיל ואשתרו כלאים לגביהו אימא לא לחייבו בציצית קמ"ל דכהנים חייבין והשתא תימה מאי קאמר הואיל ואשתרו כלאים לגביהו דשאני בגדיהם שהיו קשין לכ"ע דדוקא להציע תחתיהם דהואיל דבדרכים ליכא אלא איסור דרבנן להציע בקשין לא גזור ומייתי כי ההיא דכו' נמטא גמדא דנרש שריא להציע תחתיו כן פרש"י אבל רבים אסורים כדאמר התם[ז] לבדין אסורין מפני שהן שוע ול"י[ח] דשריא משמע אפי' לנעשה ויש לומר דאמ"ל דשריא אפילו לנעשה ואם תאמר מאי מייתי מהא גמדא דנרש וכו' והא פירש[ט] דקשין מותרין דוקא להציע תחתיו אבל לנעשה אסורין וי"ל דגבי [בגדי כהונה[י]] מיירי שהוא שוע טווי וזוז ואז יש בו איסור כלאים שהוא מלאוריימתא וכיון שהן אסורין מן התורה מ"מ אפילו קשין אסורין בנעשה ובהצנעה אבל גמדא[כ] אינו אלא דרבנן כדאמרינן בגדה (דף סא: ופס) דמלאוריימתא בעינן שיהא שוע טווי וזוז והא דקאמר[ל] הבדים אסורים מיירי דוקא דרבנן[מ] וכיון דרכים ליכא אסורא אלא דרבנן אפי' בנעשה בקשין לא גזור והני פורפויטעי"ש שקורין בתשכנו דמזל"ש שאנו נוהגים דפעמים שיש בהן צמר יש לומר הואיל ואם עושין קרע קטן מוציאין אותו דרך הקריעה דחד מסרך סריך לחבירו שרי אבל אם היו משיגין בהן תחיכות קטנות של בגד צמר ולאי (נ) שיהא אסור:

הכי קאמר כל שנאותין בחול וכו'. ואתי לאתויי תפילין דמשלחין אותן דהא אפילו אם מניח אותן ליכא אסורא אבל לא תני לאתויי הבדים המסומר דזהאי יהא אסור לשלחו אלא שרית לשלחו אתי לנעלו דליכא איסורא בדבר זה[מ] אבל תפילין (נהי דשבת ויום טוב לאו זמן תפילין הן[ס]) מכל מקום ליכא איסורא להניחן:

היה בא בדרך ותפילין בראשו ושקעה עליו חמה וכו' **או** יושב בבית המדרש וכו'. פרש"י דתרוייהו מיירי בערב שבת דשבת לאו זמן תפילין וכי בא בדרך ושקעה עליו חמה התירו לו להכניס לעיר הואיל ומבאים כלאחר יד ולפ"ז קשה דלא אמאי נקט גבי בא בדרך ושקעה וגבי יושב בבית המדרש וקדש היום כיון דטעמא דתרוייהו אין אמאי שני בלשניה לכ"ע ובא בדרך ושקעה מיירי בחול והואיל ושקעה חמה יש לו לסלקן וקמ"ל[ע] דלילה לאו זמן תפילין הוא ואם תאמר אי מיירי בחול אמאי אינו מביא בדרך ותפילין בראשו ושקעה חמה מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו. היה יושב במדרש ותפילין בראשו וקידש עליו היום מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו. **מיתיבי היה בא בדרך** ותפילין בראשו וקדש עליו [היום] מניח ידו עליהן עד שמגיע לבית הסמוך לחומה היה יושב במדרש ותפילין בראשו וקידש עליו היום [מניח ידו עליהן] עד שמגיע לבית הסמוך לבית המדרש. **פרקינן לא קשיא** הא דתני עד שמגיע לבית הסמוך לחומה ולבית הסמוך לבית המדרש מקום משמתמרין מחמת גנבי וכ"ש מפני כלבים. והא דאמר אביי עד שמגיע לביתו בשאין שם בית סמוך לבית המדרש אלא מקום שהוא בית שימור

חשק שלמה על ר"ח א) בערוך ערך גר ר"ב אימא בתמריה דר"י בר ביסנא לתתא וכלפי שיער לתון והוי חלק בעלמו ואינו צריך לתלות בתמריה דרבי יוסי בר ביסנא לעיל ולא הוי חלקו וצריך לנתלתו. ב) בירושלמי איתא תמרין בשם ר' ירמיה אקור ותמרין משמיה דר' ירמיה מותר מ"ר חזקי' אמא וכו' עליון דקיקין וכו'.

מכורת הש"ם עם הוספות

א) יומא דף סט., ב) [תוספתא פ"א ע"ש], ג) [פסחים דף ג. וש"נ], ד) שבת סב. עירובין לה., ה) [ע"ז ו. ע"ש ועי' מ"ש מוס' ב"ב נה: ד"ה רבי אליעזר], ו) דברים כב יא-יב, ז) כלאים פ"ט מ"ט, ח) [וע"ע מוס' שבת ס. ד"ה לא בסנדל], ט) מנחות לו ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ערדלין וכו' וקורין אותן ערדלין הס"ד: (ב) תוס' סד"ה אלא וכו' אמר ודאי אסור כל"ל ומיהא שיהא ממקן:

גליון הש"ס

גמרא רבי יהודה מתיר בשחור. עיין בנ"ק דף טו ע"ב תוס' ד"ה דהוה פיס:

ליקוטי רש"י

שרא. אין בו משוס כלאים דהעלאה דומיא דלבישה אמת בה בגמא מיעוט הוא דאתקר [ויומא סט.]. המוצא תפילין. בשדה במקום שמצדין. [עירובין צה.]. מכניסן. לעיר דרך מלגזות [שבת סב.].

הגהות וציונים

א) בירושלמי הגירסא בריצת אומן (יפ"ע): ב) ס"א הא דלא מנטרא מחמת גנבי ומחמת כלבי והא דמנטרא מחמת כלבי דלא מחמת גנבי [מהר"ם] (גליון): ג) צ"ל רוב גנבי (הגהות ר"א לאנדא): ד) צ"ל לבד דפו"ר וכת"י חילופי גרסאות בילק"מ, וכ"ה ברש"י יומא סט ע"א: ה) [ובוולין] (גליון), וכ"ה בדפו"ר: ו) נ"ב ולא נראה (חכ"מ): ז) בדפו"ר פי' וצ"ל פירשתי (ב"ש): ח) ס"א ויליון. (גליון) וכ"ה בדפו"י וכת"י ולפנינו ע"פ המהרש"ל: ט) נדצ"ל אבל נמטא אינו אלא מדרבנן (רש"ש): י) צ"ל מדרבנן וכיון דבדרכים (ב"ש): כ) רש"ל מ"ז [ומתוך דברי התוי"ט ד"ה כל שנאותין וכו' תראה שאינו מוחק וכתב ע"ז פי' נכון ע"ש] (גליון) ועיין ילקוט מפרשים:

לעזי רש"י

פלנטר"א. פירוש נגד, אמר כנוס יפה שהיה נגד גלי עוייה ואריגה (עיין רש"י שבת דף מה ע"ב ד"ה מוכין וכש"י בכורות דף כט ע"ב ד"ה נמנוי). מטונ"ש. פירוש כל דבר הנלוש ונעשה עב, גושים (ועיין ערוך ערך כן ג'):

תוספות סוד"ה אלא פורפיינטי"ש, דמזל"ש. פירוש נגד עליון (לנגד) (עיין ליקוטים מהרי"ל מהלכות יום"ט ק"ש ותקומת הדשן מ"ש סימן לד"ו):

עין משפט נר מצוה

קכד א מיי' פ"י מהל' כלאים הלכה יג סמג לאוין רפג טוש"ע י"ד סי' שא סעיף ה.

קכה ב מיי' שם הלכה יט וסמג שם טוש"ע שם סעיף יד.

קכו ג מיי' פי"ט מהל' שבת הלכה ג [לא מצאתי בהמנ"ס דאסור לנעלו ועי' תוי"ט ד"ה סנדלן]:

קכז ד ה מיי' פ"ה מהלכות יו"ט הל' ו סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקנו סעיף ג:

קכח ז ז מיי' פי"ט מהלכות שבת הל' כו סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן רסו סעיף י: [רב אלפס הל' תפילין דף עד: ומרא"ש שם סימן יז ועיטיבוק פ"א דף קכב. ובכל"ש שם סימן ב]:

קכט ח מיי' שם הלכה כג וסמג שם טוש"ע שם סימן שא סעיף מב:

רבינו חננאל

שהשמש מתחמם בגגדר. ופרקינן אלא האי כלאים ששנינו שמותר לשלחם ביו"ט מצעות קשות הן. וכדרב הונא דאמר נמטא דנרש שריא. פי' הלבנין שעושין בנרש אע"פ שהן כלאים מותר להשתמש בהן מפני שהן חזקים ואין נימא נמשכת מהן: וסוגיין עדרלין וצררי דפשיטי ודבזרני אין בהן משום כלאים לפי שאין דרך חימום בכך. אמר אביי סנדל המסומר אסור לנעלו משום מעשה שהיה ומפורש בשבת בפרק במה אשה ומותר לטלטלו מדתנינן אין משלחין אותו ביו"ט דאי ס"ד אסור לטלטלו שלוחי מיבעי למיסר. ולא מנעל שאינו תפוד. אע"ג דנקיט בסיכי פי' תפוש ביתדות. תניא ר' יהודה אוסר (לנ"מ שלו שליחי מבעי"א) במנעל לבן. כמנהג מקומו מפני שצריך ביצת הגיר ור' יוסי אוסר במנעל שחור כמנהג מקומו שהיו מצחצחין אותו באתריה דר' יוסי ה) (בדבשהין) במקום השיער ואין צריך ובאתריה דר' יהודה בדבשרא וצריך ביצת הגיר ללבנו: ירושלמי תני אין מפרקין את המנעל מן האימוס ביו"ט אבל מפרקין בחולו של מועד מהו להעמיד חלב אם אתה אומר אף הוא חולב ומעמיד מיו"ט לחול תני ר' חלפתא בן שאול תכשיטין אסור לשלחן עד כדין תכשיטין של זהב ואפילו תכשיטין של כסף ו) א"ר חזקיה טליין דקיקין הוון מתרבין בדורתיה דרבי ירמיה אתא שאול לר' זעירא א"ל לא תיאסר ולא תשתרי. זה הכלל כל שנאותין משלחין אותו ביו"ט. רב ששת שרא להו לרבנן לשדורי להדדי תפילין ביו"ט ואמר כך פי' המשנה כל שנאותין בו בחול משלחין אותו ביו"ט. אמר אביי היה בא

טו: יום טוב פרק שני ביצה

יום טוב לא יבשל בתחלה. להיות תחלת בשולו ועיקרו לשם שבת אלא לשם יו"ט יהא תחלת בשולו והמשוייר יהא לשבת כדקתני ואזיל אבל מבשל הוא ליו"ט ובלא הערמה כדקתני לקמן[ג]: עושה תבשיל. לשם ערוב: וביצה שעליו. שהיו טחין ביצה על הדג כשצולין אותו: אכלו או שאבד. קודם שבשל כל צרכי שבת: סומך עליו. לבשל בשבילו: **גמ'** מנא הני מילי. לאו דוקא מקראי יליף דערובי תבשילין דרבנן והכי קא מבעיא ליה אהיכא אסמכוה רבנן: זכור. אין זכירה אלא בדבר המשתכח: זכרהו מאחר שבא להשכיחו.

יום טוב [א]שחל להיות ערב שבת לא יבשל בתחלה מיום טוב לשבת אבל מבשל הוא ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת ועושה תבשיל מערב יו"ט וסומך עליו לשבת בית שמאי אומרים שני תבשילין ובית הלל אומרים [ב]תבשיל אחד ושוין בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין [ג]אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחלה ואם שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת: **גמ'** מנה"מ אמר שמואל דאמר קרא [א]זכור את יום השבת לקדשו זכרהו מאחר שבא להשכיחו מאי טעמא אמר רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב רב אשי אמר [ד]כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת קל וחומר מיום טוב לחול תנן עושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת בשלמא לרב אשי דאמר כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת היינו דמערב יום טוב אין ביום טוב לא אלא לרבא מאי איריא מערב יום טוב אפילו ביום טוב נמי אין הכי נמי אלא גזרה שמא יפשע ותנא מייתי לה מהכא [ב]את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו מכאן אמר ר' אלעזר[ה] אין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל מכאן סמכו חכמים לערובי תבשילין מן התורה ת"ר מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב ודורש כל היום כולו בהלכות יום טוב יצתה כת ראשונה אמר הללו בעלי פטסין כת שניה אמר הללו בעלי חביות כת שלישית אמר הללו בעלי כדין כת רביעית אמר הללו בעלי לגינין כת חמישית אמר הללו בעלי כוסות התחילו כת ששית לצאת אמר הללו בעלי מארה[ג] נתן עיניו בתלמידים התחילו פניהם משתנין אמר להם בני לא לכם אני אומר אלא להללו שיצאו [ה]שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה בשעת פטירתן אמר להם [ג]לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם אמר מר שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה והא שמחת יום טוב מצוה היא רבי אליעזר לטעמיה דאמר שמחת יום טוב רשות דתניא [ד]רבי אליעזר אומר אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה ר' יהושע אומר [ה]חלקהו חציו לה' וחציו לכם אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר [ד]עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר [ה]עצרת תהיה לכם הא כיצד רבי אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ורבי יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם מאי לאין נכון לו אמר רב חסדא למי שלא הניח עירובי תבשילין איכא דאמרי מי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין [ו]אבל מי שהיה לו להניח עירובי תבשילין ולא הניח פושע הוא מאי כי חדות ה' היא מעוזכם אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בר' שמעון אמר להם הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע ואמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בר' שמעון הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר שנאמר [ו]אדיר במרום ה'[ג] אי נמי אדרא כשמיה כדאמרי אינשי מאי אדרא דקיימא לדרי דרי תניא נמי הכי שדה שיש בה אדר אינה נגזלת ואינה נחמסת ופירותיה משתמרין תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חוזאה כל

או אוכל ושותה או יושב ושונה. ואע"ג דלעיל קאמר לתלמידיו אכלו משמנים ושתו ממתקים משום דסיים הדרשה הוא דהא בשאר ימים נמי היו אוכלים אחר הדרשה ומ"מ אמר להו אכלו משמנים ושתו ממתקים משום שמחת יום טוב: **לוו** עלי ואני פורע. והא דאמר (פסחים דף ק.[ו]) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ה"מ כשאין לו [א] לפרוע[ז][ז]: כל

כשבא יו"ט בערב שבת קרוב שבת להשתכח מחמת יו"ט שמרבה בסעודת היום ואינו מניח לשבת כדי כבודו והזהירך הכתוב לזכרו וכשמערב ערובי תבשילין נמצא שזוכרו שהרי אינו עושה אלא מחמת שבת: מ"ט. למה תקנו ערוב קרא ודאי לאו בערוב משתעי ולאו ערוב משתמע מניה ואסמכתא בעלמא הוא וכי אתא קרא לקדוש היום אתא כדתניא בפסחים (דף קו.) זכרהו על היין וערוב מדרבנן ומה ראו לתקן: אמר רבא כדי שיברור כו'. מתוך שמערב זוכר את השבת ואינו מכלה את הכל ליו"ט ובורר מנה לזה ומנה לזה: רב אשי אמר. לא לכבוד שבת תקנוהו אלא לכבוד יום טוב: כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת. אלא א"כ התחיל מבעוד יום דאינו אלא כגומר והולך אבל אתחולי לא: ק"ו דמיום טוב לחול. לגמרי לא: בשלמא לרב אשי. דאמר לכבוד יו"ט תקנוהו כדי שיאמרו אסור להתחיל בשולי שבת ביו"ט היינו דמערב יו"ט הוצרך לעשותו: אלא לרבא. דאמר כדי שיברור: אפי' ביו"ט. יעשהו לפני[ד] סעודת יו"ט יש כאן זכירת שבת לברור מנותיו: שמא יפשע. יסכת ולא יערב משום דטריד: ותנא מייתי לה מהכא. כן דרך שיטת התלמוד כשמתחילין האמוראין להוציא טעם מן המקרא ויש תנא של ברייתא למד אותו ממקום אחר נקט הכי כלומר האמוראין למדוהו מכאן והתנא למד מכאן: את אשר תאפו אפו. הוה ליה למכתב היום אפו ובשלו אלא רמז הוא שיש לך יום ששי שאין אופין לצורך מחר: אלא על האפוי. בחמישי בשבת: אופין. פת: מבשלין. תבשיל: שהיה יושב ודורש. ביום טוב: יצתה כת ראשונה. לסעוד סעודת יום טוב והניחוהו דורש: בעלי פטסין. חביות גדולות הכינו להם באנומלין[ה] ומסך משתאות לפיכך מהרו לצאת כלומר בעלי נפש הן ואינן יגעין לשמוע תורה: הללו בעלי מארה. שהיה בית המדרש מתרוקן מאד וגנאי הדבר וקשה בעיניו: עד מתי הם יושבים ל"ג: התחילו פניהם משתנין. כסבורין שכועס על כת ששית מפני שאמרו לצאת וכ"ש עלינו: חיי שעה. סעודה: אכלו משמנים. מקרא הוא בספר עזרא[ו] עד כי חדות ה' היא מעוזכם: שלא היה לו להניח. כגון שאבדה לו אבדה מערב יו"ט ומחזר כל היום אחריה[ז]: חדות ה'. שמחה שאתם עושים בשביל הקב"ה הרי היא מעוזכם היא תעזור אתכם לשלם הקפותיכם ומלוותיכם שתלוו בשבילה: שיתקיימו לו נכסיו. שלא יהא אדם חומסן וגוזל שדות ממנו: יטע בהן אדר. אילן חשוב הוא יש לו שם למרחוק ואומרים פלוני יש לו אדר בשדהו ומתוך כך היא נקראת על שמו ואם הולך למדינת הים ובא אחר והחזיק בה יש לו עדים הרבה שהיתה שלו ואילו מכרה היה הקול יוצא להיות נקראת על שמו של שני: שנאמר אדיר במרום. כלומר שאדר לשון קיום וחוזק ולכך נקרא אדר: כשמיה. כשמו שמפרשין בני אדם את שמו: נחמסת. חמסן יהיב דמי[ה] אלא שלוקח בכח ויש קול לדבר והיום או מחר מזמינו לבית דין: ופירותיה משתמרין. לא ידענא מאי היא י"מ שנוטעין אותו על הגבולים ויש לו ענפים הרבה והוא לשדה לגדר ולי נראה שהוא מין עשב חשוב וזרעו מתערב עם הפירות ובשדה לבן קאמר ומשתמרת התבואה מן הכנימה והתולעים שרית אותו זרע מבריחן והורגן כדאמר בחומטין שמשמר התבואה במסכת שבת (דף לא.): כל

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ו מהלכות יו"ט הלכה ח סמג לאין ע"ה טוש"ע א"ח סימן תקכז סעיף א:
ב ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם ס"ב:
ג ג מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף טו:
ד ד מיי' שם הלכה א:
ה ה מיי' שם הלכה יט סמג שם טוש"ע א"ח סימן תקכט סעיף א:
ו ו טוש"ע שם סימן תקכז סעיף ז:

ליקוטי רש"י

חיי עולם. תורה [שבת י.]. חיי שעה. עולם הזה [תענית כא.]. לאין נכון לו. לעני שאין מזומן לו מאכלו [נחמיה ח, י]. אדרא. כך שם האילן [ר"ה כג.].

רבינו חננאל

יו"ט שחל כו' לא יבשל בתחלה מיו"ט לשבת כו'. מנא לן שעושה תבשיל וסומך עליו לשבת. אמר שמואל מדכתיב זכור את יום השבת כלומר זכרהו מקודם יום טוב שבא להשכיחו. ואמר רבא כיון שיודע כי מחר צריך לבשל לשבת בפ"ע אף הוא מתכוין לברר מנה יפה לשבת שלא יבשל הכל ליו"ט. רב אשי אמר למה אין מבשלין מיו"ט לשבת אלא ע"י עירוב כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול. ואקשינן עליה אי משום האי למה לי מעיו"ט אפילו ביו"ט נמי. ומשנינן אלא גזרה שמא יפשע. ביו"ט ונמצא אופה ומבשל בלא עירובי תבשילין. ותנא מפרש טעמא דמתני' מהכא את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו וגו' כלומר אם אפיתם מאתמול אפו גם עתה וכן אם יש לכם כבר מבושל בשלו והאי אי אפשר לאוקמי בחול אלא מיו"ט לשבת ומפרש שאין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל מיכן סמכו לעירובי תבשילין מן התורה. פי' בעלי פטסין הם בעלי חביות גדולות כלומר יש להן הרבה ומשכימין שיספק להם היין עד הערב בעלי לגינין פחות מן הכדים הכוסות פחות מן הלגין א) בת השפויות. אמר להן [הללו] בעלי מארה. כלומר אין להם כלום לא קיימו שמחת יו"ט ולא מצות ביהמ"ד שכבר יצאו. ואסיקנא כל מי שהיה יכול להניח עירובי תבשילין ולא עירב פושע הוא. מאי כי חדות ה' היא מעוזכם. אמר הקב"ה לישראל לוו עלי ושמחו היום וקדשוהו והאמינו בי ואני פורע כלומר קיימו מצות חדות ה' שאמר הקב"ה ושמחת בחגך והאמינו אזמין לכם ברכה במעשה ידיכם כדי שתפרעו מה שלקחתם בהלואה. וא"ר יוחנן הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר שנאמר אדיר במרום ה'. כלומר יעשה מהן צדקה חשובה לפני ה' במרום כדכתיב אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. ומפורש בפרק השותפין במעשה דמונבז המלך שאמר אני גנזתי למעלה כלומר הצדקה שפרשתי לעניים הנה היא גנוזה לי למעלה במרום כדכתיב מלוה ה' חונן דל. איכא דאמרי אדרא כשמיה. והוא מאילני סרק והוא גדול ומשלח פארות וענפים הרבה ואם ב) מסיין בו הכרם אין חיה יכולה ליכנס לתוכו ומשתמר לעולם. תני כל

חשק שלמה על ר"ח א) אולי צ"ל התחילו כת ששית לצאת. ב) ואם מסייג בו הכרם וכו' וכ"ה בערוך ערך אדר.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [שבת י. לג: תענית כא.], ב) פסחים סח: ע"ש, ג) יז:, ד) עיין מו"ק יד., ה) [ב"ק סב.], ו) [קיב. קיג. ובשבת קיח.], ז) עיין תוס' פסחים קיג. ד"ה עשה.

הגהות הגר"א

[א] תוספות סד"ה לוו. כשאין לו ממי ללוות. כל"ל:

תורה אור השלם

א) זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: [שמות כ, ח]
ב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת קֹדֶשׁ לַיְיָ מָחָר אֵת אֲשֶׁר תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד הַבֹּקֶר: [שמות טז, כג]
ג) וַיֹּאמֶר לָהֶם לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים וּשְׁתוּ מַמְתַקִּים וְשִׁלְחוּ מָנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לַאֲדֹנֵינוּ וְאַל תֵּעָצֵבוּ כִּי חֶדְוַת יְיָ הִיא מָעֻזְּכֶם: [נחמיה ח, י]
ד) שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה: [דברים טז, ח]
ה) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: [במדבר כט, לה]
ו) מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: [תהלים צג, ד]

הגהות וציונים

א) [צ"ל אליעזר וכ"מ בתוס' לקמן יז ע"ב ד"ה אמר רבא] (גליון): ב) [הערוך בערך פט פי' בעלי מארה אין להם כלום לא קיימו שמחת יו"ט ולא מצות בית המדרש שכבר יצאו] (גליון): ג) [לשון הערוך בערך אדר פירוש אדיר במרום ה' ויעשה מהן צדקה שהיא חשובה לפני ה' במרום כדכתיב (תהלים פה, יב) אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף] (גליון): ד) בכת"י נוסף תקון סעודת יו"ט ויש: ה) פי' יין פלפלין ודבש (גליון): ו) עיין גליון הש"ס לקמן כז ע"ב עמש"כ שם רש"י בספר "עזרא": ז) אא"כ יטול מן הצדקה אבל הכא מיירי שיש לו משכנות כדי לפרוע ואין לו מעות לכך אמר לוו עלי. רש"ל (גליון), וכ"ה במהר"ם:

כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה (א) ועד יום הכפורים[א] חוץ [א] מהוצאת שבתות והוצאת י"ט והוצאת בניו לתלמוד תורה שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו א"ר אבהו מאי קראה [א] תקעו בחדש שופר (בכסא[ב]) ליום חגנו [ב] איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה וכתיב [ב] כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב מאי משמע דהאי חק לישנא דמזוני הוא דכתיב [ג] ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה מר זוטרא אמר מהכא [ד] הטריפני לחם חקי תניא אמרו עליו על שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת מצא בהמה נאה אומר זו לשבת מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו לשם שמים שנאמר [ה] ברוך ה' יום יום תניא נמי הכי[ג] בית שמאי אומרים מחד שביך לשבתיך ובית הלל אומרים ברוך ה' יום יום [ג] א"ר חמא ברבי חנינא הנותן מתנה לחברו אין צריך להודיעו שנאמר [ו] ומשה לא ידע כי קרן עור פניו מיתיבי [ז] לדעת כי אני ה' מקדשכם אמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיע אותם מכאן אמר רבן שמעון בן גמליאל הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו לא קשיא הא במתנה דעבידא לאגלויי הא במתנה דלא עבידא לאגלויי שבת נמי מתנה דעבידא לאגלויי מתן שכרה לא עבידא לאגלויי: אמר מר מכאן אמר רשב"ג הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו [ד] מאי עביד ליה שייף ליה משחא ומלי ליה כוחלא והאידנא דחיישינן לכשפים מאי אמר רב פפא שייף ליה מאותו המין א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי כל מצות שנתן להם הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצנעא שנאמר [ח] ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם אי הכי לא (לענשו) נכרים עלה שבת אודועי אודעינהו מתן שכרה לא אודעינהו ואי בעית אימא מתן שכרה נמי אודעינהו נשמה יתירה לא אודעינהו [ה] דאמר ר' שמעון בן לקיש נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו שנאמר [ח] שבת וינפש כיון ששבת ווי אבדה נפש: עושה אדם תבשיל מערב יום טוב: אמר אביי [ו] לא שנו אלא תבשיל אבל פת לא מאי שנא פת דלא אילימא מידי דמלפת בעינן ופת לא מלפתא והא דייסא נמי דלא מלפתא דאמר ר' זירא [ז] הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא ואמר רב נחומי בר זכריה משמיה דאביי מערבין בדייסא אלא מידי דלא שכיח בעינן ופת שכיחא ודייסא לא שכיחא איכא דאמרי אמר אביי לא שנו [א] אלא תבשיל אבל פת לא מאי טעמא אילימא דמידי דלא שכיח בעינן ופת שכיחא והא דייסא לא שכיחא ואמר רב נחומי בר זכריה משמיה דאביי אין מערבין בדייסא אלא [ב] מידי דמלפת בעינן ופת לא מלפתא ודייסא נמי לא מלפתא דאמר ר' זירא הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא תני ר' חייא [ג] עדשים שבשולי קדרה סומך עליהן משום ערובי תבשילין וה"מ דאית בהו כזית אמר רב יצחק בריה דרב יהודה [ד] שמנונית שעל גבי הסכין גוררו וסומך עליו משום ערובי תבשילין והני מילי דאית בהו כזית אמר רב אסי אמר רב [ז] [ה] דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בשולי נכרים אמר רב יוסף [י] ואם צלאן נכרי סומך[ד] עליהם משום ערובי תבשילין ואי עבדינהו נכרי כסא דהרסנא אסור פשיטא מהו דתימא הרסנא

רש"י

כל מזונותיו של אדם. כל מה שעתיד להשתכר בשנה שיהא נזון משם קצוב לו כך וכך ישתכר בשנה זו ויש לו ליזהר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו: חוץ מהוצאת שבתות. אותה לא פסקו לו מה ישתכר לצרכה ומהיכן תבואהו אלא לפי מה שרגיל ממציאים לו לשעה או לאחר שעה: פוחתין לו. כלומר ממציאין לו שכר מועט: מאי קראה. שקוצבין מזונות בראש השנה: שהחדש מתכסה בו. שהלבנה מתכסה בו שאינה נראית לכל אדם אלא שחרית ליושבי מזרח וערבית ליושבי מערב כדאמר בר"ה (דף כ:) עשרים וארבע שעות מתכסה סיהרא: הוי אומר זה ר"ה. דאלו שאר י"ט כבר נתמלאה הלבנה במקצת ונראית בכל מקום: בכסה ליום חגנו. אבחדש קאי תקעו בחדוש הלבנה שופר כשהוא מתכסה ביום חגנו: ואוכל את הראשונה. נמצא אוכלה לזו כדי שתהא היפה נאכלת בשבת דהויא לה אכילתה של הראשונה לכבוד שבת: לשם שמים. בוטח שתזדמן לו נאה לשבת: מחד שביך לשבתיך. מאחד בשבת שלך תן לבך לשבת הבאה: יום יום. יעמס לנו את צרכינו ועזרתנו: אינו צריך להודיעו. לומר שלא יהא זה יושב ותוהה מהיכן בא אליו דבר זה: ומשה לא ידע. אלמא נתן לו הקב"ה קרון עור פנים ולא הודיעו: לדעת כי אני ה' וגו'. רישיה דקרא אך את שבתותי תשמרו ומאי לדעת רוצה אני שתודיעם מה מתנה טובה אני מבקש ליתן להם: צריך להודיע את אמו. לעשות לו אות וסימן שאם יאכלנו קודם שיבא לאמו תראה את האות ותשאלנו מי עשה לך כך והוא יאמר פלוני וגם נתן לי פת ומתוך כך ידעו אביו ואמו שהוא אוהבם ותרבה אהבה ורעות בישראל: דעבידא לגלויי. כגון קרון פנים דמשה שהודיעוהו הרואין לא צריך הנותן להודיעו: ומלי ליה כוחלא. נותן כחול סביבות עיניו: לא (נענשו[ה]) נכרים עלה. ואנן אשכחן[ו] שחזר הקב"ה להענישן על התורה ועל המצות דכתיב וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן (דברים לג) וכתיב אלוה מתימן יבא (חבקוק ג): נשמה יתירה. רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו: וינפש. דרשינן ליה אוי על הנפש שהלכה לה: לא שנו. דהוי ערוב: דמלפת. לפתן בעינן דמוכחא מלתא שעשוי לשבת: ופת לא מלפתא. הלכך לא מוכחא מלתא היא שהרי בכל יום יש לחם: שבשולי קדרה. שנשארו בלא מתכוין: סומך עליהם. מערב יום טוב לשם ערוב ולא אמרינן לא חשיבי ובטלי: גוררו. מערב יום טוב: אין בהם משום בשולי נכרים. שגזרו חכמים בבשולי נכרים משום חתנות[ט] ועל שנאכל כמו שהוא חי לא גזרו על בשולו[י] דכיון שנאכל כמו שהוא חי אינו בשול דלא אהני מידי ואלו נאכלין על ידי מלחן חיים: סומך ישראל עליהן. דהא שרו באכילה: כסא דהרסנא. מטוגן בשומן קרבי דגים ובקמח: אפירי. דקמח אין נאכל כמו שהוא חי לפיכך יש בו משום בשולי נכרים:

תוספות

כל מזונותיו של אדם קצובים כו' והוצאת בניו לתלמוד תורה. פר"י הכל נפקי מקראי דלעיל מזונותיו דשבת כדאמר לוו עלי ואני פורע תורה דכתיב חדות וחדות היא תורה דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב (תהלים יט):

איזהו חג שהחדש מתכסה בו וכו'. פרש"י שהלבנה אינה נראית וקשה לפי' זה דהוה ליה למימר שהלבנה מתכסה לכך [כ] פר"ת [שר"ת[ו]] מוזמן בו כלומר שרגיל לבא בו וכסא לשון זמן כמו ליום הכסא יבא ביתו (משלי ז) ורבינו משולם פירש מתכסה שלא היה שעיר של ר"ח קרב בו והקשה רבינו תם דבתוספתא[ל] קאמר דקאשיב[ז] (ל"ו[ח]) שעירים בשנה וקא חשיב י"ב שעירים דראשי חדשים ולא מליגו י"ב אם לא היה שעיר דר"ח דר"ה והשיב לו רבינו משולם דלא עלה על לבו לומר כן אלא היתה דעתו דלא מפרש קרא בהדיא של ראש חדש[ט] דראש השנה דכתיב בפינחס[מ] מלבד עולת החדש וחטאת לא הזכיר וי"מ מתכסה שאין מזכירין אותו במוסף דראש השנה ור"ת היה אומר אדרבה הואיל והיה קרב מזכירין אותו במוסף דראש השנה ותקן ר"ת לומר במוסף מלבד עולת החדש וגו' וכן תקן לומר שני שעירים כהלכתן[י] וגו' שעיר אחד של ראש חדש ושעיר אחד של ר"ה[נ]:

עין משפט נר מצוה

ז א ב מיי' פ"ו מהל' יו"ט הלכה ג סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סימן תקכז סעיף ד:
ח ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה ו:
ט ה מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה טו סמג לאוין קמה טוש"ע י"ד סימן קיג סעיף יב:
י ו מיי' פ"ו מהלכות יו"ט הלכה ד סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סימן תקכ"ז סעיף ה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמרא מהוצאת שבתות והוצאת יו"מ. נ"ב עיין במדרש רבה פ' אמור ריש פ' ל' ושם נאמר גם ר"ח. והש"ס שלא הזכירו אולי כללו בהוצאת יו"ט דר"ח איקרי מועד כדאיתא בפסחים עז ע"א. ועיין בטור א"ח סימן תי"ט ובב"י ובב"ח ומג"א שם. ותמיהני שלא הזכירו המדרש הזה דלדבריו אזלא דחיית הרב"י ול"ע:

ליקוטי רש"י

בכסה. יום מועד קבוע לכך [תהלים פא, ד]. כי קרן. לשון קרנים שהאור מבהיק ובולט כמין קרן [שמות לד, כט]. לדעת כי אני ה' מקדשכם. להודיעם אני בא שאני רוצה לקדשם. מתן שכרה וכו'. והוא הודיעם [ע"י משה] בעל פה מה שכרה. שייף ליה משחא. ישפשפנו בשמן בין עיניו דבר הנראה שתשאלנו אמו מי עשה כן ויאמר לה התינוק פלוני עשה וגם פת נתן לי. לכשפים. שתחשדנו שכשפו [שבת י:]. ווי אבדה נפש. וינפש דורש בנוטריקון ווי נפש [תענית כז:]. מלוחין. נאכלין כמות שהן מחמת מלחן. כסא דהרסנא. טיגן במוריס שומן דגים עם קמח [ע"ז לח.].

רבינו חננאל

כל מזונותיו של אדם של כל השנה קצובין לו מראש השנה חוץ מהוצאת שבתות והוצאת ימים טובים והוצאת בניו לת"ת שאם פיחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו ואמרינן מהאי קרא תקעו בחדש וגו' כי חק לישראל הוא והאי חק מזונות הן כדכתיב הטריפני לחם חקי וכתיב ואכלו את חקם. שמאי הזקן היה אוכל כל ימיו לכבוד שבת. הלל הזקן מדה אחרת היתה בו שהיו כל מעשיו לשמים ואומר ברוך ה' יום יום. תניא בש"א מחד שבא לשבתא ובה"א ברוך ה' יום יום. הנותן מתנה לחבירו מלתא דעבידא לאיגלויי היא וא"צ להודיעו כדכתיב ומשה לא ידע כי קרן עור פניו ואע"ג דכתיב בשבת לדעת כי אני ה' מקדשכם משמע דהנותן צריך להודיעו משום דמתן שכרה לא עבידא לאיגלויי היא וכל מצוה נתנה בפרהסיא חוץ מן השבת שנתנה בצנעא שנאמר ביני ובין בני ישראל. **ואסיקנא השבת ומתן שכרה אודעינהו** נשמה יתירה לא אודעינהו כדריש לקיש דאמר נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם בע"ש. שנאמר כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי כלומר כל שנבראו בעולם להתענג מהן נשמתן ביום השביעי נבראו ומתרווחות ומתגדלות בשבת. **וכיון ששבת ווי אבדה נפש.** כלומר נתמעטה הנשמה. **והנותן** פת לתינוק צריך להודיע לאמו כלומר שייף לו מאותו המין. **זו ששנינו ועושה תבשיל** מעיו"ט **לא שנו אלא תבשיל.** דבעינן מידי דמלפת אבל פת ודייסא לא דלא מילפת דא"ר זירא בבלאי טיפשאי אכלי נהמי בדנהמא כלומר הדייסא פת היא. **תני ר' חייא עדשין שבשולי קדרה** סומך עליו משום עירובי תבשילין והוא דאית ביה כזית ושמנונית שע"ג הסכין אם יש בה כזית גוררה וסומך עליה משום עירובי תבשילין. **וכזית שאמרו** בין לאחד בין למאה. **והאי** דתנינן תבשיל זה אפילו שלוק או צלי או מבושל ואפילו קולייס האספנין שנתן עליו חמין מעיו"ט. **ותחלתו וסופו אין לו שיעור.** אוקימנא אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה פי' לא יהיה פחות מכזית אבל למעלה כלומר ביותר מכזית אפילו אלף ויותר אין לו שיאמר דיי. **ואמרינן דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בישולי נכרים.** כלומר מליחתם היא בישולם והנכרי לא בשל כלום כי כבר מבושלין הן

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ר"ה ח. סנהדרין יח: ע"ש, ב) שבת י:, ג) [שם ע"ש] ועיי"ש בתוד"ה הנותן, ד) תענית כז:, ה) [עי' תוספות לקמן יז: ד"ה אמר רבא], ו) נדרים מט:, ז) ע"ז דף לח., ח) [ע"ז דף ב: ע"ש], ט) עיין תוס' ע"ז לח. ד"ה אלא, י) ע"ז לח., כ) [ועי' תוס' ר"ה ח: ד"ה שהחדש], ל) [ריש שבועות], מ) במדבר כט ו, נ) [וע"ע תוספות עירובין מ. ד"ה זכרון ותוספות ר"ה ח: ד"ה שהחדש ועוד שם בתוספות לה. ד"ה אילימא].

הגהות הב"ח

(א) גמ' קצובין לו מר"ה (ועד יום הכפורים). תא"מ ונ"ב ס"א ועד ראש השנה[ב]:

הגהות וציונים

א] כ"ה גם גירסת מהרש"א, ולפי גירסא זו נדצ"ל קוצבים לו (ב"ש): ב] צ"ל בכסה (גליון): ג] חדוש הוא לומר "תניא נמי הכי" לברייתא (רש"ש, עיי"ש): ד] סומך ישראל עליהם (כ"ה בע"ז, וברש"י כאן): ה] [לענשו] (גליון): ו] נוסף ע"פ מהר"ם: ז] צ"ל דבתוספתא קחשיב (ברכות שמים): ח] [ל"ב] (גליון): ט] צ"ל ראש חדש דבמוסף דר"ה כתיב (ב"ש): י] צ"ל שני שעירים לכפר וגו' (מראה כהן): כ] כ"ה גירסת הרי"ף והרא"ש:

תורה אור השלם

א) תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: [תהלים פא, ד]
ב) כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: [תהלים פא, ה]
ג) רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת אַדְמָתָם: [בראשית מז, כב]
ד) שָׁוְא וּדְבַר כָּזָב הַרְחֵק מִמֶּנִּי רֵאשׁ וָעֹשֶׁר אַל תִּתֶּן לִי הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי: [משלי ל, ח]
ה) בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמָס לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: [תהלים סח, כ]
ו) וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ: [שמות לד, כט]
ז) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: [שמות לא, יג]
ח) בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: [שמות לא, יז]

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 31

ו (ס) י וכתבי הקדש ואוכלים מותר לטלטלם אפי' שלא לצורך (י) כלל: הגה (נ) (יא) ותפילין אין לטלטלם כי אם לצורך (תרומת הדשן ועיין בב"י) יא ושופר יב אסור לטלטלו כ"א לצורך גופו או מקומו (מנהגים חסידי סוף פרק במה מדליקין):

ה (ד) מ יש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אפי' מחמה לצל (°) ע"י יג (יג) ככר או תינוק:

ו יד י כל הכלים שנשברו (ה) אפילו בשבת מותר (°) לטלטל שבריהם ובלבד שיהו ראוים (יד) לשום מלאכה כגון שברי עריבה טו לכסו' בה החבית ושברי זכוכי' לכסות בה פי הפך אבל אם אינם ראויים לשום

מגן אברהם

לאיסור ולהיתר (ש"ג סי"ו כ"ס): י וכתבי קדש · פי' ספרים שמותר לקרות בהם דלא כפ"ש עמי' של"ד סי"ג. כתוב בש"ג ס"ח דכייך חלק הוי מוקצה וכ"ל דהוי מוקצ' מחמת חסרון כיס דכיון דעומד לכתיבה קפיד עלייהו עמ"ש סי' ש"ז ס"ד: יא ושופר כו'. משמע דתפילין אפי' שלא לצורך גופו כלל שרי לטלטלו אלא דלא הוי ככתבי קדש דשרי לטלטלו שלא לצורך כלל אבל תפילין שרי ולא הוי ככלי שמלאכתו לאיסור דשבת לאו זמן תפילין אבל אם ירא לכניס אין איסור בדבר (°) כמ"ש כתו' ססק ד"מ [ב"י] ותימה דבסי' ל"א פסק כזוהר דבמנחת התפילין במ"ס (°) חייב מיתה כ"ס בשבת. וגם כתוס' בשבת דף ס' משמע דס"ל דאסור לבכות תפילין אלא דס"ל כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלמו וכמ"ש סי' תקי"ן פ"ם דלג"כ לנדים למה אין מכחן הפילין בשבת ובה שמיק כב"ס (°) מדקתני לא יצא בתפילין מכלל דבבית שרי ובתו' מנחות דף ל"ו שכתבו שם דלמ"ד שבת לאו זמן תפילין אסי' בבית אסור וכ"כ המרדכי ס' תפילין ויש ליישב דה"ק דכיון דלאו זמן תפילין הוא לא מחייב למשמש בהן ומיהו' שמא יצא לר"ה ועיין בסנהדרין ריש דף ס"ח ומ"מ הוי ככלי שמלאכתו לאיסור ואסור לטלטלו כ"א לצורך גופו ומקומו כ"מ בתו' שבת דף מ"ו מיהו בש"ג רפ"ו דשבת כ' בשם הפוסקים דשרי לטלטול בסי' ש"ג סי"ח ומ"ש סל"ג: יב אסור לטלטלו. כתב הפ"ש בשם הת"ה דתקיעות אסור לטלטלן כלל דלאו כלי הוא כלל ול"נ דזהו לר"י אבל לדידן דקי"ל כר"ש שרי פ' כתו' ר"ל (°) ובגמ' פס וליכא למימר דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס דבזאת אף ר"ש מודה: יג ככר · וה"ה אם נתן בה דבר אחר כמותר לטלט': יד כל הכלים · ועמ' הג"ה ד"ה דטלד אסור בשבת ולכן אכתוב כ"מ שם טלד: טו לכסות בה · ולמ"ד טלד לכור בפי' שיכה

ט״ז

בשבתו שרי ועמ"ש סי' תקי"ח: (נ) ותפילין אין לטלטל כ"א לצורך' ב"י בשם דברי מהרי"ל מביא בזה דמתיר את הטלטול בתפילין דלא כספר אחר שאוסר הטלטול מטעם מוקצה כיון שאסור בהנחת תפילין דכתבו התוס' שאין איסור בהנחתן בשבת ע"כ · ותימה לי דכיון דסיבת הטלטול תלוי במה שאין איסור בהנחתן לא כבר פסק בב"י וש"ע בסי' ל"א שיש איסור בהנחתן בשבת וי"ע כדברי הזוהר וא"כ שפיר אסור הטלטול מטעם מוקצה ולמה הסכימו ב"י ורמ"א כאן להתיר הטלטול ול"ע: (ד) י"ש מתירין לטלטל כו'. נראה דאין לסקל בזה ועיין בסי' ש"ח ס"ס מ"ש שם: (ה) אפי' בשבת · כגון שהיתה כמשנה כל הכלים הניטלים בשבת שבריהם נטלים עמהם ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה [ואפי' אינה מעין ראשונה] ר"ת ובלבד שיהו עושין מעין מלאכתן הראשונה אמר שמואל מחלוקת שנשברו מע"ש אבל בשבת ד"ה מותרין הואיל ומוכנין אגב אביהן מתיב רב זוטרא (°) מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים דנשברו היינו אלימא מעי"ט פלים בפלמא מיהו ומאתמול קאי לאסקה אלא בי"ט וקתני אין מסיקין בשברי כלים ולא אמרינן מוכן (°) אגב אביהן אלא הכי איתמר מחלוקת שנשברו בשבת דמ"ס מוכן הוא (כיון דראוי הוא לשום מלאכה) ומ"ס נולד הוא (דמאתמול לאו לגבי מלאכה קאי הלכך בעינן מעין מלאכתן) ופסקו (°) הרי"ף והרא"ש והטור כת"ק וקי"ל דמשמע (°) כי מוקי פלוגתייהו בשבת הוה הדין דאין מסיקין בשברי כלים כר"י ות"ק שרי בשברי כלים וכ"כ הטור בהדיא בסימן תק"א דלר"י אסור כלול שנשבר בי"ט ות"כ קשה דהא רבה אמר בהדיא בפרק טטל דף קמ"ג דאין מסיקין בשברי כלים וממילא כאן כפיק מעין מלאכתן גם כן כר"י

באר הגולה

ע"ס ג' מרן בל הכלים ... כהגהות ...

דגול מרבבה

(°) הנריו התוס' דלמה כולהן למילף שבת מקרי דתוס"מ ודלא הב"ס לפיל סיון ל"ל ופסק כהריא שאסור לבניס תפילין בשבת משום שבות ... דלל"כ לנידים וכו' מותר בזה:

שערי תשובה

נסור אפי' בא לידו מע"ש רשכח כשהגיע שבת צריך להגיהו ביד ע"ש: (ס) הקודש עבה"ט וכתב בא"ר דמגילה

הגהות רעק"א

אלא בכלי דמלאכתו לאיסו' . כיון דבמלא"כ יש לו היתר לצורך גופו ומקומו ...

[illegible]

באר היטב

(ס) הקודש . ... (י) כלל . ... (יא) ותפילין . ... (יג) ככר . ... (יד) לשום מלאכה . ...

[illegible]

לבושי שרד

[illegible]

יד אפרים

[illegible]

ביאור

את התינוק: כ"א לצורך. ספ"ק דיו"ט ר"ס פרה לבדרי הפילי' כו': ס"ה יש מתירין. מכ"ד ה' איתגיב אבי לרבא ... אסור וכ"כ כבו ...

חכמת

רס"ו דיכול לילך עמו לאיזה חדר שירצה וכסוק דאסור היינו מטעם אחר דהוה מטלטל ד' אמות ברה"ר או במקום שאין עירוב אבל בלא"ה אף בשוק היה מותר להוליכם לאיזה בית שירצה וכדמשמע מקושית המג"א משופר שהיה ראוי שיהיה מותר להוליכו למקום שירצה וא"כ מה בכך שהוא מתכוין שיהיה לחבירו

מחצית

שרי ולפ"ז לפל"ד אסור מנכסם שאין דרך כוב לפטל היה אסור ... (ס"ק י) וכתבי קדש פי' ספרים כו' ...

[illegible]

הגר"א

[illegible]

שלמה

[illegible]

השקל

[illegible]

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 121

התם מבטל ליה. להאי פקק לגבי חלון וחשיב ליה מכותל עצמו הלכך הוי מוסיף אבל סדין אנן סהדי דלא מבטיל ליה לגבי סוכה וסופו ליטלו הלכך לא פשיטא לרבי אליעזר דליהוי מוסיף: אינן אלא מפי השמועה. בתמיה: הזקקתוני. כלומר תזקיקוני לומר דבר כו' אגיד לכם את מדותי וזו אחת מהן: שיחת חולין. דברי הבאי ושחוק כלומר מה שספק בידי לא מפני (שטרחתי[ד]) בכל אלה ואי[ה] אפשר שאמרו רבותי דבר בבית המדרש ולא שמעתיו ומה שלא שמעתי לא אומר שכך היא מדתי: בלא תורה. בלא גירסא שהיה הולך ושונה תמיד: חוץ מערבי פסחים. מפני עשיית פסחיהם ומפני התינוקות שלא ישנו כך מפורש בפסחים (דף קט.): וערבי יום הכפורים. שצריך לאכול מבעוד יום: משנה. (ב) כגון משנה וברייתא של ששה סדרים: גמרא[ו]. זו היא סברא שהיו התנאים אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן בהן טעם כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהן וקבעו בהן גמרא ואותו דיוק שבימי התנאי' נקרא הש"ס: הלכות. הלכה למשה מסיני כגון גוד ולבוד ודופן עקומה שיעורין [י] תלילין מחילין עשר נטיעות ערבה וניסוך המים: דקדוקי תורה. ריבויי אותיות שבאין לדרוש בהן ריבוים ומעוטים כגון האזרח להוציא הנשים[כ] שדקדקה התורה בלשונה לכתוב אות יתירה ללמד: דקדוקי סופרים. שהוסיפו לדקדק אחר מעשה הבריות ולהחמיר ולעשות סייג ואזנים לתורה וגזרו גזרות להרחיק את האדם מן העבירה ודכוותה בבכורות (ד' ל:) גר הבא לקבל תורה עליו חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו ר' יוסי אומר אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים: קלים וחמורים. דברים הלמדין בק"ו שניתנו לדון מעצמן לכל אדם ולא פירשו כלום בסיני: וגזרות שוות. דברים הלמדין בג"ש: תקופות. חשבון הילוך חמה ולבנה: וגימטריאות. דברים הלמדין בלשון גימטריא כגון (ירמיה כה) ששך בבל[ל] בא"ת ב"ש כשדים (שם נא) לב קמי בא"ת ב"ש כשדים סהדה מנון (לקמן ד' נג:) בא"ט ב"ח וכן לפי מנין האותיות כגון סתם נזירות שלשים יום (נזיר ד' ה.) מקדוש יהיה יהי"ה בגימטריא שלשים הוו: שיחת מלאכי השרת שיחת שדים שיחת דקלים. לא ידענא מאי היא[ז]: משלות כובסין ומשלות שועלים. שיסדו קדמונים לתת אמתלא לתוכחתם ותולין אותן בכובסים ובשועלים כגון (סנהדרין לט.) מאזני צדק אבות יאכלו בוסר[ח]: הויות דאביי ורבא. כל איבעי' להו לאביי ורבא הוה מספקא להו[ט] ובכולן נתן את לבו ונתן בהן טעם ובימי אמוראים נשתכחו: נשרף. שהיו מלאכי השרת מתקבצין סביביו לשמוע דברי תורה מפיו: מתני' משם ראיה. בתמיה: נשים ועבדים. מפרש בגמרא: גמ' האזרח. בבני ישראל ישבו בסוכות: אזרח זה אזרח. אי הוה כתיב אזרח הוי משמע כל תולדות ישראל אנשים ונשים: כתיב האזרח. מיעוט שבאזרחים[י] להוציא את הנשים: לרבות את הקטנים. לקמן רמינן מתניתא[י] עלה: בעינוי. יום הכפורים דכתיב תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר אלמא ה' לרבויי אתא: אמר רבה הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי. הנך תרי מילי ליכא למידרשינהו לתרוייהו מקראי דאם זו ה' לרבות אף זו ה' לרבות ואם זו למעט אף זו למעט אלא על פי הלכה שנאמרה למשה מסיני באחד מהן לחילוף נאמרו שני דברים הללו זו לחיוב וזו לפטור וחדא מינייהו לאו ממשמעותא[כ] אלא רבנן אסמכינהו אקראי חדא ממשמעותא וחדא אסמכתא בעלמא דאלו קרא חילופא משמע ולמילתא אחריתי אתא: ה"ג הי קרא והי הלכתא ותו למה לי קרא למה לי הלכתא. הי קרא הי מינייהו ממשמעותא והי לאו ממשמעותא דקרא דאלו קרא חילופא משמע אלא מהלכתא הוא דאתמר ותו למה לי קרא למה לי הלכתא לא בסוכה לפטור ולא בעינוי לחיוב: נשים פטורות. בפ"ק דקדושין (ד' לד.) מפרש: ויום הכפורים. לא תעשה הוא וכרת הוא וכל מצות לא תעשה בין זמן גרמא בין לא זמן גרמא נפקא לן בקדושין (ד' לה.) מדרב יהודה דחייבות:

אמר

התם הוא דמבטל אבל הכא דלא מבטל לא ת"ר מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון ושאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה שתים עשרה אמר להם שמעתי שמונה עשר אמר להם לא שמעתי ר' יוסי בר' יהודה אומר חילוף הדברים שמונה עשר אמר להם שמעתי שתים עשרה אמר להם לא שמעתי אמרו לו כל דבריך אינן אלא מפי השמועה אמר להם הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי[א] מימי לא קדמני אדם בבית המדרש [א]ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי [ב]ולא שחתי שיחת[ג] חולין ולא אמרתי דבר [ג]שלא שמעתי מפי רבי מעולם אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי מימיו לא שח שיחת חולין [ג]ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא קדמו אדם בבית המדרש ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי [ד]ולא הרהר במבואות המטונפות ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם[ה] ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש [ד]חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכפורים וכן היה ר' אליעזר תלמידו נוהג אחריו תנו רבנן [ד]שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהן ראוים שתשרה עליהן שכינה כמשה רבינו[ב] ושלשים מהן ראוים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון עשרים בינונים גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריאות שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים [ג]ושיחת דקלים משלות כובסין משלות שועלים דבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבא לקיים מה שנאמר [א]להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא וכי מאחר שקטן שבכולן כך גדול שבכולן על אחת כמה וכמה אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף: **מתני'** [ט]מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית [י]ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין אמרו להם ב"ה לב"ש לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את רבי יוחנן בן החורנית ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר אמרו להם ב"ש [י]משם ראיה אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך [י]נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה [י][ח]קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מעשה [מ]וילדה כלתו של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל קטן: **גמ'** מה"מ דת"ר אזרח זה אזרח [ט][ב]האזרח להוציא את הנשים [ס]כל לרבות את הקטנים אמר מר האזרח להוציא את הנשים למימרא דאזרח בין נשים בין גברי משמע והתניא [ג]האזרח לרבות את הנשים האזרחיות שחייבות בעינוי אלמא אזרח גברי משמע אמר רבה הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי הי קרא והי הלכתא ותו קרא למה לי הלכתא למה לי הא סוכה מצות עשה שהזמן גרמא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות (א) יום הכפורים מדרב יהודה אמר רב נפקא דאמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי רבי ישמעאל אמר קרא [ד]איש או אשה

השוה

כל עוף שפורח עליו מיד נשרף. שהדברים שמחים כנתינתם בסיני שנתנה תורה באש[י] וכענין זה מצינו במדרש[ס] בעובדא דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודה וליהטה האש סביבם[ע]:

הלכתא נינהו. הלכתא היא גרסינן לשון יחיד דחדא מינייהו הלכתא ותו לא וכריש בנות כותים (נדה דף לג.) גבי אין לי אלא אשה נקט לשון רבים לפי שמסופק על שניהם הי מינייהו הלכתא:

השוה

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"ד מהל' ת"ת הלכה ט טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף טז:

נה ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף יז ושם סעיף כה בהג"ה:

נו ג מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה כה:

נז ד מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה ד טוש"ע א"ח סי' פה סעיף ב וטוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כו בהג"ה:

נח ה (מיי' פ"ז מהל' מלה) סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעב סעיף א:

נט ו מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה ח סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלד סעיף ד:

ס ז מיי' שם הלכה א סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמ סעיף א:

סא ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

ליקוטי רש"י

חוץ מערבי פסחים. כדי שישנו התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה [פסחים קט.]. [המשך ליקוטי רש"י בע"ב]

רבינו חננאל

התם משום דמבטל ליה לפקק החלון קא אסר את שאינו תלוי אבל הכא דלא מבטל ליה לסדין אימא לא תיבטל נמצא הדבר ספק. **וכן שאלו שלשים הלכות את ר' אליעזר בענין סוכה** י"ב השיב להן י"ח אמר להן לא שמעתי אמרו לו כל דבריך אינן אלא מפי השמועה אמר להן הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי ובא להודיע שלא נתרשל בשימוש בהמ"ד אמר לעולם לא קדמני אדם לבהמ"ד ולא ישנתי בו שינת קבע ולא עראי ולא הנחתי אדם בבהמ"ד ויצאתי ולא שחתי שיחת חולין ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מרבותי שהיה נוהג ר' אליעזר כמנהג ריב"ז בכל אלו והיה עוד ריב"ז נוהג לא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא מצאו אדם יושב דומם אלא שונה ולא פתח אדם דלת לתלמידים אלא הוא מכלל שהיה משכים ומקדים ולא אמר הגיע זמן לצאת מבהמ"ד חוץ מערבי פסחים שבתות וימים טובים: **ת"ר פ' תלמידים היו לו להלל הזקן.** ל' מהן ראוין שתשרה שכינה עליהן כמשה רבינו ול' מהן [ראוין] שתעמוד להן חמה כיהושע בן נון ועשרים בינוניים. הגדול שבכולם יונתן בן עוזיאל אמרו עליו **כל עוף שפורח עליו** באויר בשעה שהיה עוסק בתורה מיד נשרף. כלומר זיו השכינה היה במושבו. קטן שבכולן ריב"ז אמרו עליו על ריב"ז שלא הניח מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלין וחמורין וגז"ש תקופות וגימטריא שיחת מלאכים ושיחת שדים ושיחת דקלים משלות שועלין משלות כובסין דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן **הויות דאביי ורבא.** פי' הקושיות שהיו נושאין ונותנין בה עכשיו אביי ורבא פשוטות וסדורות היו ומכוונות ביד ריב"ז (א) וכך היו מתעסקין בהן: **ירושלמי** ר' אבדמא מלחא הוה דמוך אחנותיה עבר ר' חייא בר אבא וחזייא א"ל זיל דמוך גו מטללתך וכן א"ר יוסי. ר' זעירא סליק לגזורה. פי' לשבועה בן דר' אילא ולא קיבל עליו מטעים מידי (ב) עד דמיפני מוסף או משום שאין שבח לת"ח להניח ביתו (בערב) [ברגל]. תני כל שאומרים עליו ג' ברכות לאחריו אומר לפניו ברכת המוציא כל שאין אומרים עליו ג' ברכות לאחריו אין אומרים עליו המוציא התיבון פחות מכביצה אין אומרים (לפניו) [אחריו] ג' ברכות מעתה אין אומרים לפניו המוציא ושני ר' אחא לשאר המינין נצרכה כלומר כל מין שחייב אחריו ג' ברכות אומרים לפניו המוציא: **מתני' מי שהיה ראשו ורובו בסוכה כו' נשים ועבדים וקטנים פטורים כו'.** מנא לן שהנשים פטורות דת"ר אזרח הייתי אומר אזרח [בין איש] בין אשה. האזרח להוציא את הנשים. ואקשינן למימרא דאזרח בין איש ובין אשה משמע. והתניא בענין הכפורים האזרח לרבות הנשים האזרחיות לענוי אלמא אי לאו דמרבי להו לנשים מהאזרח מתוספת ה"א אזרח גברי משמע נשי לא משמע. **ומשני רבה הלכתא היא ואסמכוה אקרא.** כלומר חדא קרא וחדא הלכתא. ואמרינן איזו היא קרא ואיזו היא הלכתא. ותוב הא תרתי בסוכה שהנשים פטורות וביוה"כ שהנשים חייבות אין צריכות לא קרא ולא הלכתא ישיבת

חשק שלמה על ר"ח א) אינו מובן ואולי דצ"ל ואח"כ נשתכחו מהן וכן פרש"י ובימי אמוראים נשתכחו. ב) נ"ל או משום דלא הוי עסקיה טעם כלום עד דמפני מוסף וכו'. וכ"ה שם בירושלמי.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) מגילה כז:, ב) [יומא יט:], ג) [לעיל כז:], ד) ב"ב קלד., ה) ברכות יא. עירובין יג: לעיל ג. ז:, ו) [שבת כט. וש"נ] ערכין ג:, ז) [עירובין פב.], ח) יבמות טו., ט) [קדושין דף לד.], י) [לעיל ה: ולקמן לד.], כ) בעמוד זה, ל) תרגום יונתן שם פסוק כ"ו, מ) כעין זה קידושין כא., נ) תרגום ריש פ' וזאת הברכה על פסוק אש דת, ס) קהלת רבה פ"ז על פסוק טוב אחרית (ועי' הג' ר"ש דעסוי), ע) [עובדא זו כתבו תוספות חגיגה טו. ד"ה שובו וכו' בשם הירושלמי ע"ש].

הגהות הב"ח

(א) גמ' נשים פטורות ויום הכפורים: (ב) רש"י ד"ה משנה כגון. נ"ב והרשב"ם בפ' י"ג דף קלד האריך בפי' ברייתא זו בביאור יותר מפרש"י כאן:

גליון הש"ס

גמ' כל לרבות את הקטנים. עיין פסחים דף מג ע"ב תוס' ד"ה מאן שמעת:

תורה אור השלם

א) לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא: [משלי ח, כא]

ב) בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת: [ויקרא כג, מב]

ג) וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם: [ויקרא טז, כט]

ד) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיְיָ וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא: [במדבר ה, ו]

הגהות וציונים

א] פסחים קט ע"א ע"ש שהוא ר"ע (גליון): ב] [עי' סנהדרין יא ע"א ומה שנדפס שם בגליון בשם רש"ל דמוחק זה] (גליון) כוונתו לתיבות כמשה רבינו: ג] [בערך סח כתב הערוך ענין נפלא ע"ש] (גליון): ד] [צ"ל שלא טרחתי] (גליון), וכ"ה ברש"י שבע"י (דק"ס): ה] צ"ל דאי (בארות המים): ו] בדפו"י תלמוד וכו' וקבעו בהן גמרא וכו' נקרא תלמוד, וברש"י שבע"י הגי' ואותן דקדוקים שבימי התנאים היה נקרא גמרא, וכ"ה ברש"ש גמרא: ז] עי' בערוך ערך סח פירוש ע"ז (גליון): ח] ברש"י שבע"י כגון אבות יאכלו בוסר מאזני צדק אבני צדק. צדיק מצרה נחלץ [כ"ה בסנהדרין שם עיי"ש ובח"א] וכצ"ל כאן (מנחם משיב נפש עיי"ש): ט] צ"ל ליה (באה"מ): י] צ"ל מתניתין (מנחם משיב נפש): כ] בדפו"י מתחיל כאן דבור חדש:

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 67

דיני ראש השנה סימן קא

שאלה אם מותר להתענות בי"ט של ר"ה או נימא שאסור להתענות בו כמו בשאר יום טוב :

תשובה דבר זה מחלוקת הגאונים קמאי ובתראי הן ודבריהן מבוארים בדברי הרא"ש בסוף מס' ר"ה ובשאר מחברים ז"ל ולא עוד אלא שיש מהן שהפריזו על המדה לומר שמצוה להתענות בר"ה . ואני תמה עליהם ז"ל דהא בפ"ק דר"ה (דף יח) איפלגו אמוראי אי בטלה מגילת תענית אי לא ומקשינן למ"ד בטלה מגילת תענית מהא דתנן בתלתא בתשרי מחמת נס שנעשה בו עשאוהו ליו"ט ואס"ד בטלה מגילת תענית קמייתא בטול אחרנייתא מוסיפו ומשני הגמרא בזמן שבהמ"ק קיים ופריך ות"ל דה"ל יום שנהרג גדליה בן אחיקם אמר רבא ל"כ אלא לאסור את שלפניו ופריך שלפניו נמי ת"ל דה"ל יום שלאחר ר"ח ומשני ר"ח דאורייתא ודאורייתא לא בעי חזוק אלמא דהאי ר"ח של תשרי שהוא ר"ה אסור בתענית כשאר ר"ח ולדעת האומר דמצוה או רשות להתענות בהאי ר"ח של תשרי מפני שהוא ר"ה מאי ק"ל ת"ל דה"ל יום שלאחר ר"ח דהא שאני האי ר"ח משאר כל ר"ח ואפילו בדידיה מותר להתענות כ"ש ביום שלאחריו . וצ"ל דה"ל נהי רבותא דאין אסור להתענות בר"ה אלא מטעם ר"ח ולמאי דקי"ל התם דבטלה מגילת תענית מעתה אין איסור להתענות בר"ח בזה"ז וכ"כ ר"י הביאו הב"י בא"ח סימן תי"ח דלמאי דקי"ל בטלה מגילת תענית אין איסור להתענות בר"ח בזה"ז. הא מהא דמשתעין יש תשובה לדבריהן דאמר ר"ח דאורייתא ודאורייתא אין צריך חזוק אלמא אין איסור ר"ח כימים הכתובים במגלת תענית וזה ראיה ברורה שאין עליה תשובה . אלא שלכאורה יש להביא ראיה מכאן שאין ר"ה כשאר י"ט לאסור בו תענית משום שם י"ט אלא משום ר"ח בלבד [illegible] בדברי האומר מדכתיב אלה תעשו לה' במועדיכם הוקשו כל המועדים זה לזה לענין איסור תענית ור"ה נמי בכלל זה . וכ"מ לכא דאמרינן בפ"ג שאכלו (ד' מט) דטעה ולא הזכיר של ר"ח בבה"מ אין מחזירין אותו משום דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל ופי' התוס' ור"פ דהא אי בעי לא אכיל דקאמר היינו פת שמברכין עליו בה"מ והא דקאמר התם שבתות וי"ט דלא סגי דלא אכיל היינו דחייב לאכול בהן פת . א"כ כ"מ לכא דתנן בפ"ב דתענית (ד' טו) אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין והדבר ברור דשבת וי"ט דחמירי טפי מפסיקים והשתא א"א דאין איסור תענית בר"ה אלא משום ר"ח בלבד אם התחילו אין מפסיקין ואי בעי לא אכיל פת ואם לא הזכיר של ר"ה בבה"מ אין מחזירין אותו אבל א"א דאסור להתענות בו משום שם י"ט חייב לאכול בו פת ואם לא הזכיר מחזירין אותו ואם התחילו מפסיקין . מ"מ נ"ל שאין זה ראיה דוודאי ר"ה הוא בכלל שאר יו"ט שאסור להתענות בהן מה"ת אלא דקס"ד דר"ח לאו דאורייתא נמצא חומר בר"ה משאר כל י"ט שאין בהן אלא משום קדושה א' אבל ר"ה יש בו ב' קדושות של ר"ה שהוא י"ט ואיסור תענית ביה מה"ת ושל ר"ח שאסור להתענות מד"ס לפי מאי דס"ד השתא וכ"מ בשם ר"ח שעליו שאסור להתענות לפניו ולאחריו דד"ס צריכין חיזוק דאילו משום שבת וי"ט שעליו אינו אסור להתענות לפניו ולאחריו דד"ת אין צריכין חיזוק וכיון דהמקשה בא לאסור להתענות לאחריו מש"ה פריך ת"ל דה"ל יום שלאחר ר"ח דמשום לתא דר"ח דקס"ד דאינו אסור להתענות בו אלא מד"ס דצריכין חיזוק יש לאסור יום שלאחריו אבל משום לתא די"ט אין לאסור יום שלאחריו דד"ת אין צריכין חיזוק דגם להמקשן פשיט' ליה דבר"ה יש איסור תענית מה"ת מפני שהוא י"ט . וא"ת כיון דהכי הוא אכתי מאי פריך ות"ל דה"ל יום שלאחר ר"ח דאע"ג דס"ד דר"ח מד"ס וצריך חיזוק ה"מ בשאר ר"ח שאין עליו אלא קדושת ר"ח דד"ס בלבד אבל ר"ח זה של תשרי כיון דאיכא עליו שם קדושת יום טוב של תורה וד"ת אין צריכין חיזוק ובלא ר"ח אסור נמי להתענות בו מה"ת מפני שהוא יו"ט של ר"ה דאין צריכין חיזוק ומותר לפניו ולאחריו א"כ מפני שם ר"ח שעליו נמי אין צריכין חיזוק כיון דיש בו איסור של תורה להתענות בו משום קדושת י"ט שעליו ואטו מפני שניתוסף עליו קדושת ר"ח של ד"ס מיגרע גרע דהא ה"מ דאין ד"ת צריכין חיזוק משום דחמירי להו לאינשי ולא חיישינן דילמא אתו להתענות בהם אבל ד"ס דקילי לאינשי וחיישיק דילמא אתו להתענות ביו"ט עצמו צריכין חיזוק לאסור לפניהם ולאחריהם וא"כ ר"ה דחמיר יותר דניתוסף בו איסור של ד"ס על של תורה כ"ש דאין צריכין חיזוק. הא לאו קושיא היא דוודאי מ"מ צריכין חיזוק דהא אח"ז פריך הכא ות"ל דה"ל יום שלפני יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם א"א גדליה בן אחיקם דברי קבלה הוא וד"ק כד"ת דמיא הרי אע"ג דבתלתא בתשרי מד"ק הוא שאין צריכין חיזוק לאסור לפניו ולאחריו מ"מ מפני הנס שנעשה בו עשו אותו י"ט כדי לאסור יום שלפניו ולא אמרינן כיון דבלא"ה אסור בתענית מד"ק שאין צריכין חיזוק משום לתא די"ט של ד"ס שבו ביום נמי אין צריכין חיזוק לאסור יום שלפניו ואכתי מה בלע בעשותו י"ט של ד"ס ת"ל דה"ל יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם אלא וודאי ש"מ יום שיש עליו ב' שמות של י"ט א' צריכין חיזוק וא' אין צריכין חיזוק אסור לפניו ולאחריו משום י"ט שצריכין חיזוק כאילו משום לתא דידיה לחוד הוי היום יו"ט ואין עמו עוד שם יום טוב היום שאין צריכין חיזוק .

☜ וגדולה מזאת מצינו בפ"ב דתענית (ד' יז) דאמרי' התם מתמניא ביה כלומר בניסן עד סוף מועדא איתותב חגא דשבועיא דלא למספד בהון ופריך ל"ל עד סוף מועד לימא עד המועד ומועד אסור . א"ר פ כדאמר רבא לא נצרכה אלא לאסור יום שלפניו ה"נ לא נצרכה אלא לאסור יום שלאחריו . הרי על יו"ט של פסח של תורה שאין צריכין חיזוק גזרו עליו י"ט של ד"ס כדי לחזק ולאסור יום שלאחריו וכדאמרן . ולפמ"ש דהא דפריך ות"ל דה"ל יום שלאחר ר"ח קס"ד דר"ח מד"ס הוא דצריכין חיזוק אבל הא ידע המקשן דד"ת אין צריכין חיזוק ומש"ה לא פריך וה"ל דה"ל יום שלאחר י"ט של ר"ה משום כיון דמה"ת הוא אין צריכין חיזוק לאסור לאחריו א"כ הכיא ברייתא שמביא התם כדתניא בימים האלה הכתובים במגילת תענית אסורים לפניהן ולאחריהן שבתות ויו"ט הן אסורין לפניהם ולאחריהם מותרין ומה הפרש בין זה לזה הללו ד"ת ואין ד"ת צריכין חיזוק והללו ד"ס וד"ס צריכין חיזוק לאו מדברי התרצן הוא שהרי גם המקשן ידע ברייתא זו וכדאמרן אלא הסתא דגמ' הוא דמביא לברייתא זו ולפ' דברי המקשן והתרצן קאמר וכהנה רבות בגמ' ותו לא מידי הרי נתברר לנו שאסור להתענות בר"ה משום קדושת ר"ח שבו :

סימן קב

מ"מ עדיין הדבר שקיל אם יש בו משום קדושת י"ט כשאר י"ט וכ"מ לכא דאמרן בסי' שלפני זה או לא דמה שהבאה לכאורה מסוגיא דר"ה שאין בו איסור תענית משום קדושת י"ט כבר דחינו בטוב טעם בס"ד בסי' הקודם . ואין להביא ראיה מהא דאמר רבא רפ"ב דביצה (ד' טו) דטעמא דתקנו רבנן עירוב תבשילין בי"ט שחל בע"ש כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה לי"ט והרי בי"ט של ר"ה שחל בע"ש תקנו נמי רבנן לע"ת כדאמרי' במס' ביצה ואי ס"ד דבר"ה אין בו משום שמחת י"ט ואין בו אלא איסור תענית בלבד משום ר"ח ככל ר"ח דעלמא א"כ כיון דטעמ' דתקנו ע"ת לי"ט הוא משום כדי שיברור מנה יפה לשבת כלומר שלא יכלה את הכל לי"ט ולא יניח לשבת כדי כבודו מה יום מיוחדים לתקן ע"ת בר"ח זה של תשרי יותר משאר כל ר"ח שחל בע"ש שלא תיקנו ע"ת ולא חיישינן לכדי שיברור מנה יפה לשבת משום שאין מצוה כ"כ להרבות בסעודה של ר"ח ומשום איסור תענית שבו באכילה מועטת סגי ליה ולא חיישי' לשמא יכלה הכל בר"ח ולא ישייר לשבת לפי כבודו כמו שלא חיישינן להכי בכל ע"ש שדרכן של ב"א לאכול בהן וה"נ בר"ה שחל בע"ש למה תיקנו ע"ת שחשו רבנן לכדי שיברור מנה יפה לשבת ולא יכלה הכל בר"ה כיון שאין מצוה באכילתו משום שמחת י"ט אלא משום ר"ח לחוד לא עדיף משאר ר"ח . בשלמא לרב אשי דמפרש התם טעמא דע"ת שתקנו רבנן כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת ק"ו מי"ט לחול א"ש דתקנו נמי ע"ת בר"ה שחל בע"ש דהא ר"ה אסור בעשיית מלאכה ואין אופין בו מי"ט לחול כמו בשאר י"ט אבל לרבא קשה אלא ע"כ די"ט של ר"ה הוה נמי לשאר י"ט בהא שמצוה לשמוח ולהרבות בו מטעמים וחיישינן לבירור מנה יפה לשבת משא"כ בשאר ר"ח מש"ה תקנו בו ע"ת . מ"מ אע"ג דלכאורה ראיה גדולה היא יש לי ללמוד זכות על הגאונים ז"ל דרבא דמפרש טעמ' דע"ת כדי שיברור א"ל כוי טעמא דר"א דכדי שיאמרו ובר"ה דל"ש טעמא דידיה משום טעמא דרב אשי לחוד תקנו רבנן לע"ת .

☜ אלא שרבא בא להוסיף טעם אחר לע"ת שתקנו בכל י"ט חוץ מר"ה משום כדי שיברור וכ"מ בזה כמש"כ הרא"ש שם ויראה דכ"מ בין אלו ב' טעמים דלרבא צריך לערב דוקא מעי"ט כדי שיברור מנה יפה לשבת ולר"א יכול לערב אפי' קודם עי"ט ע"כ. נמצא שרבא מוסיף בטעמא דידיה שצריך לערב בערב יו"ט דוקא ולא קודם לכן מה שאין כן לטעמא דר"א ולפי זה ר"ה שחל בע"ש אפי' רבא מודה דיכול לערב קודם ערב יו"ט דבר"ה ל"ש טעמא דידיה כי אם טעמא של ר"א לחוד . מ"מ עדיין ק"ל אם"ד דבר"ה ל"ש שמחת י"ט אלא כשאר ר"ח דעלמא הרי בגמ' ביצה מצינו הרבה דברים

שהיה

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 172

שהיה מן הדין לאסרם בי"ט ומשום דלא אתי לאמנועי משמחת יום טוב
התירו אותן ומהן עור לפני הדורסן ותריסי חניות ולר"י התירו לחפור
ולשחוט ולכסות ול"ח דילמא מימלך ולא שחיט משום דאי לא שרי ליה אתי
לאמנועי משמחת י"ט ול"מ שהוציאו חכמים י"ט של ר"ה משאר כל י"ט בכל
הא אדרבה ר"ה נמי בכלל י"ט מיקרי וכדתנן י"ט של ר"ה שח"ל בשבת
במקדש היו תוקעין ואי אין בו משום שמחת י"ט רק אסור בתענית כשאר
ר"ח דעלמא למה התירו בו אותן דברים שלא התירו ביום טוב אלא משום
שמחת י"ט כיון שאין שמחת י"ט נוהג בו. וי"ל דכיון דבכל יום טוב נראה
לחכמים להתיר אותן דברים משום דיש בהן משום שמחת י"ט ולא גזרו
עליהם לא גזרו נמי עליהם אי"ט של ר"ה דהואיל ושרו בכל י"ט ביו"ט של
ר"ה נמי לא גזרו וכדאמרינן גבי עבילת אדם (ד' יח) הואיל ובשבת שרי
ביה"כ נמי שרי ולא גזרו עליו ועיין משכ"ל סימן שאח"ז: מ"ם נ"ל להביא
ראיה ברורה דשייך שמחת י"ט בר"ה נמי כשאר י"ט דהא תנן רפ"ו דפסחי'
(ד' סו) הרכבתו כלומר של פסח והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו אין
דוחין את השבת ר' אליעזר אומר דוחין אר"א והלא דין הוא מה אם שחיטה
שהיא משום מלאכה דוחה את השבת אלו שהן משום שבות אינו דין שידחו
את השבת א"ל ר"י י"ט יוכיח שהתירו בו משום מלאכה ואסור בו משום
שבות א"ל ר"א מה זה יהושע מה ראיה רשות למצוה ובגמ' ר"י לטעמיה
דאמר שמחת י"ט נמי מצו' היא דתנן רא"א אין לו לאדם בי"ט אלא או אוכל
ושותה או יושב ושונה רי"א חלקיהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבה"מ אר"י
ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיך וכא"א עצרת
תהיה לכם רא"ם או כולו לה' או כולו לכם ורי"ם חציו לה' וחציו לכם. וק"ל
מה השיב ר"א לר"י מה ראיה רשות למצוה כלומר מה לשמחת י"ט שהוא
רשות מש"ה אסרו בו משום שבות אבל פסח שהוא משום מצוה ושפיר יש
נהקשות לקל וחומר אם התירו לו משום מלאכה לא יתירו לו משום שבות
הרי ס"ל לר"א בפ"ב דסוכה (ד' כז) י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה
א' ביום וא' בלילה ומה"ת הוא דהא יליף לה התם מקרא תשבו כעין תדורו
מה דירה א' ביום וא' בלילה אף סוכה א' ביום וא' בלילה והרי מאלו י"ד
סעודות הוי ב' סעודות של י"ט ראשון של חג שהוא י"ט שחייב לאכול בו ב'
סעודות א' ביומו וא' בלילו וא"כ איכא למיפרך ק"ו דר"א מדידיה גופיה
י"ט ראשון של חג הסוכות יוכיח שהוא מצוה והתירו בו משום מלאכה ולא
התירו בו משום שבות ואף אני אביא פסח אע"פ שהתירו בו משום מלאכה
לא נתיר בו משום שבות. ואע"ג דתנן התם ועוד אמר ר"א מי שלא אכל ליל
י"ט ראשון של חג ישלים ליל י"ט אחרון של חג ופריך בגמ' והא אר"א י"ד
סעודות חייב לאכול בסוכה ואמרי' אמר בירי א"ר אמי חזר בו ר"א ופירש"י
חזר בו ר"א אלא חכמים לומר אין לדבר קצבה ואם רצה להתענות יתענה
חוץ מליל י"ט ראשון כו' ע"כ. הרי הכריחו התוס' התם דלא חזר ר"א מהא
דמצריך י"ד סעודות א' ביום וא' בלילה דלעולם בעי י"ד סעודות ולא חזר
בו ר"א אלא ממה שהיה מצריך סוכה א"כ קושיא דידן במקומה עומדת.
ושם בפסחים אמרינן אר"א הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום
שניתנה בו תורה הוא וכתבו התוס' תימא לריב"א א"כ מ"ק ר"א מה ראיה
רשות למצוה דנימא עצרת יוכיח שהוא מצוה וי"ל דהא דבעי ר"א עצרת ל"ד
מקרא אלא מסברא ע"כ. והרי בב' סעודות של י"ט ראשון של חג דהוי
מה"ת וכמש"כ מאי איכ' למימר דבשלמ' מליל י"ט ראשון של פסח שמ"ע
של תורה לאכול בו מצה והתירו בו משום מלאכה ללוש ולאפות בו מצות
ואסרו בו משום שבות ל"ל יוכיח למיפרך מיניה ק"ו דר"א דלאו פירכא היא
לר"א דהא ס"ל בפר"א דמילה (ד' קל) דמצה וכל מכשיריה דוחין את השבת
כמו פסח ויליף לה התם מקרא א"כ האי ק"ו דקאמר ר"א גבי פסח אם
התירו בו משום מלאכה א"ד שיתירו בו משום שבות ה"נ יש לדון האי ק"ו
גופיה גבי מצה אפי' בשבת כ"ש גבי י"ט אבל גבי סעודת י"ט ראשון של חג
הסוכות ליכא קרא ואפי' לר"א שידחו את השבת ואע"ג דס"ל לר"א התם
סוכה וכל מכשיריה דוחין את השבת ויליף לה התם מקרא ה"מ בעשיית
סוכה גופיה אבל ביד"ס ל"ל קרא אפי' לר"א שידחו את השבת. כ"ש למאי
דהדר ביה ר"א וס"ל דיד"ס חייב לאכול בי"ט של סוכות אבל לא בסוכה דלא
תליא הסעודות במצות סוכה כלל ולא יפו כחם משמחת י"ט דכל י"ט לר"י
דהוו משום מצוה ואפ"ה לא התירו בהם משום שבות אע"פ שהתירו בהם
משום מלאכה ואע"פ שהסעודות של י"ט ראשון לר"א הוי נמי משום מצוה
אף אני אביא ק"פ שאע"פ שהתירו בו משום מלאכה לא נתיר בו משום
שבות ואכתי איכא למיפרך ק"ו דר"א מיניה דידיה יו"ט של סוכות יוכיח.
ובע"כ נ"ל דלק"מ דבשלמא לר"י דס"ל דשמחת כל הי"ט הוי מצוה ול"מ

שהתירו בהם משום מלאכה לדבר הרשות דהא כל אוכל נפש שהתיר' תורה
בי"ט לצורך י"ט הוי מצוה של שמחת י"ט א"כ שפיר י"ל אק"ו דר"א י"ט יוכיח
שאף ע"ג שלא הותר משום מלאכה אלא לדבר מצוה אפ"ה לא התירו משום
שבות אף שהוא לדבר מצוה ה"נ פסח אע"פ שהותר משום מלאכה לא נתיר
משום שבות אע"פ שהוא לדבר מצו' דהא כה"ג מצינו נמי גבי מצו' של שמח'
י"ט אבל ר"א דס"ל שמחת י"ט רשות חוץ מב' סעודות של י"ט ראשון של חג
וע"כ כל מלאכת אוכל נפש שהותרו ביו"ט כולן משום דבר הרשות הותרו
ושבות של דבריהם לא התירו לדבר הרשות ומזה אינו פירכא לק"ו דר"א גבי
פסח דאין ראיה רשות למצוה א"כ אפי' משבות דדבר מצוה שלא התירו
חכמים בי"ט ליכא פירכא דע"כ צריך אתה למיפרך י"ט יוכיח דומיא דק"ו
דר"א גבי פסח דאם התירו בה משום מלאכה משום מצות פסח לא נתיר
בו משום שבות משום מצות פסח היאך תאמר י"ט ראשון של סוכות יוכיח
שהתירו בו משום מצוה משום מלאכה ולא התירו בו משום מצוה משום שבות
דאין זה פירכא דמה לי"ט ראשון הא דהתירו בו משום מלאכה לאו משום
מצוה הוא שהרי מלאכת י"ט הותר בכל י"ט אע"פ שאין בהם משום
מצוה לר"א דס"ל שמחת י"ט רשות נתיר בו משום שבות שהרי שבות של י"ט
חמיר בהא ממלאכה ולא נדחה מפני דבר הרשות. אבל פסח בשבת שלא
נדחה מלאכת שבת מפני דבר הרשות רק משום דבר מצוה של פסח א"ד
שנדחה משום מצות פסח את השבות כיון דיפה כח מצות פסח לדחות
מלאכה דחמירא כ"ש שבות דקיל מיניה ולא יוכיח סעודת מצוה דיום טוב
ראשון של חג דדוחה משום מלאכה דחמיר ואינו דוחה משום שבות דקיל
דאין לו שום יפוי כח משום מצותו לדחות משום מלאכה רק כמו דבר
הרשות של שאר י"ט שדוחה משום מלאכה די"ט ודין הוא דגם משום שבות
לא יהא לו שום יפוי כח משאר י"ט שאינו דוחה משום שבות ומשאר י"ט
אין לומר יוכיח לפסח דאין ראיה רשות למצוה. ולמש"כ א"ל לתירוץ התוס'
על מה שהקשו דנימא עצרת תוכיח שהיא מצוה דלר"א אין זה תוכיח כיון
דס"ל שמחת שאר י"ט הוי רשות וכדאמרן וכיון שהוכחתי שא"א למיפרך ק"ו
דר"א גבי פסח ונימא י"ט יוכיח אם לא שנאמר דשמחת כל י"ט הוי מצוה
ול"מ שהותרה מלאכת י"ט לדבר הרשות אבל אם מצינו בשום מקום
שהותרה מלאכת י"ט לדבר הרשות ליכא למיפרך ק"ו דר"א אפי' ממקום
מצוה שמצינו שהותר מש"מ ולא הותר מש"ש שהרי מה"ט ל"ח ליה ר"א
פירכא מי"ט ראשון של חג וכדאמרן: והשתא אס"ד די"ט של ר"ה אין
בו משום מצוה של שמחת י"ט כשאר י"ט אם כן מאי קאמר הגמר' ר"י
לטעמיה דאמר שמחת י"ט נמי מצוה הוא כלומר מש"ה מייתי ראיה מיניה
למיפרך ק"ו דר"א מה בכך אף ע"ג דשמחת כל י"ט הוי מצוה מ"מ הואיל
ושמחת ר"ה הוי רשות ואין בו אלא איסור תענית בעלמא כמו ר"ח ואפ"ה
הותרה בו אוכל נפש שהוא משום מלאכה אלמא הותרה מלאכת י"ט מפני
דבר הרשות וכיון שמצינו בא' מהן שהותרה בו משום מלאכה לדבר הרשות
כגון ר"ה ה"ה דשוב א"ל יוכיח למיפרך ק"ו דר"א אפי' משאר י"ט וכדאמרן
אליבא דר"א בסוכות. אע"כ לר"י דס"ל שמחת י"ט מצוה הוא ר"ה נמי
בכלל א"כ לא מצינו בשום מקום שהתירה תורה מלאכת י"ט אלא במקום
מצוה. וא"ת כבר כתבתי לעיל סי' ס"ח דאינו נוהג מצות שמחה בליל י"ט
ראשון ואפ"ה אוכל נפש הותר בו אע"ג דה"ל שלא במקום מצוה ומ"ק ר"י
י"ט יוכיח תירוץ לדבר זה תמצא לקמן בדיני ח' של חג בסי' בס"ד. ועכ"ל
לה"ר לזה שהרי היתר מלאכת אוכל נפש לא נאמרה אלא בי"ט של חג המצות
וילפינן לכל י"ט מיניה ואפי' ר"ה ולהאי סברא דשמחת שאר י"ט מצוה
ושל ר"ה רשות היאך ילפינן לר"ה מחג המצות שנא' בו היתר אוכל
נפש בפ' בא דשאני חג המצות שהותר בו אוכל נפש שהוא משום מצוה נתיר
בר"ה שהוא משום רשות. אלא וודאי שמחת י"ט של ר"ה נמי מצוה
הוא כשאר י"ט לפיכך שפיר איכא למילף היתר אוכל נפש בר"ה מחג המצות
דגלי ביה קרא היתר אוכל נפש בהדיא כיון דדמי ליה בהא דשמחתו נמי של
מצוה הוא. אבל מ"מ ראיה זו יש לדחות דהא דשרי מלאכת אוכל נפש
בי"ט לאו משום דגמרינן לכלהו מחג המצות דכתב רחמנא אך אשר יאכל
לכל נפש כו' אלא משום דכתיב בכל חד וחד כל מלאכת עבודה לא תעשו
ומלאכת עבודה לא מיקרי אלא מה שאינו לצורך אוכל נפש וכמש"כ הרמב"ן
בפי' התורה בפ' אמור בשם ר"ח כל מלאכת עבודה מגיד שאינו מתיר
אלא במלאכת א"כ כדכתיב בענין זה במ"א וביום הראשון מקרא קודש יהיה
לכם כל מלאכה לא יעשה בהם ומפני שמזכיר שם כל מלאכה הוצרך לפרש
אך אשר יאכל לכל נפש הוא כו' פי' מלאכת עבודה מלאכה המשתמרת
לעבודת קנין כגון זריעה וקצירה וחפירה וכיוצא בהן אבל אוכל נפש אינו
מלאכת

מלאכת עבודה ע"כ. וכסכיס הוא ז"ל לדברי ר"ח וכרי גבי ר"ס נמי כל מלאכת עבודה לא תעשו כתיב למעוטי אוכל נפש דשרי ואם כן אחדא לה ראיה זו לכאן פי'. מ"מ ראיה דאשונה ראיה גמורה היא ונם מכח דשרי אוכל נפש ביו"ט של ר"ס ראיה היא למאי דפירש"י בפי' התורה דכל מלאכת עבודה לא תעשו דכתב רחמנא גבי כל י"ט למלאכת דבר האבוד אחי ולומר דאסור ביו"ט ולא לאוכל נפש אחי. כרי זכינו לדין דל"מ דאסור להטענות בר"ס אלא דשמחתו מלוה היא כשאר י"ט אלא שאין בו קרבן שלמי שמחה דל"ל קרבנות של רגלים אלא בג' רגלים בלבד אבל בשאר מילי מצות שמחת י"ט עליו. ועוד ראיה שטרי בעזרא נאמר גבי ר"ס לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדוניו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם ודרשינן בגמ"ב דבילה מאי כי חדות ה' היא מעוזכם אר"י משום ר"א בר"ש אמר הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע ומדקאמר לוו עלי וקדשו קדושת היום אלמא אכילה מצוה היא וקדושת היום קיימן ליה והדבר ברור דמלד היסו' תמני' של ר"ח אין ראוי לקרותו קדושת היום וא"מ דקרוי קדושת היום כשאר י"ט והדבר פשוט לי שחייב בקידוש כשאר י"ט ואסור לעשות כלום קודם הקידוש ואין קידוש אלא במקו' הסעודה וכל דין הסעודו' י"ט עליו, כנ"ל:

סימן קג

שאלה אם מותר לתקוע בר"ה שלא לצורך לאחר שילא ידי חובת תקיעה של מצוה או לא:

תשובה דבר זה מחלוקת הוא בין הפוסקים אחרונים בח"מ סי' תקי"ז וכ"ל להסכיע כדברי המתירין ויש לי להביא ראיה מהא דתני' במס' חולין ע' כ"ה (דף פ"ד) רי"א כוי אין שוחטין לוחנו ביו"ט ואם שחטו אין מכסין את דמו מק"ו ומה מילה שודאה דוחה את השבת אין הפיקה דוחה את הי"ט כיצוי שאין ודאו דוחה את השבת אינו דין שאין הפיקה דוחה את הי"ט א"ל תקיעת שופר בגבולין יוכיח שאין ודאה דוחה את שבת והפיקה דוחה י"ט ודייק עלה הגמ' מאי הפיקה כלומר הפק דת"ש שדוחה יום טוב אילימ' הפק י"ט הפק חול השבת ודאי י"ט דחיא הפק י"ט הפק חול מיבעי אלא הפק אים הפק חבה ור"י לטעמיה דאמר אבה ודאים נמי תקיעה דתנן ב"י סומכין ולא בנות ישראל סומכות ר"י ורש"א נשים סומכות רשות זהו סוגיית הגמ' והאי הפיקה דוחה י"ט דקאמר גבי ת"ש פי' התוס' דה"ק שאין ודאה דוחה שבת משום גזירה דרבה שמא יעבירנו והפק דוחה י"ט אע"ג דאיכא נמי איסור דרבנן בתקיעה שביא חבמה ואינה מלאכה ודחה איסור זה מהפק ע"כ. והשתא אם"ד דאפי' גברא דבר חזינא הוא בתקיעת שופר אפ"ה אסור לו לתקוע שלא לצורך מצוה וכא אי מהפקא לי' אם תקע אם לא תקע בע"כ חוזר ותוקע מהפיקה כדקי"ל הפיקה דאורייתא לחומרא ול"ח לנפק איסור דרבנן דילמא כבר יצא ידי חובתו וה"ל תקיעה שלא לצורך תדע משום דמהפקא לן בתרוייהו דאמרה בתורה אי גוחי גוחי או ילולי יליל אתקין ר' אבהו בקסרי תקיעה ג' שברים תרועה תקיעה והדר עביד תש"ת והדר עביד תי"ת כדאמרינן בפ"ב דר"ה (ד' לג) ואע"ג דבחדא מבני תלתא סגי ובודאי שיש מהן הוו שלא לצורך מצוה מ"מ כיון דמהפקא לן עביד כולהו ול"ח לודאי איסור דרבנן כ"ש בהפק תקע הפק לא תקע דמייב לחזור ולתקוע ול"ח לנפק איסור דרבנן דילמא יצא כבר ידי חובתו הא איכא נמי לספוקי דילמא ל"י י"ח ותקיעה זו לצורך מצוה היא. ואם כן השתא מ"ק ור"י לטעמיה הו' הא מ"מ איכא למיפרך לק"ו דידיה ת"ש בגבולין יוכיח שאין ודאה דוחה שבת והפיקה הפק תקע הפק לא תקע דוחה י"ט והוזר ותוקע מהפק אלא וודאי בגברא דבר חיובא הוא כוחיל ושרי לי' היום תקיעה של מצוה תקיעה דרשות נמי שרי ליה הילכך ליכא למיפרך מהפק תקע הפק לא תקע של אים אלא מהפק אים הפק אבה למאי דס"ל לרבנן דאין אבה סותכה רשות וש"מ דבאים הוחיל והותרה לו תקיעה לצורך מצוה הותרה לגמרי בי"ט זה של ר"ה אפי' שלא לצורך ול"מ באים דרמי עלי' חיובא לתקוע ביום זה דאמרינן הוחיל אלא אפי' באבה לא"ד נשים סומכות רשות ושרי לו למסמך באקופי ידא אע"ג דגרסא כעובד עבודה בקדמים. ס"ל תקיעה דליכא אלא איסורא דרבנן שרי לנשים כמש"כ שם התוס' אפי' שלא לצורך שרי משום הוחיל ועשאה רבה איכא לדבר משום שלא גזרו רבנן שבות דדבריהם למקלא שבת וי"ט והוחיל ובמקלא י"ט זה שרי לאנשים וכן לנשים לתקוע לא"ד נשים סומכות רשות הו ל"ג כלל איסור שבות של תקיעה בי"ט זה של ר"ה. וכה"ג אמרינן בפ"ב דבילה (דף יח) במסקנא דהחושש

בשיניו מנמע אם התוחן ובולע אפי' אחר מיבול דהוחיל וקודם מיבול שרי לאחר מיבול נמי שרי ועשאה דל"ג על מקלא שבת אלא הוחיל והותר למקלאו הותר לגמרי וכמו שפירש"י התם. ומזה נמי ג"ל ראיה ברורה דמותר לתקוע בי"ט זה של ר"ה אפי' שלא לצורך משום הוחיל וכדאמרינן בהא דהחושש בשיניו דאין לגזור שבות דרבנן על מקלא היום. מ"מ גבי נשים לאתן דל"ל נשים הומכות רשות אסורין לתקוע בי"ט זה של ר"ה מהא דתקיעת שופר בגבולין יוכיח דפרכוהו מינים רבנן לק"ו דר"י ור"ל הוחיל ושרי לאיש שרי לאשה דמגברי לנשי ל"א הוחיל וכדתנן בני מלכים סכין שמן ורד על גבי מכותיהן שכן דרכן לסוך בחול אבל לשאר כל אדם אסור ואפי' ר"ש לא שרי אלא משום דכל ישראל בני מלכים הן הלא"ה אסור אלמא אפי' מגברי לגברי ל"א הוחיל וכ"ש מגברי לנשי דנשים עם בפ"ש הן כדאמרינן בפ' ב"א (ד' סג) לענין עבטא שיש עליה חוטם דאחופי בגברי מבנשי אע"ג דתנן הרוטים יוצאין בשקים ולא רוטים בלבד אמרו אלא כל אדם דנשים עם בפ"ש הן ול"א הוחיל מגברי לנשי ומנשי לגברי לענין תכשיט וה"ה להא דאמרן. וא"ת למש"כ דמשום הוחיל שרי לגמרי לתקוע בי"ט זה של ר"ה אפי' שלא לצורך מצוה א"כ בשאר י"ט נמי ליתסרי לתקוע משום הוחיל ושרי בי"ט זה של ר"ה שרי בכל י"ט דס"ל אמרינן התם אליבא דרבא דשרי עבילת אדם בשבת אע"ג דעבילת כלים אסור משום דגראה כמתקן אבל אדם לעולם כמיקר ואמרינן תינח שבת יה"כ מא"ל ומשני לא מלינו דבשבת שרי וביה"כ אסור אלא הוחיל ובשבת שרי ביה"כ נמי שרי ומינים יליף שם הגמ' דאמרי' לאפי' הוחיל דקודם מיבול שרי לאח"ט נמי שרי אלמא אמרינן הוחיל מיום מקודם לחבירו כגון משבת ליה"כ ס"ל נימא הוחיל מי"ט זה של ר"ה דשרי ח"ש לגמרי אפי' שלא לצורך מצו' לשאר כל י"ט למישרי בדידהו ח"ש. וי"ל דל"ד דבגמ' משבת ליה"כ דיכא אלא הד הוחיל דהא בשבת גופה שרי מבילה לגמרי בלי שום הוחיל שפיר אמרי' ליה אבל בי"ט זה של ר"ה מן הדין היה ראוי לאסור תקיעה שלא לצורך ולא שרית ליה אלא משום הוחיל וא"ל נמי הוחיל ושרי בי"ט של ר"ה שלא לצורך שרי נמי בשאר י"ט שאינו אלא שלא לצורך דהא תקיעה של מצוה בדידהו ליתא ס"ל תרי הוחיל הוחיל ושרי בר"ה לדבר הרשות שרי בשאר י"ט שכולו אינו אלא דבר הרשות ובר"ה גופיה לא שרי דבר הרשות אלא משום הוחיל ושרי לצורך מצוה ביום זה ותרי הוחיל לא אמרינן וכמו שפי' התוס' בפ' א"ע (דף מו) גבי כילד מפרישין חלה בטומאה בי"ט דס"ל נר"ל כתס דלא תקרא לה שם עד שתאפ' ואע"ג דא"ל נר"ל כתס הוחיל א"ל לקרות לה שם קודם שתאפה משום הוחיל ואי בעי מיחשיל עלה משום דס"ל תרי הוחיל ותרי הוחיל ל"ל. ואפי' לפמש"כ בסי' ס"ג לחד שיטתא של התוס' דאפי' תרי הוחיל נמי אמרי' מ"מ ל"ל הוחיל מי"ט של ר"ה לשאר י"ט לענין תקיעת שופר דאמרינן הוחיל משבת ליה"כ לענין מבילה דזוקא מחמור לקל כגון משבת שזהגה סקילה דחמירא ליה"כ שזהגו כרת דקיל מינה שפיר אמרי' הוחיל דאתיא בק"ו מה שבת דחמירא שרי יה"כ דקיל מינה לא כ"ש אבל אלי הוחיל דמר"ה לשאר י"ט דלא חמיר ר"ה משאר י"ט ליכא ק"ו ל"ל הוחיל. ודבר זה למדתי מדברי רש"י שפי' התס כיון דבשבת דחמירא במלאכה שרי משום עשאה דמיקר ביה"כ נמי שרי אע"ג דלא נראה במיקר שלא חמיר לענין מלאכה ביה"כ משבת ע"כ שרי שתלה עשאה דהוחיל זה משום דשבת חמירא מיה"כ וכמו שפי' וא"ת לפי"ז הא דמקשה התס הגמ' למאי דס"ד דרבא למימר גבי כמושם בשיניו דקודם מיבול שרי ולאחר מיבול אסור דאמאי ל"א הוחיל כדאמרינן משבת ליה"כ ומחמת זה קאמר הגמ' דסדר ביה רבא וס"ל דאמרינן הוחיל וקודם מיבול שרי לאחר מיבול נמי שרי ואי כפירש"י מאי קושיא הא ס"ס משבת ליה"כ דס"ל מחמור לקל הילכך אמרינן שפיר הוחיל אבל מקודם מיבול לאחר מיבול דחרוייהו הוו בחד יומא וכרי ביום א' ליכא חומר בקלאו על קלאו לפיכך ל"א הוחיל. וג"ל דמ"ל להגמ' דחרוייהו בקולין דכמו דאמרי' מיום לחבירו הוחיל מחמור לקל אע"ג דתרי יומי נינהו ס"ג בסכנה יומא גופיה ממקלאו למקלאו אמרי' הוחיל אע"ג דליכא חומר בקלאו על קלאו כיון דמ"מ כולו חד יומא הוא וזה מוכרח לפירש"י ז"ל הילכך כ"ל לענין תקיעת שופר נמי אמרי' הכי לפיכך בסכנה יומא דר"ה גופיה אמרינן הוחיל ושרי לתקוע בו לצורך מצוה שלא לצורך נמי שרי הוחיל וקלאו לצורך מצוה שרי אע"ג דליכא חומר בקלאו על קלאו מי"ט זה של ר"ה לשאר י"ט דס"ל מיום לחבירו ל"א הוחיל כיון דאין חומר לר"ה על שאר י"ט. א"ל דלענין מבילה משבת ליה"כ ס"ל דאמרינן הוחיל משום דשבת מצוה ותדירה ויה"כ אינו אלא פ"א בשנה בלבד הילכך אמרי' הוחיל ובשבת דקדושתה מצוה ותדירה שרי וג"ל על המבילה ביה"כ נמי שרי דכיון דבכל ימים המקודשים ל"ג על המבילה א"ל

לך

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 174

בשני ימים טובים של גליות אבל לא בשני ימים טובים של ר"ה וזה מוסכם. וכתב בעל העטור שלף אם עירבו ביום ד' אינו יכול לאפות ביום ה' לשבת בשבת קרובה המירו ע"י עירוב שבת רחוקה לא המירו:

יד כל הדברים וכו'. ולפיכך אני אומר שאין מערב אדם ומתנה וכו'. סברת רבינו ז"ל בזה נראית נכונה מאד לפי שדבר ברור הוא שהיום יום ממשי ידוע לנו שהוא יו"ט בברור ושיום ששי הוא חול אלא שאנו עושין אותו יו"ט ואם כן הילך יערב ביו"ט והילך יתנה ויאמר אם היום חול והוא יודע אי זה מהן חול ואי זה מהן קדש ולא בשביל ספק אנו עושין היום שני יו"ט. והשגות כתוב ז"ל אע"פ שיש בדבריו כעין טעם וכו' והיום מהיה זו תרומה על זו כ"ש שיכול לומר שהמעשה אינו נגמר אלא בשני ודבורו בראשון לא יעשה כלום עכ"ל. והוא הדין לדבריו בהנחת עירוב שכל שכן שיכול לומר אם היום יו"ט ולמחר חול ומ"מ אין זה מספיק שהרי המנאי כולל שני ימים המסופקים ובזמן הזה אין כאן ספק והילך יאמר במרומה אם אתמול קדש והיום חול מהיה תרומה והלא ידוע שכן הוא כדבריו שהיום חול ומכמים מדרך הודאי עשאוהו קדש וגזרו בו שלא לחרוש ונמצא מפקיע גזרתם בידים שגזרו מדרך הודאי וכן הדין בעירוב שכשהוא מתנה ביום חמישי אם היום קדש ולמחר חול אינו צריך עירוב ידוע שכן הוא כדבריו ואין עירובו כלום ונמצא אופה ביו"ט שני של דבריהם לצורך שבת בלא עירוב אלא ודאי סברת רבינו ראויה אליו ונמוקו עמו כנ"ל:

חול תהיה זו תרומה על זו ואם היום קדש אין בדברי כלום. וקורא עליה שם ומניחה. ולמחר בשני חוזר ואומר אם היום קדש אין בדברי כלום ואם היום חול תהיה זו תרומה על זו וקורא עליה שם ומניחה כדרך שקרא עליה בראשון. ומניח את זו שקרא עליה שם תרומה ואוכל את השנייה: **יג** [א]במה דברים אמורים בשני ימים טובים של גליות אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אם שכח ולא הניח ביום רביעי שוב אינו מניח אלא סומך על אחרים אם ערבו עליו או מקנה קמחו למי שערב או יהיה אסור לאפות ולבשל לשבת. וכן אם שכח ולא הפריש תרומה מיום רביעי שוב אינו מפריש עד מוצאי שבת: **יד** *כל הדברים האלו שאמרנו היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על פי הראיה והיו בני הגליות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בני ארץ ישראל. אבל היום שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו אין יום טוב שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד: **טז** [ב]ולפיכך אני אומר שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה לא עירובי תבשילין ולא עירובי חצרות ולא שתופי מבואות ואינו מעשר הטבל על תנאי אלא הכל מערב יום טוב בלבד: **טז** [ג]כשם [ד]שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ה' מכובד וכל ימים טובים נאמר בהן מקרא קדש. וכבר בארנו הכיבוד והעינוג בהלכות שבת. וכן ראוי לאדם שלא יסעוד בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כערב שבת שדבר זה בכלל הכבוד. וכל המבזה את המועדות כאילו נטפל לעבודת כוכבים: **יז** שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית. וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני בניו וכל הנלוים עליו שנאמר ושמחת בחגך וגו'. אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד כראוי לו: **יח** כיצד הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות. והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו. והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין. וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים. אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו. ועל אלו נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם. ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם: **יט** [ה]אע"פ שאכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה. לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו. אלא כך היא הדת, בבקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי [ו]מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחוזרין לבתיהם ואוכלין. והולכין לבתי מדרשות קורין ושונין עד חצי היום, ואחר חצות היום מתפללין

טז כשם שמצוה לכבד וכו'. פ' יו"ט שחל (דף ט"ו:) והברכה מקומות: וכל המבזה את המועדות וכו'. פרק ערבי פסחים (דף קי"ח.) אמר רב ששת משום רא"ע כל המבזה את המועדות כאלו עובד עכו"ם שנאמר אלהי מסכה לא תעשה לך וכתיב במריה אם חג המצות תשמור:

יז שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר יו"ט וכו'. איסור ההספד והתענית מבואר במו"ק (דף כ"ז:) ובפסחים (דף ס"ח:) פרק אלו דברים ובשאר מקומות ויתבאר למטה בסמוכה. וחיוב השמחה מפורש פ' ערבי פסחים (דף ק"ט.) מ"ר מייב אדם לשמח את בניו בחג שנאמר ושמחת בחגך במה משמחן ביין ר' יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן אמר רב יוסף בנבל בנגדי לבעוין בארץ ישראל בכלי פשתן המגולפין יפה אמר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם וכו':

יח וכשהוא אוכל חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר וכו'. דברים אלו מבוארים בכתוב והפסוקים שהביא רבינו לראיה ראויין אלו להביאם:

יט אף על פי שאכילה ושתייה במועדות בכלל מצות וכו'. פרק יו"ט שחל (דף ט"ו:) ובפסחים פרק אלו דברים (דף ס"ח:) תניא ר' אליעזר אומר אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל או שותה או יושב ושונה ר' יהושע

*כל הדברים האלו וכו'. כתב הראב"ד ז"ל אע"פ שיש בדבריו כעין טעם לא ראינו הגאונים הראשונים שהלכו בדבר זה וכל שכן הוא שהרי השני עתה אינו גמור הוא שהרי אדר ואייר ואלול חסרים הם ואינן אלא יום אחד ראשי חדשים הסמוכין להם ואם יאמר בשני אם אתמול קדש והיום חול אין בדברי של אתמול כלום והיום תהיה זו תרומה על זו אל כל שכן שיכול לומר מאתמול עכ"ל.

לחם משנה

יד כל הדברים האלה שאמרנו וכו'. יש נכאן מקום שאלה דבפ"ק דביצה (דף ד.) דקסבר רב שתי קדושות הן ומ"מ מתסר משום הכנה דרבה ופסק רבינו ז"ל הלכה כרב בסוף פרק ב' והכנה דרבה פוסק ג"כ בראש הפרק א"כ כפי סברתו של רבינו כאן דל"ל בשני שהוא ספק חול דידעינן ודאי שהוא חול ומ"מ מכמים גזרו מדרך הודאי ועשאוהו קדש א"כ בשני ימים טובים של גליות עתה בזמן הזה דהם שתי קדושות דהרי אין לומר כאן דהוא ספק דחכמים עשאוהו קדש למה לא יהא אסור ביצה שנולדה בראשון ביום ב' כמו שבת ויו"ט שאע"פ שהם שתי קדושות מ"מ אסור משום הכנה דרבה הכא נמי נימא הכי וזה לא משמע מדברי רבינו ז"ל דהוא לא חלק מזמן הקדום לזמן הזה אלא לענין הדברים שהזכיר אבל לא לענין ביצה. ולכאורה נראה לענין ביצה נמי יש לחלק דאין להתירו ביו"ט שני ממה נפשך אם הראשון קדש וכו' כמ"ש רש"י ז"ל בפ' אין נדין דהא ידעינן ודאי דהשני הוא חול ומ"מ עשאוהו קדש. וי"ל דבשלמא התם בענין הביצה אינו מתנה כלל אלא ממילא כיון דהשני הוא חול הוא מותר אבל הכא שעל כל פנים צריך להתנות כמו שהיו עושים מקודם כשהיה להם ספק שהיו ממנים וע"כ צריך לעשות עתה כל מה שהיו עושים בראשונה כשהיה להם ספק משום הזהרו במנהג אבותיכם א"כ כשהיה מתנה ואמר אם היום קדש ואתמול חול או אם היום חול ולמחר קדש התנאי אמיתי הוא דבר שקר דהרי ודאי היום חול וכי תימא יעשה הדבר בלא תנאי זה אי אפשר דצריך לעשות כמו שהיו עושים בראשונה כמו שפירשתי:

יח כיצד הקטנים נותנים להם קליות. עיין בבית יוסף ז"ל סוף הלכות יו"ט: שאין שמחה אלא בבשר. עיין שם:

מגדל עוז

יד טז כל הדברים האלו עד מעיו"ט בלבד: כתב הראב"ד ז"ל אע"פ שיש בדבריו כעין טעם וכו': ואני אומר הר"ם מקוצי מדעת רבותינו בעלי התוס' מסכים כן וטעם גדול יש לי ליתן בדבריו ומנימין קמייתא דפ"ק דביצה (דף ל') בשמעתין דשני ימים טובים של גליות רב אמר נולדה בזה מותרת בזה ורב אסי אמר נולדה בזה אסורה בזה ואסיקנא אמר רב זביד כוותיה דרב אסי מסתברא דהאידנא ידעינן בקביעא דירחא וקא עבדינן תרי יומי אמר אביי כוותיה דרב אסתברא דמן בראשונה היו משיאין וכו' עד ואילו בטלו כותים עבדינן חד יומא והיכא דמטו שלוחין עבדינן חד יומא והאידנא מ"ט עבדינן תרי יומי משום דשלחו אתם הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם זמנין דגזרי שמדא ואתי לאיקלקולי וקיי"ל כרב ודאסבר ליה אביי דהא רבא נמי פסיק הכי בסוף שמעתין דגרס אמר רבא הלכתא כוותיה דר' בהני תלת בין לקולא בין לחומרא וזאת הוא דלקולא וכן פסקו כל הפוסקים וגם טעם אביי לא נתלה למדנו שמנהג אבותיו הוא וכמו שכתב ר"מ ז"ל בכאן וכמו שהזכיר בהלכות קדוש החדש: **טז** כשם שמצוה עד והענוג בהלכות שבת. זה מפורש פרק כל כתבי הקדש (דף קי"ח) זה יום כפורים שאין בו כו' ויום כפורים ור"ה נקראו ימים טובים ומקרא קדש זיל קרי בי רב הוא: וכן ראוי לאדם שלא יסעוד עד כאילו נעסל לעכו"ם. פ' ערבי פסחים (דף קי"ח): **יז** שבעת ימי הפסח עד בהספד ותענית. עיקרה במגלת תענית ומביאה כן בכמה מקומות בתלמוד: **יז יח** וחייב אדם להיות שמח עד ביין. פרק כל כתבי (שם) וביומא ס"ק דחגיגה (דף ג') והברכה מקומות בתלמוד: ובשהוא אוכל ושותה חייב עד פרש חגיכם. דברים אלו מבוארים בכתוב: **יט אע"פ** שאכילה ושתיה במועדות בו' עד הלילה. במס' פסחים פרק אלו דברים (דף ס"ח) ופ"ג דביצה (דף ט"ו):

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 197

פ"ג ו ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמד"ם אלא קריאת ההלל לעולם מד"ם. וכתוב בהשגות א"א ויש בהן עשה מדברי קבלה השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. ע"כ וכתב עליו ה' המגיד ובאמת שבפרק ערבי פסחים אמרו שנביאים תקנו הלל על כל צרה שנגאלים ממנה אבל לאומרו בימים קבועים מדבריהם הוא ואע"פ שהביאו בערכין אותו פסוק אינו אלא לסמך ולדמיון זה דעת רבינו והוא הנראה עכ"ל. וק"ל על דבריהם, אם על הראב"ד שכתב שיש בו עשה מדברי קבלה כמשיג על רבינו שכתב שהוא מד"ם והלא אף אם נודה שכן הוא שיש בו עשה מדברי קבלה שפיר דמי למקרייה ד"ס וא"כ מה רצה להשיג או להוסיף על דברי רבינו, גם ה"ה שכתב שאע"פ שהביאו בערכין אותו פסוק אינו אלא לסמך ולדמיון נראה מדבריו שאילו הובא לראיה ממש מודה הוא להראב"ד שלא היה ראוי לומר שהוא מד"ם וכתב בסוף דבריו זה דעת רבינו והרי רבינו להדיא בסה"מ אשר לו בשרש הא' חולק על בה"ג שמנה קריאת ההלל ומקרא מגילה מצות עשה והשיג עליו רבינו שאין ראוי למנות בכלל תרי"ג מצות שהם מדרבנן והרי מקרא מגילה דברי קבלה מפורשים הם לא הביאום לסמך ולדמיון ואפ"ה קורא אותם רבינו מצות דרבנן. ואין לומר שה"ה יודה להראב"ד שאילו הובא לראיה לא היה ראוי לקרותו ד"ס גם לא ד"ת אבל דברי קבלה. ומ"ש רבינו בס' המצות על מקרא מגילה מצות דרבנן איידי דנקט הנך אחריני נקט נמי מקרא מגילה וקושטא דמלתא דלאו דברי תורה היא אבל דברי קבלה מקריא שהרי רבינו בתחלת הלכות מגילה וחנוכה כתב יש בכללן שתי מצות עשה מד"ם והיה לו לומר אחת מד"ם ואחת מדברי קבלה והכא דוקא נקט אלא ודאי דאף מצות דברי קבלה ד"ס מיקריא בין הובא לסמך בין הובא לראיה. והרמב"ן ז"ל בספר השגותיו כתב ובמס' ערכין דרשו בו השיר וכו' ואע"פ שזה מדברי קבלה הוא אבל יאמר הנביא שישירו לשם המושיעם אוצר החכמה משוררים בליל אכילת הפסח הרי שאמר שאילו מן הכתוב היתה הראיה לא היה נמנה בתרי"ג מצות אבל במצות דרבנן. ועוד קשה על ה"ה שכתב ואמת שבפ' ערבי פסחים אמרו שנביאים תקנו הלל וכו', שנראה שאילו תקנו גם הימים הקבועים לא היה מד"ם וזה אינו

מברכין עליו. *ולמה מברכין על יו"ט שני והם לא תקנוהו אלא מפני הספק כדי שלא יזלזלו בו: ו אולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל *לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל. ושמנה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל ואלו הן. שמנת ימי החג. ושמנת ימי חנוכה. וראשון של פסח ויום עצרת. באבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה. ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל: ז מקומות שעושין יום טוב שני ימים גומרין את ההלל כ"א יום. תשעה ימי החג. ושמנה ימי חנוכה. ושני ימים של פסח. ושני ימים של עצרת. גאבל בראשי חדשים קריאת ההלל מנהג ואינו מצוה. *ומנהג זה בצבור לפיכך קוראין בדילוג. [ד]ואין מברכין עליו שאין מברכין על המנהג [ה]ויחיד לא יקרא כלל. ואם התחיל ישלים ויקרא בדילוג כדרך

א טור סי' תכ"א תרמ"ד: ב טור סי' תקפ"ד: ג טור סי' תכ"ב:

השגת הראב"ד

*ולמה מברכין על יו"ט שני וכו'. א"א זה הטעם לאביי אבל רבא חלק עליו ואמר שאין הטעם לדמאי אלא מפני שרוב ע"ה מעשרין הם אבל ספק אחר אפילו בדרבנן מברכין:

*לעולם מדברי סופרים וכו'. א"א ויש בהם עשה מדברי קבלה השיר יהיה לכם:

השגת הראב"ד

*ומנהג זה בצבור וכו'. א"א זה אינו כלום וכבר כתבנו עליו. ומה שכתב ליחיד שהתחיל לקרוא בדילוג לא אמר כלום אלא יקרא כמו שירצה וחותם כתחימת הצבור, עכ"ל:

אלמא כל ספק דדבריהם לא בעי מיהדר וברוכי אלא טעמא דרבא כיון דתקינו רבנן וגזרו על הדמאי כמצוה של דבריהם ממש הוו להו לתקוני בברכה אלא משום דרוב עמי הארץ מעשרין הן עבוד רבנן היכרא דלא לימרו כדאורייתא דמי להו לרבנן. ומכאן למדו הגאונים ז"ל לספק מילה שאין מברכין עליה וזה כדעת הרמב"ן ז"ל אבל הר"א ז"ל סבור דרבא פליג אדאביי ולרבא כל ספק אפילו בדרבנן בעי ברכה וכן כתוב בהשגות וקבלת הגאונים תכריע:

ו ולא הלל של חנוכה וכו'. בפירוש אמרו פ' היה קורא (ברכות י"ד.) אמרינן ק"ו ק"ש דאורייתא פוסק הלל דרבנן מבעיא אלמא הלל דרבנן ושם בסתם הזכירו אלמא בכל זמן הוא דרבנן ויש מפקפקין בזה ואומרין שיש ממנו מן התורה. והר"א ז"ל כתב בהשגות א"א ויש בהן עשה מדברי קבלה השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ע"כ. ובאמת שבפרק ערבי פסחים (דף קי"ז.) אמרו שנביאים תקנו הלל על כל צרה שנגאלין ממנה אבל לאמרו בימים קבועין מדבריהם הוא ואע"פ שהביאו בערכין (דף י':) אותו פסוק אינו אלא לסמך ולדמיון, זה דעת רבינו והוא הנראה:

ושמנה עשר יום וכו'. מימרא פ"ב בערכין (דף י':) ושם ביארו הטעם שהזכיר רבינו למה אין קורים בר"ה ויוה"כ ולא בפורים:

ז מקומות שעושין שם שני ימים וכו'. גם זה במימרא ההיא שם (דף י.) ובגולה כ"א יום: אבל בר"ח וכו'. שם בערכין (דף י':) שאלו ר"ת דאיקרי מועד לימא ותירצו לא איקדיש בעשיית מלאכה ופרק בשלשה פרקים (תענית כ"ח:) רב איקלע לבבל בר"ח חזנהו דהוו קרו הלילא סבר לאפסוקינהו כיון דחזא דקא מדלגי אמר מנהג אבותיהם בידיהם ואמרו שם תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר ע"כ. והמעשה של רב מוכיח בבאור שאפילו מנהג פשוט בכל ישראל לא היתה קריאתו ואפילו בדלוג לא היו קורין בארץ ישראל שבא ממנה רב לבבל שאם היה מנהג פשוט בכל מקום לא לימרו סבר לאפסוקינהו דהא מנהג היה לקרותו בדלוג בכל מקום. ומפני שקריאתו תלויה במנהג כתב רבינו שאין מברכין עליו וכן אמרו קצת מפרשים והביאו ראיה ממה שאמרו בפ' לולב וערבה (סוכה מ"ד

לחם משנה

הברכות כבר יצא ואין לו לחזור ולברך אבל גבי מילה שכתב שיעשה מילה בלא ברכה הוא מפני שהוא ספק אם הוא זכר וחייב במילה או אם היא נקבה ופטור ואם נסתפק לו אם חל עליו חיוב ברכה או לא חל אז ודאי אזלינן לקולא אבל הכא כבר ידע שיש עליו חיוב ברכה ולא אמרה ולהכי יחזור ויברך. ולקושיא הראשונה שהקשיתי על מה שהבין ה"ה ז"ל בדברי רבינו ז"ל עלה בדעתי לומר דרבא ג"כ צריך לטעמא דלא לזלזלו ביה דאל"כ תקשי ליה היכי מברכינן על יו"ט שני הא הוא מנהג ואין מברכין על המנהג לדעת רבינו ז"ל כמו שכתב גבי קריאת ההלל וכן הקשה ר"ת ז"ל לדעת מי שסובר שאין מברכין על מנהג בפרק היה קורא בד"ה ימים שהיחיד גומר בהם וכו' ולהכי ודאי דלדעת רבינו ז"ל צריך רבא לטעמא דלא ליזלזלו ביה ומפני כן מברכים אע"פ שהוא מנהג ומה שחולק על אביי הוא דסבור דכל דבר שעיקר תקנתו על הספק מברכינן חוץ מהדמאי מפני שרוב ע"ה מעשרין הן. ומ"ש רבינו ז"ל אבל דבר שהוא מדבריהם ועיקר עשייתן וכו' אין מברכין ר"ל דבר שעיקר תקנתו על הספק והוא ספק דומה לדמאי שבדמאי יותר נוטה אחד מצדדי הספק מהצד האחר דודאי נוטה [שלא] לברך מפני שרוב ע"ה מעשרין הן ולזה כתב רבינו ז"ל כגון מעשר דמאי כלומר שהוא נוטה יותר לצד שאין ראוי לברך מצד שראוי לברך. כל זה עלה בדעתי לדחוק ולפרש אבל מה אעשה שלשונו אומר ולמה מברכין וכו' והם לא תקנוהו אלא מפני הספק דמשמע שמה שהוקשה לו הוא מפני שיו"ט שני הוא על הספק ולפי מה שפירש אין הקושיא אלא מפני שלדידן הוא מנהג, ועוד שלפי מה שמפרש רבינו באותה תשובה אין התירוץ הזה עולה כלל שנראה שרבא לית ליה טעמא דלזלזלו וכו' שכן כתב שם ובא רבא ופריק וכו' אל תאמר דכל דבר שעיקר תקנתו על הספק לא תקנו עליו ברכה שהרי יו"ט שני מפני הספק הוא משמע דלית ליה טעמא דלא ליתו לזלזולי ביה דאל"כ היכי קאמר שהרי יו"ט שני מפני הספק הוא וכו' הא איכא טעמא דלא ליתו לזלזולי ביה על כן דברי רבינו ז"ל צל"ע. ומ"מ למדנו דעת רבינו ז"ל ממה שכתב באותה תשובה דכל דבר שנסתפק לנו בברכות בין שהמצוה מן התורה בין שהיא מדרבנן אין מברכים והביא ראיה ממה שאמרו בסוכה מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן דאינו סובר הוא ז"ל דטעמא דלא מברכינן משום דסתרי אהדדי כדכתב הרב האלפסי במסכת סוכה אלא סובר דטעמא משום דהוי ספק ולכך לא מברכינן מספיקא דלא שייך טעמא דלא ליזלזולי ביה ואע"ג דמזלזלי ולא יתבי בסוכה אחת 04/07/2018

מ"מ אין זה זלזול כזלזול יו"ט דאתי לחלל יו"ט ובכל דבר שעיקר תקנתו על הספק כלומר שחכמים גזרו ותקנו עליו ביחוד ולא הניחוהו בכלל שאר הספקות כמו דמאי דחכמים נמנו לגזור עליו ביחוד וכן יו"ט שני אז ודאי מברכינן משום דהוי מצוה מדבריהם אי לאו דאיכא טעמא כמו בדמאי דרוב ע"ה מעשרין הן אבל כל דבר שלא נמנו עליו חכמים לתקן בו ביחוד אלא הניחו לנו הדבר שנדון בו ככל הספקות שבתורה אז ודאי עושין המצוה ולא מברכין. וה"ר יונה בפרק מי שמתו כתב דכל דבר שהוא ספק של תורה מברכין עליו והביא ראיה מדאמרינן בשבת פ' במה מדליקין דאין מברכין על הדמאי בשעה שמפרישין ממנו מעשר ואמרינן התם טעמא מפני שהוא ספק של דבריהם דמשמע דוקא מפני שהוא ספק של דבריהם אין מברכין עליו הא אם היה ספק דאורייתא מברכין עליו ע"כ. וכיוצא בזה כתב הרא"ש ז"ל בשמו בריש פרק כסוי הדם גבי כוי דמברכים עליו מפני שספק דאורייתא הוא. ויש לתמוה עליו דהא דמאי ספק של תורה הוא דהוא ספק אם הוציא מעשר או לא הפריש מעשר וחייב להפרישו מן התורה והרי הוא דומה לכוי דשמא חיה היא וחייב לכסות מדאורייתא או בהמה הוא ופטור דכותה נמי הא ואיך חילק מדמאי לכוי. וחכמי לוני"ל בשאלתם לרבינו ז"ל והראב"ד ז"ל בהשגות משמע דס"ל דדמאי הוא דאורייתא שכן כתבו בשאלתם על ספק דאורייתא מברכין חוץ מן הדמאי מפני שרוב ע"ה מעשרין ע"כ, משמע דדמאי ספק דאורייתא קרי להו ולא נקרא ספק דדבריהם אלא מפני שהברכה היא מדבריהם. ואולי יש לדחוק ולפרש דברי הר' יהודה ז"ל דהכי קאמר דוקא דמאי מפני דהוי ספק דבריהם כלומר דמן התורה אזלינן בתר רובא דרוב ע"ה מעשרין הם וכתירוצא דרבה אלא דרבנן חששו חששא זו ולכך לא בעי ברכה אבל ודאי היכא דהוי ספק של תורה בעי ברכה ומאי דקראו ספק של דבריהם משום דרוב ע"ה מעשרין הם ודוחק. וא"ת לדעת רבינו דסובר אביי דדבר שעיקר תקנתו על הספק אין מברכין עליו והא בדיקת חמץ בתחילתה נעשתה על הספק וכדכתב ה"ה ז"ל בהל' חמץ ומצה וא"כ איך מברכינן. וי"ל דמ"מ מצות הביטול הוא מן התורה ואביטול הוא דמברכינן ואע"ג דלא מברכינן אביטול חמץ כבר נתן טעם שם הר"ן ז"ל:

ו ולא הלל של חנוכה בלבד וכו'. כתב הה"מ ז"ל ויש מפקפקים בזה ואומרים שיש ממנו מן התורה כלומר ההלל של חנוכה הוא ודאי מדרבנן מפני דלא מפקינן ליה

הגהות מיימוניות

ו [ד] תניא לא יתחיל ואם התחיל גומר ופר"ח ואם התחיל בברכה כבהגהה גדולה שלאחר זו, ע"כ: [ה] וכן פסק ר"י אלפס וכן רש"י לא היה מברך וכן כתב במחזור ויטר"י אבל ר"ת כתב דיש לברך מידי דהוה איו"ט שני וכן השר מקוצי כתב דלא הוה ברכה לבטלה כיון שרוצה האדם להתחייב בה מידי דהוה אלולב ואתפילין דהני נשי מברכות אע"פ שאינן חייבות ולא מחינן בהו ע"כ, ועיין בהל' ציצית בפ"ג בהלכה ט' וכן רבינו שמחה כתב שיש לברך דלא יהא אלא כעוסק בתורה ואפילו במגילת רות וקינות ושיר השירים יש במס' סופרים שמברכין בא"י אמ"ה אקב"ו על מקרא מגילה ואע"ג שאין נזכרות בשום מקום בתלמוד וכ"ש הלל שגם לחכמי התלמוד היה מנהג וכן כתב בשם רב עמרם שכתב בסדרו העובר לפני התיבה בר"ח מברך לקרות את ההלל וכן כתב בשם ר"ח ואפי' יחיד צריך לברך מדאסרו להפסיק בו כדלקמן. ומהר"ם היה נוהג שלא אמר אלא עם הצבור

סימן נ

מצות שמחה בראש השנה וביום הכפורים

א

שו"ע הלכות ר"ה סי' תקל"ז ס"א, אוכלים ושותים ושמחים, ואין מתענין בר"ה וכו', אמנם לא יאכלו כל שבעם, למען לא יקלו ראשם, ותהיה יראת ה' על פניהם. וברמ"א שם ס"ג, יש אומרים דמצוה להתענות בר"ה. ועיי' בע"ז סק"א, ב"י הביא בשם הכלבו ש"א שצריך להתענות בר"ה, ועוד הביא תה"ל שכתב, דאיכא כמה רבוותא דס"ל דמצוה להתענות בכל ר"ה, ואיכא רבוותא אחרינא דס"ל מצוה לאכול. ובמג"א שם סק"ג, כתוב בתשובת מהר"מ סי' נ"ל, מהר"ם התענה וקידש בביתי קידושא רבא, ואמר המעם לפי שהוא דאורייתא עכ"ל. ועיי' סי' רפ"ט דאין קיי"ל שהוא דרבנן. ועיי' מ"ש רסי' רע"א. ומ"מ נ"ל דבלילה של ר"ה אסור להתענות כמו בשאר יו"ט, כמ"ש סי' תקכ"ט עיי"ש. דבחלוס לא כראוהו אלא ביום ולא בלילה, ע"כ.

עוד הביא שם המג"א סק"א, ובמגמ"י כתב בפי' גדיס, שלא לאכול בשר ושתות יין בר"ה. ולכאורה משמע דבר"ה יש רק חיוב סעודת יו"ט, וזהו מדין כבוד יו"ט שצריך לקבוע סעודה על הלחם, כמש"כ הרמב"ם בפ"ו מה' יו"ט הע"ז, כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים, שנאמר לקדוש ה' מכובד, וכל ימים טובים נאמר בהן מקרא קדש, אבל מצות שמחה שהוא באכילת בשר ושתיית יין, כמש"כ הרמב"ם שם הי"ח, שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, זה לא נאמר בר"ה. (ועיי' בשו"ת הגרע"א בהשמטות לס"א, דאכילת פת ביו"ט אינו מצד היוב שמחה, הרא בשבת ליכא חיוב שמחה, אלא דכבוד שבת הוא לקבוע סעודה על הלחם, והכיבוד והענג שם שמחה תרי מילי נינהו, שהרי כתב הרמב"ם בפ"ו מה' יו"ט הע"ז, כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים וכו'. ואח"כ בהלכה י"ז כתב, שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וכו', שנאמר ושמחת בחגך וגו'. משמע דהם תרי מילי, חיוב כיבוד וענוג, וחיוב שמחה, ומה"ע בהלכה ט"ז נקיט ימים טובים, דמשמע ביו"ט ולא בחוה"מ, ובהלכה י"ז בחיוב שמחה, נקט שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג, דגם חוה"מ בכללם. ואי"כ י"ל דגם ביו"ט מדין שמחה היה סגי בבשר ויין, ולא צריך לקבוע סעודה על הלחם, אלא דהיובו מדין כבוד וענוג כמו בשבת לקבוע סעודה על הלחם, וראיה דהרי בחוה"מ אף דאיכא חיוב שמחה, מ"מ אין חיוב לאכול פת, כדקיי"ל בשו"ע אוה"ח סי' קפ"ח ס"ז, עיי"ש. ולכאורה נ"ש דכתב הרא"ש בפ"ז דברכות סב"ג ח"ל, נראה לרבינו יהודה דחייב אדם לאכול פת ביו"ט "משום שמחה" משום חלקהו חנו לאכילה, ועיקר אכילה הוא לחם וכו', ולעולם חובה היא משום "שמחת יו"ט". ועיי' במעדני יו"ט שם סק"ז, והא דאמרינן אין שמחה אלא בבשר, כלומר דבשר הוי שמחה, אבל ודאי דפת בעי בהדיה, כדמסיק דעיקר אכילה הוא לחם וכו', דעיקר שמחה בבשר, אבל עם הפת).

אמנם כתב הרמב"ם בפ"ו מה' יו"ט הי"ז, שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים, כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב וכו', שנאמר ושמחת בחגך וגו', אע"פ שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד כראוי לו. ובהלכה י"ח כתב, כילד הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות וכו', והאנשים אוכלין בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בבשר, ואין שמחה אלא ביין וכו'. הרי כתב שמצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, הוא בשבעת ימי הפסח, ובשמונת ימי החג, עם שאר ימים טובים. ולכאורה נ"ש הא מה"ת מצבד שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג, אין יו"ט אחר אלא יום אחד של חג השבועות, והרמב"ם הרי כתב עם "שאר ימים טובים" בלשון רבים, ומשמע שמצבד חג השבועות, יש בוד יו"ט שיש בו מצות שמחה מקרא ושמחת בחגך.

ואשר מוכרח בדברי הרמב"ם, שגם ביו"ט של ר"ה יש מצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, וזהו דכתב הרמב"ם עם "שאר ימים טובים" היינו חג השבועות, ויו"ט של ר"ה. ולפי"ז נמצא שבר"ה יש גם חיוב לאכול בשר ולשתות יין, ולא כמש"כ המג"א הנ"ל, שהרי קיום מצות שמחה הוא באכילת בשר ושתיית יין, כמש"כ הרמב"ם בפ"ו מה' יו"ט הי"ח. ועיי' בשאגת אריה סי' ק"ב, שמתפלא אם בר"ה יש מצות שמחה כמו בשאר הרגלים. ומסיק וז"ל, הרי זכינו לדין דלא מיבעי דאסור להתענות בר"ה, אלא דשמחתו מצוה היא כשאר יו"ט, אלא שאין בו קרבן שלמי שמחה, דלא נאמרו קרבנות של רגלים אלא בשלש רגלים בלבד, אבל בשאר מילי מצות שמחת יו"ט עליו עכ"ל. ולפי המבואר זה מפורש בדברי הרמב"ם הנ"ל, שיש מצות שמחה בר"ה מקרא ושמחת בחגך, וזה כוונת השו"ע הלכות ר"ה סי' תקל"ז ס"א, אוכלים ושותים "ושמחים" ואין מתענין בר"ה, היינו "ושמחים" שהוא קיום מצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, וכ"כ במשנה ברורה שם, והנפ"מ הוא שאוכלין בשר ושותין יין בר"ה.

ב

והנה מקור דברי הרמב"ם דבר"ה יש מצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, דכתב המרדכי בפ"ק דר"ה ח"ל, שאל לרבינו נתנאל גאון מהו להתענות בר"ה, והשיב בר"ה אסור להתענות בין מדברי תורה בין מדברי קבלה, מדברי תורה

חורב מנין, לפי שהוא כלול עם שאר המועדות וכתיב ביה מקרא קודש, ודרשינן בספרא וספרי קדשהו במאכל ובמשתה ובכסות נקיה וכו', ועוד במ"א קרי ליה חג, וכתיב ושמחת בחגיך, ואר"י הוקשו כל המועדות זה לזה, הא למדת ששוה לשאר יו"ט וכו', עיי"ש. הרי מפורש דמצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, נאמר גם על ר"ה. ועיי' ביאור הגר"א שו"ע או"ח סי' תקל"ז סק"ב.

אולם הרא"ש סוף ר"ה הביא, שרבינו יצחק בר יהודה הנהיג במגנצא לומר והשיאנו בר"ה ויוה"כ וכו', בתשובת מר שר שלום כתוב, בר"ה היו אומרים בשתי ישיבות בין בתפלה בין בקידושא, מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, את יום הזכרון הזה, שהרי כתוב אלה מועדי ה' בריש ענינא, ובסוף ענינא וידבר משה את מועדי ה', וקאי אכל ענינא פסח ועצרת ור"ה ויוה"כ וסוכות ושמיני עצרת, וכולהו איתקוש להדדי לקרותם מועדי ה' מקראי קודש וכו'. ורב האי כתב שאין מנהג לומר חגים וזמנים לששון וכו', ובאשכנז ובצרפת נוהגין שלא לומר והשיאנו בר"ה וביוה"כ וכו', עיי"ש.

ונראה בביאור הדברים, דכתב הרמב"ם בפ"ו מה' יו"ט הי"ז הנ"ל, אע"פ שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד כראוי לו. הרי מבואר דמצות שמחה ביו"ט, היא לא רק בשלמי שמחה, אלא שגם בשאר מיני שמחה מקיימין מצות שמחה. ועיי' בריטב"א ובר"ן סוכה מ"ב פ"ב, שלא אמרו אין שמחה אלא בשלמים, אלא למצוה מן המובחר, כל היכא דאפשר, אבל לא לעכב. וכ"ה בספר המנהיג הלכות החג סי' נ"ד, והיית אך שמח, ודרשו בו לרבות כל מיני שמחות לשמחה.

אמנם התוס' במועד קטן י"ד ע"ב ד"ה עשה כתבו, דשמחת יו"ט בזה"ז הוא רק מדרבנן, דקרא ושמחת בחגך, היינו שלמי שמחה. (וכבר נתבאר לעיל סי' מ"א אות א', דמחלוקת הרמב"ם והתוס' הנ"ל, פלוגתא הוא בירושלמי חגיגה פ"א ה"ב, ר"י בן לוי אמר ושמחת אפילו ממקילון, א"ר לעזר נאמר כאן שמחה ונאמר להלן שמחה, מה שמחה האמורה להלן שלמים אף כאן שלמים. והיינו שריב"ל סובר כדעת הרמב"ם, שאע"פ שמצוה מן המובחר הוא לקיים מצות שמחה בשלמי שמחה, אבל בזה"ז שאין שלמי שמחה, מקיימין מצות שמחה גם בבשר ממקולין. ור' לעזר סובר כדעת התוס', דעיקר מצות שמחה היא רק בשלמי שמחה, וכשליכא שלמי שמחה, אין מצות שמחה מה"ת, עיי"ש).

מעתה נראה לדעת הרמב"ם דמצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, מקיימין לא רק בשלמי שמחה, אלא גם בשאר מיני שמחות, א"כ ביו"ט של ר"ה אע"פ שאין בו קרבן שלמי שמחה, שהרי זה נאמר רק בשלש הרגלים, כמש"כ הרמב"ם בפ"א מה' חגיגה ה"א, מ"מ מצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, שהוא גם בשאר מיני שמחות, זה נאמר גם בר"ה, כמש"כ רב נחשון גאון הנ"ל, דהוקשו כל המועדות זה לזה. אבל לדעת התוס' דקיום מצות שמחה הוא רק בשלמי שמחה, ולא בשאר מיני שמחות, ובזה"ז שאין שלמי שמחה, גם בשלש הרגלים אין מצות שמחה מה"ת, א"כ בר"ה שאין בו קרבן שלמי שמחה, הרי לא עדיף משלש הרגלים בזה"ז שאין בהן מצות שמחה, כיון שעיקר קיום מצות שמחה הוא רק בשלמי שמחה.

ולפי זה הרי ניחא הא דהביא הרא"ש סוף ר"ה הנ"ל, דבאשכנז ובצרפת נוהגין שלא לומר והשיאנו בר"ה, ואין מנהג לומר בו בתפלה ובקידוש, מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון. ונראה דמקומות אלו הלא הם אחרא של בעלי התוס', והרי שיעת התוס' היא שגם בשלש הרגלים, עיקר מצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, הוא רק בשלמי שמחה, וא"כ בר"ה שאין בו קרבן שלמי שמחה, ממילא אינו בכלל מצות שמחה, ולכן אין אומרים בו והשיאנו, ולא מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון.

אלא שלפי זה צ"ע על הרמב"ם, דכתב בפרק כ"ע מה' שבת הי"ט, נוסח קידוש של יו"ט, שאומרים בו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, ובה"כ שם כתב נוסח הקידוש של ר"ה, ולא הזכיר שאומרים בו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, כמו בקידוש בשלש הרגלים, ולכאורה זה תימא הלא שיעת הרמב"ם היא, שיש מצות שמחה בר"ה מקרא ושמחת בחגך כמו בשלש הרגלים, א"כ למה לא אומרים בו בתפלה ובקידוש מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, וכשיעת הגאונים שהביא הרא"ש סוף ר"ה.

לכן נראה דכתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות חנוכה ה"ו, אבל ר"ה ויוה"כ אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה. הרי כתב שהטעם הוא שבר"ה וביוה"כ אין בהן הלל, כי הם לא „ימי שמחה יתירה" ומשמע שהם ימי שמחה כשאר יו"ט, אלא שהם לא „ימי שמחה יתירה" כיון שהם גם ימי תשובה ופחד ויראה.

מעתה נראה שלדעת הרמב"ם שר"ה הוא בכלל ושמחת בחגך, באמת היו צריכים לומר בו בתפלה ובקידוש מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, אלא מאותו הטעם שאין אומרים בו הלל, כי ר"ה ויוה"כ הם לא „ימי שמחה יתירה" משום כך אין אומרים בו גם מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, כיון שהם לא „ימי שמחה יתירה" אבל עיקר מצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, זה נאמר גם בר"ה.

וזה מפורש בביאור הגר"א הלכות ר"ה סי' תקפ"ב ס"ק י"ח, על דברי השו"ע שם, אינו אומר מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, וכן אינו אומר והשיאנו. וציין הגר"א, אינו אומר רא"ש שם, ובגמרא שם ל"ב ע"ב, וכמ"ש אפשר מלך יושב כו', ע"כ. וכוונתו להא דאיתא שם בר"ה, מכלל דבר"ה ליכא הלל מ"ט, אמר ר"א אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, מפני מה אין ישראל אומרים לפניך שירה בר"ה ויוה"כ, אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וכו'. הרי מבואר דמאותו הטעם שאין אומרים הלל בר"ה, אין אומרים גם מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, והיינו כמש"כ הרמב"ם שהם לא „ימי שמחה יתירה" אבל עיקר מצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, יש בר"ה כמו בשלש הרגלים.

והנה

ג

והנה מדכתב הרמב"ם שר"ה ויוה"כ הם לא "ימי שמחה יתירה" ומשמע שהם ימי שמחה, רק לא ימי שמחה יתירה, ולפי"ז מוכח שלא רק ר"ה הוא בכלל מצות ושמחת בחגך, אלא גם יוה"כ, שהרי הוקשו כל המועדות זה לזה, וגם יוה"כ בכלל זה. אמנם קיום מצות שמחה ביוה"כ הוא רק בכסות נקיה, כדאיתא בפסחים דע"א ע"א, דאם חל יו"ט ראשון בשבת למ"ד דאין זביחה אלא בשעת שמחה, שמקיימין מצות שמחה בכסות נקיה, ולדעת הרמב"ם הנ"ל הוא מה"ת, שהרי קיום מצות שמחה הוא לא רק בשלמי שמחה, אלא גם בשאר מיני שמחות. ועיי' שבת קי"ט ע"א, מאי דכתיב ולקדוש ה' מכובד, א"ל זה יוה"כ שאין בו לא אכילה ושתייה, אמרה תורה כבדהו בכסות נקייה. ולדעת הרמב"ם זהו משום מצות שמחה שיש ביוה"כ שהוא מה"ת, ולכן אמרינן "אמרה תורה" כבדהו בכסות נקייה. ועיי' ע"ז ה' יוה"כ סי' תר"י סק"ב, ובביאור הגר"א שם סק"ה, עיי"ש.

ויש להביא ראיה שבר"ה וביוה"כ יש מצות שמחה מה"ת, דכתב הרמב"ן בסה"מ שורש א', דאמירת הלל ביו"ט הוא מה"ת, וזה בכלל מצות שמחה. והלא אמרינן דמלאכי השרת אמרו לפני הקב"ה מפני מה אין ישראל אומרין הלל בר"ה ויוה"כ, אמר להם אפשר מלך יושב וכו'. ומשמע דבלאו הכי היה מצוה לומר הלל בר"ה ויוה"כ כמו בשאר המועדות, ולדעת הרמב"ן הנ"ל, הרי אמירת הלל ביו"ט הוא מה"ת בכלל מצות שמחה, א"כ מוכח שגם בר"ה ויוה"כ יש מצות שמחה.

אולם תניא במסכת סופרים פי"ט ה"ו, ביוה"כ אין מזכירין בו ביו"ט, שאין יו"ט ביום צום, אלא אומר ביום מקרא קודש הזה וכו', ואין מזכירין בו לא מועד ולא שמחה, שאין שמחה בלא אכילה. ולכאורה משמע שבר"ה שיש בו אכילה, מזכירין בו מועד ושמחה, וכשיעת הגאונים שהביא הרא"ש הנ"ל, שאומרים בר"ה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון.

וכן כתב בספר ירא'ים השלם סי' רכ"ז (קכ"ז) וז"ל, שמחה בחג המצות וראש השנה לא כתיב, מנלן מהיקש דר"י בשבועות ד"י ע"א, אלה תעשו לה' במועדיכם, אר"י הוקשו כל המועדות זה לזה. ויום הכפורים אע"פ שהוא בכלל המועדים, אינו מכלל שמחה דהא כתיב ביה ועניתם את נפשותיכם. הרי מבואר דבר"ה יש מצות שמחה, משום דהוקשו כל המועדות זה לזה, אבל יוה"כ אע"פ שהוא בכלל המועדים, אינו מכלל שמחה, כיון שהוא יום תענית, ומקור דבריו הוא דתניא במסכת סופרים הנ"ל, שביוה"כ אין מזכירין בו לא מועד ולא שמחה, שאין שמחה בלא אכילה. והביאור הוא, דכתב הרמב"ם בפ"א מה' תעניות הי"ד, כל השרוי בתענית, בין שהיה מתענה על צרתו וכו', בין שהיה מתענה עם הציבור על צרתם, הרי זה לא ינהוג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו, ולא יהיה שמח ועוב לב, אלא דואג ואונן כענין שנאמר מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו. והיינו שיום תענית הוא לא יום שמחה, וזהו מעצם דין התענית שהוא לא יום שמחה, וכיון שיוה"כ הוא יום תענית, ממילא הוא לא יום שמחה.

אכן בדעת הרמב"ם נראה, דכתב בפ"א מה' שביתת עשור ה"ד, מצות עשה אחרת יש ביוה"כ, והיא לשבות בו מאכילה ושתיה, שנאמר תענו את נפשותיכם. הרי כתב שמצות עינוי ביוה"כ זה לא דין תענית, אלא שמצות שביתה היא לשבות בו מאכילה ושתיה, וכ"ה בה"ו שם, כשם ששבות מלאכה בו בין ביום ובין בלילה, כך שבות לעינוי בין ביום בין בלילה, והיינו שמצות שביתה היא לשבות בו מאכילה ושתיה, כשם שיש מצוה לשבות בו ממלאכה.

ולפי זה נראה שאע"פ שיום תענית הוא לא יום שמחה, מ"מ יוה"כ שפיר הוא יום שמחה, משום שמצותו הוא לא יום תענית, אלא מצותו הוא יום שביתה מאכילה ושתיה, כשם שהוא יום שביתה ממלאכה, וזה לא הוי סתירה ליום שמחה. וכיון שכן שוב הוי יוה"כ יום שמחה, שהרי הוקשו כל המועדים זה לזה. ויש בזה נפ"מ לדינא, שלדעת הרמב"ם שגם ביוה"כ יש מצות שמחה מקרא ושמחת בחגיך, א"כ נשואין ביוה"כ אסור מה"ת דכתיב ושמחת בחגיך ולא באשתך, ומבואר בתוס' חגיגה ח' ע"ב, ובתוס' כתובות מ"ז ע"א, שדרשה גמורה היא מה"ת, אבל לדעת הירא'ים שיוה"כ אינו מכלל שמחה, א"כ נשואין ביוה"כ הוא רק איסור מדרבנן, משום שאין קונין קנין בשבת, כדאיתא בבילה ל"ו ע"ב.

עוד כתב שם הירא'ים, ולמדנו גם מזה שבר"ה אסור להתענות, וחייב אדם לשמוח בו, כדאמרינן התם דר"ח אב מיקרי מועד דכתיב קרא עלי מועד וגו', והיינו דאמרינן בתענית י"ז ע"ב לענין הספד ולהתענות דר"ח דאורייתא, ודאורייתא לא בעי חיזוק. והא דאמרינן בברכות מ"ט ע"ב, ר"ח אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל, באכילת פת קאמר, שבלא אכילת פת, יכול לשמוח באכילת בשר ושתיית יין, ע"כ. ועיי' ב"י אור"ח סי' תי"ט, הרוקח כתב מצוה לאכול בר"ח כמו במועד.

הרי מבואר שגם ר"ח הוא יום שמחה מה"ת משום שאיקרי מועד, ומבואר בשבועות ד"י ע"א, שהוא בכלל היקישא דהוקשו כל המועדים זה לזה, וא"כ גם על ר"ח נאמר ושמחת בחגך, שאסור להתענות בו, ויש מצוה לאכול בשר ולשתות יין בר"ח. אלא שצ"ע דא"כ יהיו נשואין אסורין בר"ח, דכתיב ושמחת בחגיך ולא באשתך, שהרי לדברי הירא'ים גם על ר"ח נאמר ושמחת בחגיך.

ונראה בדעת הירא'ים, דכתב הרמב"ם בפ"ו מה' יו"ט הי"ז הנ"ל, שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים וכו', וחייב אדם להיות בהן שמח וכו', שנאמר ושמחת בחגך וגו', אע"פ שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים וכו', יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד כראוי לו. הרי מבואר דעיקר קרא ושמחת בחגך, זה נאמר רק בשלש הרגלים שיש בהן שלמי שמחה, אלא כיון שיש בכלל אותה שמחה לשמוח גם בשאר מיני שמחות, ממילא זה כולל גם שאר המועדים למצות שמחה בשאר מיני שמחות, אע"פ שאין בהן שלמי שמחה

שמחה. ולפי"ז אפשר לומר דהא דאין נושאין נשים במועד דכתיב ושמחת בחגך ולא באשתך, זה נאמר רק בשלש הרגלים, כיון שעיקר קרא ושמחת בחגך נאמר בשלש הרגלים שיש בהן שלמי שמחה, אבל בשאר המועדים אע"פ שגם הם בכלל ושמחת בחגך, שהרי הוקשו כל המועדים זה לזה, מ"מ לא נאסר בהם מה"ת לשאת אשה.

ולפי זה נמצא שגם בר"ה, אע"פ שיש בו מצות שמחה מה"ת מקרא ושמחת בחגך, מ"מ מותר לשאת בו אשה מה"ת. ועיי' טו"א חגיגה ח' ע"ב שכתב כן, שביו"ט של ר"ה אין איסור מה"ת לשאת אשה, כיון שאין מצות שמחה נוהג בו, רק אסור משום שבות גזרה שמא יכתוב. ולכאורה דבריו תמוהים שסתר את עצמו, שהרי בשאגת אריה סי' ק"ב, מסיק לדינא שיש מצות שמחה יו"ט בר"ה. (ועיי' לעיל סי' מ"ה אות ד'). אמנם לפי המבואר אפשר לומר בכוונת הטו"א, שבאמת בר"ה יש מצות שמחה מה"ת, שהרי הוקשו כל המועדים זה לזה, אבל איסור נשואין ביו"ט מקרא ושמחת בחגך ולא באשתך, זה נאמר רק בשלש הרגלים, כיון שעיקר קיום מצות שמחה הוא רק בשלש הרגלים שיש בהן שלמי שמחה.

אולם יש להביא ראיה שגם בר"ה ויוה"כ יש איסור נשואין מה"ת, מהאי קרא ושמחת בחגך ולא באשתך, דאיתא בכתובות מ"ז ע"א, דמסר לה לחופה בשבת ויו"ט, ובתוס' שם ד"ה דמסר תמהו על זה, הלא אין נושאין נשים ביו"ט, והוא מה"ת מקרא ושמחת בחגך ולא באשתך, ומדחקו לומר דמיירי בתוספת יו"ט שאסור במלאכה, ולית ביה מצות שמחה, וממילא אין בו איסור מה"ת לשאת אשה, ולכאורה למה לא תירצו בפשיטות דמיירי ביו"ט של ר"ה ויוה"כ, שאין בהם איסור נשואין מה"ת, אלא מוכח שגם ביו"ט של ר"ה ויוה"כ יש איסור נשואין מה"ת מקרא ושמחת בחגך ולא באשתך, והיינו דהתוס' שם בכתובות ס"ל כדעת הרמב"ם הנ"ל, שקיום מצות שמחה ביו"ט הוא לא רק בשלמי שמחה כמש"כ התוס' במו"ק י"ד ע"ב, אלא שמקיימין מצות שמחה גם בשאר מיני שמחות, ובזה"ז אכילה ושתיה במועדות היא מ"ע, והלא בדברי הרמב"ם מבואר להדיא שגם ביו"ט של ר"ה יש מצות שמחה מה"ת, שהרי כתב בפ"ו מה' יו"ט הי"ז הנ"ל, שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם "שאר ימים טובים" וכו', חייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב וכו', שנאמר ושמחת בחגך וגו', ומדכתב הרמב"ם עם שאר "ימים טובים" בלשון רבים, הרי מוכח שמלבד חג השבועות, יש עוד יו"ט שיש בו מצות שמחה, והוא יו"ט של ר"ה, והיינו דהוקשו כל המועדים זה לזה למצות שמחה.

וזה מבואר גם בדברי הראשונים הנ"ל, ספר המנהיג, והתוס' בכתובות מ"ז ע"א, דביו"ט של ר"ה יש מצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, ואסור לשאת בו אשה מה"ת. וכ"כ בספר הירחים הנ"ל, שעכ"פ בר"ה יש מצות שמחה מה"ת, מקרא ושמחת בחגך.

והנה כתב המג"א הלכות חו"מ סי' תקמ"ו סק"ד, שאסור לעשות סעודת נשואין ברגל, אפילו נשא בערב הרגל, דעיקר שמחה אינו אלא חד יומא, ולילה הראשונה נגררת אחר היום, דהשמחה מתחלת ביום וגמרת בלילה, וזה אסור מה"ת מקרא ושמחת בחגך ולא באשתך, עיי"ש. ועיי' במשנה ברורה שם בשער הציון ס"ק ע"ו, שהביא בשם החמד משה שדחה את דברי המג"א, שהלא מ"ע של שמחה אינו נוהג בלילה הראשונה, כדאיתא בפסחים דע"א ע"א, דנתמעט מאך חלק. ולכאורה דברי המג"א הם פשוטים, דהא דתמעט ליל יו"ט הראשון משמחה, היינו משלמי שמחה, אבל קיום מצות שמחה שהוא גם בשאר מיני שמחות, זה ודאי נוהג גם בליל יו"ט הראשון, שהרי לא גרע ליל יו"ט הראשון, מיו"ט של ר"ה שנוהג בו מצות שמחה בשאר מיני שמחות, משום דהוקשו כל המועדות זה לזה, א"כ גם ליל יו"ט הראשון הוא בכלל היקישא דר"י, דהוקשו כל המועדות זה לזה, למצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, וממילא אסור בו שמחת נשואין מה"ת.

אמנם יש לומר שליל יו"ט הראשון גרע מיו"ט של ר"ה, כיון דליל יו"ט הראשון נתמעט ממצות שמחה דכתיב אך חלק, א"כ הוא נתמעט מכל דין שמחה, היינו שלא רק שאין בו מצות שלמי שמחה, אלא שאין בו בכלל מצות שמחה, ואפילו בשאר מיני שמחות, משום שהמיעוט הוא שאין הוא גם בכלל היקישא דר"י דהוקשו כל המועדות זה לזה, וממילא מותר לעשות בו שמחת נשואין מה"ת. (ועיי' לעיל סי' מ' אות ב' מה שנתבאר בדעת המג"א).

ד

והנה איתא בברכות מ"ט ע"א, טעה ולא הזכיר של שבת, אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה וכו', טעה ולא

כתב שבר"ה אין מצות שמחה מה"ת, ולכאורה דבריו תמוהים, שהרי הכריע שם כדעת הרמב"ם שגם בזה"ז מצות שמחת יו"ט היא מה"ת, כמו שהביא שם בס"י לשונו של הרמב"ם, אע"פ שהאכילה ושתיה במועדות היא מ"ע וכו', והיינו שקיום מצות שמחה הוא לא רק בשלמי שמחה כמש"כ התוס' במו"ק י"ד ע"ב, אלא שמקיימין מצות שמחה גם בשאר מיני שמחות, ובזה"ז אכילה ושתיה במועדות היא מ"ע, והלא בדברי הרמב"ם מבואר להדיא שגם ביו"ט של ר"ה יש מצות שמחה מה"ת, שהרי כתב בפ"ו מה' יו"ט הי"ז הנ"ל, שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם "שאר ימים טובים" וכו', חייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב וכו', שנאמר ושמחת בחגך וגו', ומדכתב הרמב"ם עם שאר "ימים טובים" בלשון רבים, הרי מוכח שמלבד חג השבועות, יש עוד יו"ט שיש בו מצות שמחה, והוא יו"ט של ר"ה, והיינו דהוקשו כל המועדים זה לזה למצות שמחה.

וזה מבואר גם בדברי הראשונים הנ"ל, ספר המנהיג, והתוס' בכתובות מ"ז ע"א, דביו"ט של ר"ה יש מצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, ואסור לשאת בו אשה מה"ת. וכ"כ בספר הירחים הנ"ל, שעכ"פ בר"ה יש מצות שמחה מה"ת, מקרא ושמחת בחגך.

והנה כתב המג"א הלכות חו"מ סי' תקמ"ו סק"ד, שאסור לעשות סעודת נשואין ברגל, אפילו נשא בערב הרגל, דעיקר שמחה אינו אלא חד יומא, ולילה הראשונה נגררת אחר היום, דהשמחה מתחלת ביום וגמרת בלילה, וזה אסור מה"ת מקרא ושמחת בחגך ולא באשתך, עיי"ש. ועיי' במשנה ברורה שם בשער הציון ס"ק ע"ו, שהביא בשם החמד משה שדחה את דברי המג"א, שהלא מ"ע של שמחה אינו נוהג בלילה הראשונה, כדאיתא בפסחים דע"א ע"א, דנתמעט מאך חלק. ולכאורה דברי המג"א הם פשוטים, דהא דתמעט ליל יו"ט הראשון משמחה, היינו משלמי שמחה, אבל קיום מצות שמחה שהוא גם בשאר מיני שמחות, זה ודאי נוהג גם בליל יו"ט הראשון, שהרי לא גרע ליל יו"ט הראשון, מיו"ט של ר"ה שנוהג בו מצות שמחה בשאר מיני שמחות, משום דהוקשו כל המועדות זה לזה, א"כ גם ליל יו"ט הראשון הוא בכלל היקישא דר"י, דהוקשו כל המועדות זה לזה, למצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, וממילא אסור בו שמחת נשואין מה"ת.

אמנם יש לומר שליל יו"ט הראשון גרע מיו"ט של ר"ה, כיון דליל יו"ט הראשון נתמעט ממצות שמחה דכתיב אך חלק, א"כ הוא נתמעט מכל דין שמחה, היינו שלא רק שאין בו מצות שלמי שמחה, אלא שאין בו בכלל מצות שמחה, ואפילו בשאר מיני שמחות, משום שהמיעוט הוא שאין הוא גם בכלל היקישא דר"י דהוקשו כל המועדות זה לזה, וממילא מותר לעשות בו שמחת נשואין מה"ת. (ועיי' לעיל סי' מ' אות ב' מה שנתבאר בדעת המג"א).

ד

והנה איתא בברכות מ"ט ע"א, טעה ולא הזכיר של שבת, אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה וכו', טעה ולא

ולא הזכיר של יו״ט, אומר ברוך שנתן ימים טובים לעמו ישראל לשמחה ולזכרון וכו׳, טעה ולא הזכיר של ר״ח, אומר ברוך שנתן ר״ח לעמו ישראל לזכרון, ולא ידענא אי אמר בה שמחה, אי לא אמר בה שמחה. וכתב הרא״ש שם פ״ז סי׳ כ״ג, שמחה מסתברא שלא יאמר, דלא שייך שמחה בר״ח. וזה לא כמש״כ הירא״ים הנ״ל, שיש חובת שמחה בר״ח, משום דר״ח איקרי מועד, ויש מצוה לאכול בשר ולשתות יין בר״ח.

ונראה בדעת הרא״ש, דאע״ג דר״ח איקרי מועד, מ״מ אין בו מצות שמחה מקרא ושמחת בחגך, כיון שר״ח לא כתוב בפרשת המועדים, אלא שהוא איקרי מועד בדברי קבלה, דכתיב (איכה א) קרא עלי מועד, כדאיתא בערכין ד״י ע״ב וברש״י שם, א״כ אין הוא בכלל היקישא דר״י דהוקשו כל המועדים זה לזה, דזה נאמר רק על המועדים הכתובים שם בפרשת המועדים. וזהו דמספקא ליה בברכות הנ״ל, אי אמר שמחה בר״ח, אי לא אמר בה שמחה, היינו אם הא דר״ח איקרי מועד, זה נכלל בהיקישא דר״י דהוקשו כל המועדים זה לזה כנ״ל, וכ״ה בתוספות הרא״ש שם בברכות, ועוד דשמחה כתיב ברגלים, ומצינו ר״ח דאיקרי מועד. ומסיק הרא״ש שמסתברא שלא יאמר בה שמחה, דלא שייך שמחה בר״ח, כלומר דמועד דכתיב בר״ח, לא נכלל בהיקישא דר״י דהוקשו כל המועדים זה לזה, כיון שהוא לא כתוב בפרשת המועדים.

אמנם יש לתמוה על הרא״ש, דאיתא בשבועות ד״י ע״א, ושעיר מנלן אלא אר״י אמר קרא אלה תעשו לה׳ במועדיכם, הוקשו כל המועדים כולן זה לזה, והא ר״ח לאו מועד הוא, איברא ר״ח נמי איקרי מועד וכו׳, דכתיב קרא עלי מועד וגו׳. הרי להדיא שגם ר״ח דאיקרי מועד, נכלל בהיקישא דר״י דהוקשו כל המועדים כולן זה לזה. וכיון שכן הרי נאמר על ר״ח ושמחת בחגך, כמו בשאר המועדים, וכמש״כ הירא״ים שגם בר״ח יש מצות שמחה מה״ת.

אכן נראה כיון דהגמרא בברכות הנ״ל, מספקא ליה אם מזכירין שמחה בר״ח, א״כ מוכח דזה פשיטא ליה שר״ח אע״ג דאיקרי מועד, מ״מ הוא לא נכלל בהיקישא דר״י דהוקשו כל המועדים זה לזה (כדאיתא בשבועות ד״י ע״א), דאל״כ מאי מספקא ליה אם יש דין שמחה בר״ח, הלא כללא הוא דהוקשו כל המועדים זה לזה, ובמאי גרע שם מועד של ר״ח, משם מועד של ר״ה, דאית בו מצות שמחה מקרא ושמחת בחגך משום דהוקשו כל המועדים זה לזה כמש״כ רב נחשון גאון הנ״ל, והלא גם בר״ה אין שלמי שמחה, ומ״מ יש בו מצות שמחה, בשאר מיני שמחות, א״כ גם בר״ח דאיקרי מועד יהא בו דין שמחה מקרא ושמחת בחגך. אלא דזה היה פשוט דר״ח אע״ג דאיקרי מועד, מ״מ הוא לא נכלל בהיקישא דר״י, משום דמועד דכתיב בר״ח, זה לא כתוב בפרשת המועדים, והא דמספקא ליה אי אמר שמחה בר״ח, זה לא מדין שמחה מקרא ושמחת בחגך, אלא כמש״כ בתוספות הרא״ש שם בברכות בפירוש הראשון, שמא כיון דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם, איתקש ר״ח ליום שמחה. כלומר שיש לומר שנאמר שמחה בר״ח, לא מתורת מועד מקרא ושמחת בחגך, אלא משום דר״ח מצד עצמו איתקש ליום שמחה. ועל זה כתב הרא״ש בברכות הנ״ל, שמחה מסתבר שלא יאמר, דלא שייך שמחה בר״ח. והיינו דלא שייך שמחה בר״ח, לא מתורת מועד מקרא ושמחת בחגך כנ״ל, ולא מתורת ר״ח מצד עצמו דאיתקש ליום שמחה, דלא נאמר שמחה בר״ח, ואין זה היקש גמור ר״ח ליום שמחה. והא דכתב הטור אור״ח סי׳ תי״ט, ומצוה להרבות בסעודת ר״ה וכו׳, ואיתקש נמי למועד, דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם וכו׳, צ״ל דאסמכתא היא ומדרבנן הוא.

וזה מוכרח, לדעת הרמב״ן בסה״מ שורש א׳ הנ״ל, דהלל ביו״ט הוא מה״ת, דהרי זה בכלל מצות שמחה, והלא הלל בר״ח הוא רק מנהג כדאיתא בתענית כ״ח ע״ב, אלא ע״כ שלא שייך שמחה בר״ח. ועיי׳ ערכין ד״י ע״ב, עיי״ש.

וכן כתב הרמב״ם בפ״ג מה׳ נדרים ה״ט, הנודר שיצום בשבת או ביו״ט חייב לצום וכו׳, וכן הנודר שיצום יום ראשון או יום שלישי כל ימיו ופגע בו יום זה, והרי הוא יו״ט, או ערב יוה״כ, הרי זה חייב לצום, ואין צריך לומר ר״ח. ועיי׳ בלח״מ שהביא בשם הרשב״א שכתב בדעת הרמב״ם, דאיסור תענית בשבת הוא מה״ת, וביו״ט פשוט הוא שמה״ת אסור בתענית, שהרי יש בו מצות שמחה, וכמש״כ הרמב״ם בפ״ו מה׳ יו״ט הי״ז, שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים, כולם אסורים בהספד ובתענית וכו׳, שנאמר ושמחת בחגך וגו׳. אבל בר״ח כתב, ואין צריך לומר ר״ח, שחל עליו הנדר, והיינו שבר״ח אין איסור תענית מה״ת, דלא נאמר שמחה בר״ח.

אולם זה מבואר בברכות מ״ט ע״א הנ״ל, טעה ולא הזכיר של יו״ט, אומר ברוך שנתן ימים טובים לעמו ישראל לשמחה וכו׳, ומדאמרו סתם יו״ט, משמע שזה לא נאמר רק על שלש רגלים, אלא גם על יו״ט של ר״ה, וא״כ מוכח כדעת הרמב״ם והראשונים הנ״ל, שיש מצות שמחה ביו״ט של ר״ה. ולפי״ז צ״ע הא דהביא הרמ״א הלכות ר״ה סי׳ תקצ״ז ס״ג הנ״ל, י״א דמצוה להתענות בר״ה, והלא יש מצות שמחה בר״ה, וממילא אסור להתענות בר״ה.

ונראה דהנה האור שמח בפ״ה מה׳ תעניות ה״ו, הביא בשם המבי״ט בקרית ספר, דהא דיש איסור תענית בשבת מה״ת, היינו במתענה מעת לעת לילה ויום, אבל להתענות ביום בלבד אינו אסור מה״ת, ולכן מותר להתענות ת״ח בשבת. ולפי״ז פשוט הוא שגם איסור תענית ביו״ט שהוא מה״ת, משום שיש ביו״ט מצות שמחה, שהוא רק במתענה מעת לעת לילה ויום, אבל היכא שאכל בליל יו״ט בשר ושתה יין, כבר קיים מצות שמחה של אותו היום, שהרי גם בשלמי שמחה הוא יוצא כשאכל בלילה, כמבואר ברש״י סוכה מ״ח ע״א, דימים אפילו לילות במשמע, (ועיי׳ מה שנתבאר לעיל סי׳ מ׳) וא״כ כשמתענה ביו״ט ביום בלבד אינו אסור מה״ת.

מעתה הרי ניחא הא דהביא הרמ״א בשם י״א, דמצוה להתענות בר״ה, דהרי כתב שם המג״א סק״ג, דבלילה

דבלילה של ר"ה אסור להתענות כמו בשאר יו"ט, ולפי המבואר הרי יש מצוה לאכול בשר ולשתות יין בר"ה משום קיום מצות שמחה, וא"כ לאחר שכבר קיים מצות שמחה בליל ר"ה, שוב אין איסור מה"ת להתענות ביום ר"ה, ולכן י"ל שיש אפילו מצוה להתענות ביום ר"ה, (ועיי' במשנה ברורה סי' תקל"ז בשער הציון סק"ג, בשם הכל בו, דמי שמתענה בר"ה מחמת חשובה, ג"כ יש לו זכות תענוג, וממילא מקיים בתעניתו הקרא דלכם, עיי"ש.) אמנם אכו רק לאחר שכבר קיים מצות שמחת יו"ט בר"ה, והיינו באכילת בשר ושתיית יין בליל ר"ה, וכמו שנתבאר.

סימן נא

בדיני שופר ולולב הגזול

א

רמב"ם ה' שופר פ"א ה"ג, שופר הגזול שתקע בו יצא, שאין המצוה אלא בשמיעת הקול, אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו השומע יצא, ואין בקול דין גזל. ובהשגת הראב"ד ואין בקול דין גזל, א"א ואפילו יהיה בו דין גזל, יום תרועה יהיה לכם מ"מ, הכי איתא בירושלמי מכ"ל. ועיי' במגיד משנה רבינו כתב שעופר גזול שתקע בו יצא, ואין כדין כן בלולב ובמלה, ונתן טעם לדבר מפני מה נחלק שופר מהם, לפי שמצות השופר איה אלא השמיעה, והשמיעה בלא הגעה היא ובלא הגבהה מן השומע, אע"פ שהתוקע נגע בו, מ"מ אין השומע נוגע בו כלל, אלא ששומע הקול היוצא ואין בקול דין גזל, ולפיכך אף התוקע יוצא בו, אבל לולב ומלה אין אדם יכול לצאת ידי חובתו בהן אלא בנגיעת גופן, ולפיכך כשהן גזולין לא יצא בהן, זה ביאור דברי רבינו, וכן מפורש בירושלמי (ריש פרק לולב הגזול), מה בין לולב ומה בין שופר, אר"א תמן בגופו הוא יוצא, הכא בקולו הוא יוצא וכו', ובהשגות א"א אפילו יהיה בקול דין גזל, יום תרועה יהיה לכם מ"מ, הכי איתא בירושלמי, סובר הר"א ז"ל כדברי מי שאומר כן בירושלמי, ומ"מ אין כאן מקום להשגה, אחר שהדין והטעם שהזכיר רבינו אמת, ע"כ.

ונראה בביאור דברי הרמב"ם, דשניהם בסוכה כ"ט ע"ב, לולב הגזול וחיבב פסול. ובגמרא קא פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון, ולא שנא ביו"ט שני, בשלמא יבש כדר בעינן וליחא, אלא גזול בשלמא יו"ט ראשון דכתיב לכם משלכם, אלא ביו"ט שני אמאי לא, אר"י משום רשב"י משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה, שנאמר והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה, גזול דומיא דפסח מה פסח ליתי ליה תקנתא, אף גזול ליתי ליה תקנתא וכו', ופליגא דר"י דאמר ר"י בר נחמני אמר שמואל לא שנו אלא ביו"ט ראשון, אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול. ותוס' שם ד"ה מתוך, הכא דוקא שהוא מדרבנן לא חייב אמצוה הבאה בעבירה. ולכאורה י"ע דאם הטעם הוא שבמצות מדרבנן לא חייבין אמצוה הבאה בעבירה, א"כ אם מה אמר מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול, ומשמע שהוא דין מיוחד בלולב דלא חייבין בו משום מצוה הבאה בעבירה, והלא הטעם הוא משום דביו"ט שני הוא רק מדרבנן, ובמצות דרבנן לא חייבין אמצוה הבאה בעבירה, א"כ זה כלל בכל מצות דרבנן, והיה לו לומר כיון שהוא רק מדרבנן לא חייבין אמצוה הבאה בעבירה. ועוד י"ע, דלר"י דגם ביו"ט שני פסול גזול, משום מצוה הבאה בעבירה, והיינו שהוא סובר שגם במצות דרבנן חייבין אמצוה הבאה בעבירה, וא"כ למה פליגי דוקא בלולב ביו"ט שני שהוא מדרבנן, ולא פליגי בכל מצוה דרבנן, אי חייבין אמצוה הבאה בעבירה.

והנה הרמב"ם כתב בפ"ח מה' לולב ה"ט, כל אלו שאמרנו שהם פסולין מפני מומין שבארנו, או מפני גזל וגניבה ביו"ט ראשון בלבד, אבל בשאר הימים הכל כשר. והרא"ד פסק כר"י שגם ביו"ט שני אע"פ שהוא רק מדרבנן, מ"מ הוא פסול משום מצוה הבאה בעבירה.

והנה בשו"ע או"ח הלכות לולב סי' תרמ"ט סעיף ה', כל אלו שאמרנו שהם פסולים מפני מומין שביארנו, או מפני גזל וגניבה ביו"ט ראשון בלבד, אבל בשאר הימים הכל כשר. והרמ"א שם, ויש פוסלין בגזול כל ז' הימים והכי נהוג, אבל שאול יוצא בו. והיינו שדעת השו"ע הוא כהרמב"ם, והרמ"א הכריע כהרא"ד הנ"ל, שגם בשאר הימים אע"פ שהוא רק מדרבנן, גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה. ועיי' מגן אברהם שם ס"ק ט"ז, מפני גזל וכו', זה דעת הרמב"ם דפסק כשמואל דביו"ט שני כיון דהוי מדרבנן מותר הגזול, אע"ג דהוי מצוה הבאה בעבירה. וי"ע דא"כ למה כתב בס"א, לאחרים כשר מון מיום ראשון, הא אפילו לגזלן עצמו כשר לדעה זו, וכ"כ בכל בו ששני הסברות האלו הם חולקין זה עם זה, ואפשר דהרב"י ס"ל דלכתחילה לא יטלנו הגזלן עצמו, ולאחרים מותר ע"כ. ונראה בביאור דבריו דלכתחילה לא יטלנו הגזלן עצמו, אע"ג דאין בזה משום מצוה הבאה בעבירה, כיון שהוא רק מדרבנן בשאר הימים, אמנם כתב שם הפרי מגדים

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 324

אלא מנהג אלא ש״מ שברכו וכן משמע מהך דריש פ״ב דברכות (דף יד:) דקאמר רבא הילכתא שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן ההלל בין פרק לפרק פוסק באמצע הפרק אינו פוסק ימים שאין היחיד גומר בהן ההלל אפילו באמצע הפרק פוסק ואם אין מברכין עליו מאי הפסקה איכא בדבר ותו מפני רשות נמי יפסיק ועד כאן לא איבעיא ליה אלא מפני הירא ומפני הכבוד ולא דמי להאי דקאמר פרק לולב וערבה (סוכה דף מד:) אמנהגא לא מברכין ה״מ טלטול דמנהג כמו ערבה אבל אקריאה דמנהג מברכין שפיר והא דקאמר התם בפ״ד דתענית (דף כח:) תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר פי׳ יחיד אין צריך להתחיל ואם התחיל גומר ובדילוג משמע דציבור חייבין היינו ממנהג בעלמא וק״ק רב דסבר לאפסוקינהו התניא הכא דציבור חייבין לקרותו וגם יחיד נמי גומר כשהתחיל ור״ח פי׳ יחיד לא יתחיל בברכה ואם התחיל בברכה גומר [כא] ומ״מ נקוט (דרבינו שמשון) [דר״ת] בידך דטוב לברך ליחיד נמי בתחילה דנהי דודאי אין מחוייב לאמרו מ״מ מאחר שמזקיק עצמו לכך אין זה ברכה לבטלה כמו שהנשים מברכות על נטילת לולב שאינו לבטלה אע״פ דפטורות מ״מ הם רשאות ליטלו ואין זה ברכה לבטלה. פסק:

אמרו מלאכי השרת מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר״ה וביום הכיפורים. אבל לא קאמר מפני מה אין אנו אומרים שירה משמע שמלאכי השרת אומרים שירה ולכך אומר ר״י דבר״ה וביום הכיפורים אין לדלג והחיות ישוררו וכרובים יפארו [כב]: (שייך למתני׳)

אין פוחתין מכ״א תקיעות במקדש בכל יום. ומפרש בסוכה (דף נג:) שלשה לפחיתת שערים ותשע לתמיד של שחר שהיו הלוים אומרים שירה בשעת נסכים והיה בו ג׳ פרקים לכל פרק תקעו והריעו ותקעו: (שייך למתני׳) [כ] **ולא** מוסיפין על ששה. פירש״י לא איתפריש טעמא אין פוחתין מב׳ חלילים ולא מוסיפין על י״ב כנגד י״ב יום שחליל מכה: [ל] **אין** פוחתין מי״ב לוים העומדין על הדוכן. בכל יום כשאומרים שירה שנים לנבלים וט׳ כינורות וצלצל הרי י״ב ושתי חצוצרות כהנים תוקעים בהן ולא לוים והכי תנן פרק בתרא דתמיד (דף לג:) ושני כהנים עומדים על שולחן החלבים וב׳ חצוצרות בידם ולא חש התם למתני כינורים וחלילים לפי שלא היו בכהנים אלא בלוים וק״ק דקתני התם והקיש בן ארזא בצילצל ותירץ דחדא מינייהו נקט:

ועליהם אמר דוד נחושת ממורט. [מ] פ״ה על נחושת שמוציא בהם מיהו קשה דהאי קרא [כג] בעלמא במלכים דכתיב נחשת ממורט ובדברי הימים (ב ד) כתיב נחשת מרוק ומאי קאמר ועליהם אמר דוד ונראה לר״י דה״ג ועליהם אמר קרא נחשת ממורט נחושת (ממורק) [נ]: **הרדוולים** בסמ״ך גרים רש״י ונראה לר׳ הרדוולים במ״ס וכן יש בבראשית רבה ערדולין בעיר ומדינה נהפכה פירוש ערדוולין כמו הרדוולין והם מיני כלי זמר מ״ס מתחלפת בנו״ן הרדוולים זהו תרגום של עוגב: **מגריפה** היתה במקדש. פי׳ בקונטרס שגורפין בה הדשן וקשה דהא היתה כלי זמר אלא נראה לפרש דשני מיני מגריפות היו אחת לדשן ואחת של שיר:

לא

כל יומא דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא לא איקרי מועד ראש חודש דאיקרי מועד לימא לא איקדיש בעשיית מלאכה דכתיב [א] [ל] השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון שירה [א] ושאין מקודש לחג אין טעון שירה ראש השנה ויום הכיפורים דאיקרו מועד ואיקדוש בעשיית מלאכה לימא משום דר׳ אבהו [ב] דאמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר״ה וביום הכפורים אמר להן [א] אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני והא חנוכה [ב] דלא הכי ולא הכי וקאמר משום ניסא פורים דאיכא ניסא לימא [ג] אמר רבי יצחק לפי שאין אומרים [ג] שירה על נס שבחוצה לארץ מתקיף לה רב נחמן בר יצחק והרי יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ הוא ואמרינן הלל [ד] כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה [ד] רב נחמן [ב] אמר קרייתה זו היא הלילא רבא אמר בשלמא התם [ב] הללו עבדי ה׳ ולא עבדי פרעה הכא הללו עבדי ה׳ ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש [ה] אנן [ה] ולר״נ דאמר קרייתה זו היא הלילא התניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה כיון שגלו חזרו להיתירן הראשון: לא היה מכה באבוב של נחושת וכו׳: פתח בחליל [ו] ומסיים באבוב א״ר פפא היינו חליל היינו אבוב ואמאי קרי ליה חליל דחלי קליה: ת״ר [ו] אבוב היה במקדש חלק [ז] היה דק היה של קנה היה ומימות משה היה [ח] צוה המלך וציפוהו זהב ולא היה קולו ערב נטלו את צפויו והיה קולו ערב כמות שהיה [ט] צלצול היה במקדש של נחושת היה [י] והיה קולו ערב ונפגם ושלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותקנוהו ולא היה קולו ערב נטלו את תיקונו והיה קולו ערב כמות שהיה [ס] מכתשת היתה במקדש של נחושת היתה ומימות משה היתה והיתה מפטמת את הבשמים [יא] נתפגמה והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים [יב] ותיקנוה ולא היתה מפטמת כמו שהיתה נטלו את תיקונה והיתה מפטמת כמו שהיתה אלו שני כלים נשתיירו ממקדש ראשון [יג] ונתפגמו ולא היה להם ארוכה [יד] ועליהם אמר דוד [ג] נחושת ממורט [ד] נחושת [ז] (ממורק) ועליהם הוא אומר [ה] וכלי נחשת [טו] מוצהב שנים חמודות [ח] (מזהב) רב ושמואל חד אמר כל אחד ואחד שקול כשנים של זהב וח״א שניהם שקולין כאחד של זהב תני רב יוסף שניהם שקולין כאחד של זהב תניא [טז] ר׳ נתן אומר שניים היו שנאמר שנים אל תיקרי שנים אלא שניים תני רשב״ג [יז] שילוח היה מקלח מים בכאיסר צוה המלך והרחיבוהו כדי שיתרבו מימיו ונתמעטו וחזרו ומיעטוהו והיה מקלח מים לקיים מה שנאמר [ו] אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר הרדולים [יח] לא היה במקדש מאי הרדולים אמר אביי טבלא גורגדנא מפני שקולו [ט] ערב ומערבב את הנעימה: אמר רבא בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל מגריפה היתה במקדש עשרה

ימי החג חלוקין בקרבנותיהם. דפרי החג מתמעטין והולכין: ראש חדש איקרי מועד. דכתיב (איכה א) קרא עלי מועד ובפ״ד דמסכת תענית (דף כט.) תמוז דההוא שתא מלויי מליוה דכתיב קרא עלי מועד: השיר. הלל: מקודש. בעשיית מלאכה: קרייתה. קריאת המגילה: דחלי קליה. מתוק קולו לשמוע: חלק. קלוף: דק. טינב״ש גילדו דקה: צלצל. שני כלים מכין זה ע״ג זה וקולם דקה וקורין להן צנב״ש: מפטמת את הבשמים. שבה היו כותשין סממני הקטרת והיה קולה צלול ומפטמת הבשמים יפה ונותנת בהן רית כדאמרי׳ בכריתות (דף ו:) [יט] השותק אומר היטב הדק הדק היטב שהקול יפה לבשמים: שני כלים. צלצל [י] ומכתשת נחושת: ממורט. דק שיכולין לקפלו: ממורק. קלל לויישנ״ט: שניים. [כ] שני צלצלים ושני מכתשות: בכאיסר. פי המעיין שהוא נובע שם רחב כאיסר: אל יתהלל חכם. שחכמתו אינה אלא מקלקלת לפי שכלי מקדש ראשון ע״פ הגבורה נעשו דכתיב (ד״ה א כח) הכל בכתב מיד ה׳ עלי השכיל כל מלאכת התבנית: הרדוולים טבלא גורגדנא. זוג ועינבל שקורים אישקליט״א: ומערבב את הנעימה. כשהיה קול זה מסייס: מגריפה. שבה גורפין את דשן המזבח וודי״ל והוא כעין כף: עשרה

א) [פסחים דף כה:], ב) ר״ה לב:, ג) מגילה יד. ע״ש, ד) [שם], ה) [ע״ש היטב], ו) [תוספתא פ״ב], ז) [צ״ל מרוק], ח) [צ״ל כזהב], ט) צ״ל עב וכ״ה הגי׳ בערוך השלם ערך הרדולים. ובערוך ערך טבלא א׳ הגי׳ עבד, י) גירסת צ״ק ומכתשת הס״ד נחושת ממורט כו׳ מתחיל ד״ח, כ) צ״ק הד״א, ל) ד״ה זה שייך למתני׳ בדף יג ע״ב, מ) עי׳ צ״ק, נ) צ״ל מרוק.

תורה אור השלם

א) הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֶּשׁ חָג וְשִׂמְחַת לֵבָב כַּהוֹלֵךְ בֶּחָלִיל לָבוֹא בְהַר יְיָ אֶל צוּר יִשְׂרָאֵל: [ישעיה ל, כט]

ב) הַלְלוּ יָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ: [תהלים קיג, א]

ג) וְאֶת הַסִּירוֹת וְאֶת הַיָּעִים וְאֶת הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְיָ נְחֹשֶׁת מְמֹרָט: [מלכים א׳ ז, מה]

ד) וְאֶת הַסִּירוֹת וְאֶת הַיָּעִים וְאֶת הַמִּזְלָגוֹת וְאֶת כָּל כְּלֵיהֶם עָשָׂה חוּרָם אָבִיו לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבֵית יְיָ נְחֹשֶׁת מָרוּק: [דברי הימים ב׳ ד, טז]

ה) וּכְפֹרֵי זָהָב עֶשְׂרִים לַאֲדַרְכֹנִים אָלֶף וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מֻצְהָב טוֹבָה שְׁנַיִם חֲמוּדוֹת כַּזָּהָב: [עזרא ח, כז]

ו) כֹּה אָמַר יְיָ אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אַל יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ: [ירמיה ט, כב]

רבינו גרשום

דגומרין בהן את ההלל: [חלוקין קרבנות. פרי החג]: שבת דחלוקי׳ קרבנותיו. משאר ימי השבוע לימא הלל: [ר״ח דאיקרי מועד. ליגמר ביה הלל בגמרא במסכת שבועות [דף י ע״א] קרא עלי מועד. תמוז דההוא שתא עבורי עברוה: טעון שירה. הלל: דלא הכי ולא הכי. לא חלוק בקרבן ולא מקודש לחג ולא אסור בעשיית מלאכה]: חזרו להתירן הראשון. לומר שירה אפי׳ בחוצה לארץ [מקרא מגילה]: צלצול. קורין צימבש [ציבלי] והן כעין [ב׳] גלילי נחושת ומכין זה בזה: מפטמת את הבשמים. נותנת ריח טוב בבשמים: נשתיירו ממקדש ראשון. מן המשכן: ממורט. צהוב הרבה: ממורק. חלק הרבה ואף בימי עזרא היו ועליהן אמר כו׳: [שניים היו. ב׳ מכתשות וב׳ צלצלים]: הדרויליס. טבלא: גודגנא. קלוגתא (מורגרו בלע״ז). [של אותו מין]: ומערבב את הנעימה. של שיר: מגריפה. כלי שבו חתין את האפר מן המזבח: [מכאן שייך לדף יא.] עשר נקבים היו בה. בקתה שחלולה היתה כולה: מתניתא גוזמא. המשנה החיצונה מוטעת לעולם: עיקר שירה בפה. (מה) [השיר] שהיו הלוים אומרים בפיהם הוא עיקר שירה: [ותסברא ר׳ יוסי. דאמר דישראלים היו מאי קסבר כו׳]: מעלין מדוכן בין ליוחסין בין למעשרות. ומאי דחזי להו דקיימי בין לוים לא דייק אי בכלי מזמרין או בפה ומעלין ליוחסין ומחלקין להן מעשר: מעלין מדוכן ליוחסין. משום הכי בעינן משיאין לכהונה: אבל לא למעשרות. משום הכי לא בעינן לוים: [לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד ולכפר]. מה כפרה. דכהנים (מעכבת דהיינו מתן דמים אף עבודת הלוים דהיינו השירה מעכבת) [מתן דמים מעכבת אף שירה דלוים מעכבת. דהיינו עבודה דלוים]: ורבנן. להכי איתקש עבודה דלוים לכפרה דכהנים דמה כפרה ביום דכתיב ביום צוותו: [שירות] שבשם. שמזכיר בה את השם: זה שירה. אזכרות שבמזמורים [היינו שירה שיש במזמורות אזכרות]: ואימא נשיאות כפים. דכהנים שיש בה הזכרות השם דפשטיה דהאי קרא בכהנים כתיב דגמרינן מיניה בזמן שי״ט סמוך לשבת בין מלפניה בין מאחריה היו כל המשמרות שוין בחילוק לחם הפנים שנאמר וכי יבא הלוי מאחד שעריך מאי שעריך בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד. וכתיב חלק כחלק יאכלו: הוי אומר זו שירה. דכתיב עבדי ירונו מטוב לב: טוב לבב לא איקרי. לא תורה ולא ביכורים: אתיא טוב טוב. כתיב בשירה ובטוב לבב ובביכורים בכל הטוב: מנין שאין אומרים. לוים שירה אלא על היין בשעת ניסוך היין [שנאמר ותאמר להם הגפן וגו׳]: משכחת לה. אפי׳ לר׳ יונתן [דאמר] דאומר שירה על הביכורים: כדתני רב יוסף. [שהן יין]: (מנין שאם) הביא ענבים. בכורים לירושלים: ודרכן. קודם ביאתו לעזרה: מנין. שטעון הבאה אותו יין: ת״ל תביא. לרבות: ישור במשא. הוי לשון שררה: (ישיר) [בילווטי. שם חכם: איזוהי עבודה שצריכה עבודה]. הוי אומר זה שיר. שהלוים אומרים בפה ואחרים עובדים להם בכלי שיר ומסייעין להם. ואיכא דאמרי שצריכה עבודה דאין אומרים שירה אלא בשעת עבודה: על

שותה כוס אחד. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: **בכפיית המטה.** שכופה המטה על פניה ולא ישכב עליה אלא בקרקע. ואין הלכה כרבי יהודה: **ח כחמשה עשר באב.** שבו כלו מתי מדבר בשנת הארבעים. ובו נתבטלו אותן השומרים שהושיב ירבעם בן נבט שהיו מונעים את ישראל שלא יעלו לרגל. ובו ניתנו הרוגי ביתר לקבורה. ובו היו פוסקים מלכרות עצים למערכה לפי שמאז תש כחה של חמה, שאין בה כח ליבש העצים מלחותן: **ויום הכפורים.** שבו נתנו לוחות האחרונות, והוא יום מחילה וסליחה: **שאולים.** שכולן שואלין, אפילו עשירות, שלא לבייש את מי שאין לו: **טעונים טבילה.** קודם שילבשום. לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה שמא נדה היתה: **יוצאות וחולות.** כמו, אז תשמח בתולה במחול (ירמיה לא):

בִּכְפִיַּת הַמִּטָּה[נו], **וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים**[נז]: **ח אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב**[נח] **וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים**[נט], **שֶׁבָּהֶן בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת בִּכְלֵי לָבָן**[ס] **שְׁאוּלִין**[סא], **שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. כָּל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה**[סב]. **וּבְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים. וּמֶה**

פ"ח דערובין: **ח כחמשה עשר באב.** פירש הר"ב שבו כלו מתי מדבר בשנת המ'. פירש רש"י דתניא כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר וכו' היו מתים הרבה מהם בתשעה באב ובשנת הארבעים לא מת אחד מהם. וכיון שראו כך תמהו ואמרו שמא טעינו בחשבון החדש. [חזרו ושכבו בקבריהן בלילות] עד ליל חמשה עשר כיון שראו שנתמלאה הלבנה בט"ו ולא מת אחד מהן ידעו שחשבון החדש מכוון וכבר ארבעים שנה של גזרה נשלמו. ע"כ. ותמיהתם זאת לפי שהש"י אמר (במדבר י"ד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה. וסברו שמספר הארבעים יתחילו מהשנה שהיתה בה שלוח המרגלים ואילו היה כן לא כלו להם כל המ'. אבל הש"י התחיל החשבון מזמן יציאתם ממצרים כל ימי היותם במדבר. ומ"ש הר"ב ובו היו פוסקים מלכרות עצים כו' וכיון שנגמרה מלאכת ה' עשאוהו יו"ט כדרך שעושין סעודה לגמרה של תורה. וילפינן לה מויעש משתה לכל עבדיו דשלמה מלכים (א') ג'. וכן מצינו בחינוך בית ראשון. ומ"ש לפי שמאז תשה כו' ליבש העצים וחיישינן שיגדלו תולעים בעצים וכל עץ שיש בו תולעת פסול למערכה. כדפירש הר"ב במשנה ב' פ"ו דשקלים: **וביום הכפורים.** פירש הר"ב שבו נתנו לוחות אחרונות. שבי"ז בתמוז שיבר הלוחות כדלעיל. ובי"ח טתן העגל וחזר ועלה. וארבעים יום התנפל. ועוד ארבעים יום שבהן קבל לוחות אחרונות [כמפורש בפרשת עקב]. חשוב י"ב דתמוז דהוא חסר בההוא שתא. ושלשים דאב וכ"ט דאלול הרי ע"א. ותשעה דתשרי הרי שמנים [יום]. וליל צום השלים כנגד הלילה שאחרי י"ז בתמוז. דלא הוה בחושבנא דהא ביום הי"ח עלה. הוה ליה שמונים שלמים לילה ויום. ובקר יו"כ ירד שהוא י' בתשרי. רש"י:

פירוש המשניות להרמב"ם

ועשיית מלאכה בו מגונה מאד: **ח אמר רשב"ג לא היו י"ט לישראל כט"ו באב וי"ה כו'.** מה שחייב להטביל לכלים כולם מפני שהיו מתערבות זו בזו ובלי ספק היה בכל ההמון נשים בלי טהורות וכמו כן באנשים בלי טהורים. והנשים הנאות והיפות שבהם היו אומרות **בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך.** שאין אשה אלא ליופי. והמיוחסות כשלא היו

מלאכת שלמה

המטה ואפי' באבל. תוס' ז"ל. **ח אמר רשב"ג וכו'.** פ' יש נוחלין דף קכ"א. **כחמשה עשר באב.** גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה אמר רב נחמן יום שהותר שבט בנימין לבא בקהל. **שבהן בני ירושלם יוצאין.** גרסי' וכן הוא בירוש' וכן הוגה במשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל. אכן לשון הברייתא בגמ' ת"ר בת מלך שואלת מבת כ"ג בת כ"ג מבת סגן בת סגן מבת משוח מלחמה בת משוח מלחמה מבת כהן הדיוט וכל ישראל שואלין זה מזה כדי שלא יתבייש מי שאין לו ע"כ. ואי וכל ישראל ר"ל אפי' גברים גירסא נכונה היא בני ירושלים ובודאי דבנות בכלל בנים אבל בנים אינם בכלל בנות. והרא"ש ז"ל נראה דגרים שבהן בנות ישראל יוצאות בכלי לבן וכו' אכן בגמ' בין במשנה בין בפסקא קתני בנות ירשלם. הכא ברישא וגם כן שם בפ' יש נוחלין דמייתי להאי רישא קתני בנות ירושלם יוצאות בכלי לבן וכו'. **טעונין טבילה.** גמ' א"ר אלעזר אפי' מקופלים ומונחים בקופסא וכתב הר"ן ז"ל ומן הירוש' למדנו שעל כל הכלים הטעינו חכמים טבילה באותו יום ואפי' מונחים בקופסא כדי שיוציאום לטבילה ומתוך כך ישאילום זה לזה שכך אמרו שם כל הכלים טעונין טבילה ר' ינאי ב"ר ישמעאל אומר אפי' נתונים בתיבה ופריך נתונים בתיבה ותימא טעונים טבילה ומשני מתוך שהוא מטבילן הוא משאילן ע"כ ורש"י ז"ל פי' כולם צריכין טבילה שלא לבייש את שצריכה טבילה כלומר אפי' מונחים בקופסא צריכים טבילה שמא בעלת הכלים לבשתן בימי נדתה ותתבייש לומר לשואלת לפיכך הצריכו לכל הכלים טבילה כדי שלא תתייבשנה הטמאות או ימנעו מלהשאילן כך כתוב לשון רש"י ז"ל בספר כל בו סימן ס"ב. **ובנות ירושלם יוצאות וחולות.** כך הגירסא בסדר המשנה דבגמ' וגם בפסקי הרא"ש ז"ל אכן בגמ' בפסקא הגרסא בנות ישראל יוצאות וחולות וכו'. ולשון כל בו שם סי' ס"ב בנות ירושלם יוצאות וחולות בכרמים בכלי לבן שאולים כדי שלא לבייש וכו'. אכן בתקון יששכר בכמה דוכתי בנות ישראל יוצאות בבגדי לבן וחלות בכרמים וכו': וה"ר מנחם דילונזאנו ז"ל הגיה וחוללות בשני למדין. **יוצאות וחולות.** גמ' תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם. **ומה היו אומרות.** לשון פסקא שבגמ' מיוחסות שבהן היו אומרות

ציונים

ח אמר רשב"ג. כ"ו ע"ב ב"ב קכ"א ע"א פתיחתא דאיכה רבתי פתיחתא ל"ג. **שלא לבייש.** פסחים פ"ב ע"א כתובות נ"ד ע"א.

שינויי נוסחאות

ח שבהן בנות ירושלים (יוצאות). בכי"מ א' בנות ישראל ולימא בט"ס; בכי"ק ובמשבי"ר ..בני ירושלים יוצאין; במשדנו"פ שבהם בני ישראל יוצאין. חהו שאמר שלא לבייש את מי שאין לו ולא לה וכ"נ קצת מפי' הרמב"ם ע"ש ועי' בל' הברייתא (לא). (ד"ס). ועי' עוד להלן. **שלא לבייש.** במשדנו"פ ובכי"מ א' בדי שלא.. **כל הכלים.** בכי"מ א' וב' וכל.. **ובנות ירושלים יוצאות וחולות.** וכ"ה במשדנו"פ ובכתב יד ק' ובמשבי"ר בכי"מ א' שבהן בנות ישראל.. ואין הלשון יפה. בכי"ק ובנות ישראל.. (ועי' ד"ס). והנה בין לאלה הגורסים לעיל וכאן בנות ירושלים ובין לאלה הגורסין כאן ושם בנות ישראל הב' מלות בנות ישראל או בנות ירושלים מיותרות הן אולם אם נגרוס שם בנות ישראל וכאן.. ירושלים ניתא אך ביותר ישרה היא הגי' שם בני ישראל (עי' לעיל) (ד"ס וע"ש); בכי"ק ..וחלות; בע"י דפוס ראשון ובנות ירושלים יוצאות במחולות וחולות. **ומה היו אומרות.** בכי"מ ב' ליתא מכאן ועד סוף המשנה והוגה בגליון; בד"נ ומה הן אומרות; בכי"ק ובך היו אומרות.

חשק שלמה

והאידנא אינו תל לעולם בע"ש. ומיהו תמוה דלא ראה מש"כ בפי' המשניות דמתני' רשב"ג היא ואינה הלכה. ומיהו מסוף דברי הירושלמי דהא דמשני שם רשב"ל דמתני' מיירי שתל ט"ב להיות בשבת עצמה משמע דס"ל דט"ב שתל בשבת אסור לפניו וכן הביא הטור בשם הסמ"ג עי"ש והרמב"ם והרע"ב ע"כ דס"ל כמו שאמר בירושלמי מתחילה דשני השבתות מותרין.

הג' וחי' הרש"ש

ח תוי"ט ד"ה כחמשה עשר. ותמיהתם כו' וסברו כו' יתחילו

יכין — תפארת ישראל — יכין

מנחם אב אחר חצות [תקנ"א]. נו שיהפוך המטה כדי שישכב על קרקע. נז מיהו ראוי למעט הכרים תחתיו [תקנ"ה]. נח שכלו בו מתי מדבר בסוף מ' שנה. ובו ביטל הושע בן אלה מלך ישראל את השומרים שהושיבו מימי ירבעם, שלא יעלו ישראל לרגל לירושלים. ובו הורשו לקבור הרוגי ביתר, שהיו מונחים כמה שנים בבזיון. ובו פסקו מלכרות עצים למערכה במזבח, משום שאח"כ הותש כח החמה ומשום דאז זכו לגמור מלאכת ד'. עשאוהו יו"ט, כמו שעשו חג לגמר בנין הביהמ"ק ולגמרה של תורה שהחיינו והגיענו, לזמן ההוא. נט מדהוא יום כפרה לעולם. ובו ניתנו לוחות האחרונות, ומחל הקב"ה חטא העגל. ס של משי. סא דאפי' העשירות שואלות. סב קודם שילבשום. ג"כ כדי שלא לבייש החשודים על הטהרות.

14/07/2018 אחה

משנה שהיה בו שלוחי מרגלים כו'. אבל השי"ת התחיל חשבון מזמן יציאתם ממצרים כו'. תמוה דגם לפי חשבון זה עדיין ה"ל למות בשנה זו שהיא שנת המ' ליציאת מצרים. ועיין בזה באורך בתוס' ב"ב (קכא.) ובמפרשים שמה.

שא נא עיניך וראה כו'. היפיפיות שבהן היו אומרות כך שאין האשה אלא ליופי ואל תתן עיניך כו'. המיוחסות שלא היו נושאות חן בעיני רואיהן היו אומרות אל תתן וכו' שאין אשה אלא לבנים. וכשיהיו בניך מיוחסים הכל קופצים עליהם בין זכרים בין נקבות כ"פ הרמב"ם. והכי איתא בברייתא בגמרא: **אשה יראת ה'.** שמן הסתם המיוחסות הן ירואות ה' שעקר יחוסן של ישראל שאין בהן פסול ממזרות. וכיוצא בזה כדמוכח ברפ"ק [צ"ל פרק בתרא] דקדושין והנהו תציפין דדרי נינהו כדאמרינן מדתציף כולי האי שמע מינה ממזר הוא. אי נמי מיוחסות דהכא היינו אנשי חיל ירא"י ה' כדרך שקורין גם בזמנינו מיוחסים אותם שיש בהם גדולים בחכמה וירא"ה. ושאין במשפחתם חכמים וירא"י ה' אותם בשם יקראו שאינם מיוחסים: **ואומר תנו לה כו'.** גם זה הפסוק היו אומרות. ולא שייך למפרך מאי ואומר: **וכן הוא אומר צאנה וכו'.** רבן שמעון בן גמליאל קאמר לה. ופי' הר"ן צאנה משמע שיוצאות וחולות: **זה בנין בית המקדש.** פירש הר"ב שנתחנך ביוה"כ. כלומר שגם יוה"כ היה בתוך ימי החנוך. כדמוכח במלכים א' סימן ח' ויעש את החג שבעת ימים ושבעת ימים. ומפורש בגמ' דמ"ק דף ט' דשבעת ימים היה החינוך קודם לשבעת ימי החג. ונמצא שבשבעה בתשרי שהם שני ימים קודם יוה"כ התחילו ימי החינוך. ומ"מ מקרי יוה"כ יום שמחת לבו. דלא למעוטי שאר יומי אלא שעל כל פנים היה הוא יום חדוה ושמחת החינוך. ואין לומר שעל בית שני נדרש בכאן דהא כתיב בעזרא ו' ושיציא ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר וגו' ועבדו בני ישראל וגו' חנוכת בית אלהנא דנא בחדוא וגו' ויעשו בני הגולה את הפסח. ובנין הורדוס דוחק לומר. לפי שסיפר יוסף בן גוריון בפרק נ"ה מספרו בענין חנוך הבית שעשה אותו היום משתה בכל שנה ושנה בכל מדינות יהודה. וזה א"א ביום הכפורים:

סליק לה מסכת תענית

ציונים

זו מתן תורה. במדבר פ"ב פדר"כ פ"א פ' ויהי ביום.

שינויי נוסחאות

בחור שא נא עיניך. בכי"ק שא נא עיניך בחור. **וראה מה אתה בורר לך.** בכי"ק וראה מי.. ונכון הוא; בכי"מ א'.. שאתה בורר לך. **בנוי.** בכי"ק בנואי. **תן עיניך כו'** בכי"מ א' **ואל תתן עיניך במשפחה.** ואולי אינו ט"ס דקחשיב להני תלת כחות דבשילהי פירקן יפיפיות אומרות ראה מה אתה בורר לך, והמיוחסות אומרות אל תתן עיניך בנוי והמכוערות אומרות אל תתן עיניך במשפחה, כי העיקר הוא אשה יראת ה' עי' בירוש' (ד"ס). בגליון בי"מ ב' **אלא תן עיניך.** (**שקר החן גו' בשערים מעשיה**). במשד"פ ובכי"ק ובכי"מ א' ובגליון כי"מ ב' (עי' לעיל) ובמשבי"ר ליתא וכן ליתא במשב"ב דפוס פיזרו ווינציא באסיליא וקושטא וכן ליתא ברי"ף ובראש"ש. (**וכן הוא**) **אומר.** במשדנו"פ ואומר. (**ביום חתונתו זו מתן תורה**). במשב"ב זה מת"ת; בכי"ק ליתא. **זה בנין ביהמ"ק.** בכי"ק ..בנין המקדש; במשד"פ זה יום בנין ביהמ"ק. **שיבנה בב"א.** במשבי"ר ליתא למלת אמן; בכי"ק שיבנה בימינו; במשדנו"פ יהי רצון שיבנה בב"א.

ראשון לציון

ח תוי"ט ר"ה **אשה כו' בדאמרינן מדחציף כולי האי כו' ב"מ פ"ג.** ע"ש ועי' יסל"מ.

ליקוטים

ח במשנה **תנו לה.** נראה דהיינו מ"ש בברייתא מכוערות שבהן מה היו אומרות קחו מקחכם לש"ש ובלבד שתעטרונו בזהובים וזהו תנו לה וכולי (ש"ל): תוי"ט ר"ה **זה וכו' ומ"מ מיקרי וכו'.** אבל כפי"ז נמצא דאין שם רמז בהאי קרא אלא ליה"כ ומתני' תרתי קתני ט"ו באב ויה"כ ויתכן לומר דגם על בית שני נדרש ואע"ג דכתיב ושיציא ביתא דנא וכו' כדכתב התי"ט מ"מ לא עלה עזרא מבבל אלא אח"כ כדכתיב כי בא' לחדש הראשון הוא יסוד המעלה מבבל ובא' לחדש התמישי בא אל ירושלים וכולי וזהו ר"ח אב וכתיב בתריה ונבוא ירושלים ואהי שם ימים שלשה וביום

במלך שלמה. הקב"ה שהשלום שלו: **אמו.** כנסת ישראל: **זה מתן תורה.** יום הכפורים שבו נתנו לוחות אחרונות: **זה בנין בית המקדש.** שנתחנך ביום הכפורים:

נשלמה מסכת תענית

הָיוּ אוֹמְרוֹת, בָּחוּר, שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה, מָה אַתָּה בּוֹרֵר לָךְ. אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה. (משלי לא) שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי, אִשָּׁה יִרְאַת יְיָ הִיא תִתְהַלָּל. וְאוֹמֵר, תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ, וִיהַלְלוּהָ בַּשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר[ס ג], (שיר השירים ג) צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה[ס ד] בַּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לּוֹ אִמּוֹ[ס ה] בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ. בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ, זוֹ מַתַּן תּוֹרָה[ס ו]. וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ[ס ז], שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. אָמֵן[ס ח]:

נשלמה מסכת תענית

פירוש המשניות להרמב"ם

נושאות חן בעיני רואיהן היו אומרות **אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה.** שאין אשה אלא לבנים ובחרו יום חמשה עשר באב לפי שבו נסתלקה המגפה ממתי מדבר בשנת הארבעים כי המות היתה הרבה בכל ט' באב ובשנה האחרונה נסתלקה והמתינו עד חצי החדש ואז בטחו בנפשם והאמינו בעצמם והרגישו בו רצון הבורא והשבת אפו וסילוק חמתו מהם ולפיכך עשו אותו משם והלאה יום משתה וששון.

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת תענית

מלאכת שלמה

בחור וכו'. **בחור שא נא עיניך וכו'.** גמ' מ"ר יפיפיות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם ליופי שאין האשה אלא ליופי מיוחסות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם למשפחה לפי שאין האשה אלא לבנים וכשיהיו בניך מיוחסין הכל קופצין עליהם בין זכרים בין נקבות. **מכוערות שבהן מה היו אומרות.** קחו מקחכם לשם שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים ע"כ אבל בירוש' אומר הנאות היו אומרות תן עיניך במשפחה. **שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל.** ואומר תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה כל זה ליתיה לא בבבלי ולא בירושלמי וכן ג"כ ברב אלפסי ז"ל ליתיה וגם ה"ר יהוסף ז"ל מחקו וגם כתב מה אתה בורר ס"א את מי אתה וכו'. וכתוב שם בספר כל בו ויש תמהין איך היה טוב המנהג הזה בעיני החכמים שיחטפו איש את אשתו וחס ושלום דומה כאילו היו בנות הפקר ואין זה תימה בי יש לדעת שכל מי שידו מגעת להשיא בתו שם לא היה שולחה שם שאם היתה קטנה מה תועיל חטיפתו הרי אינה מקודשת בלתי דעת אביה ואם היתה נערה או בוגרת אם חושש לזה לא יניחנה לצאת ואם יתירנה לצאת יזהירנה שלא להתקדש אלא להגון לה והדבר ידוע שאינה מתקדשת אלא לדעתה אבל המנהג בשביל הבנות שאין יד אביהן משגת להשיא אותן ואולי היו יושבין עד שתלבין ראשן אם לא ע"י המנהג הזה. **וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו.** כלומר שיום הכפורים נקרא יום שמחה כמו שאמר ביום חתונתו זו מתן תורה שנתחתן הקב"ה עם ישראל ביום שעמד על הר סיני היו כמו האירוסין ויום הכפורים היו כמו הנשואין וביום שמחת לבו זה יום בנין בית המקדש שלוה בו למחרתו ואמר ועשו לי מקדש ע"כ.

סליק פרקא. וסליקא לה מסכת תעניות. בעה"י המשמח חתן וכלה נתחיל מסכת מגילה.

סג נ"ל דלהבי מייתי הך קרא, דר"ל אע"ג דביו"כ לא שייך שישוררו בחור שא נא וכו', דוכי ס"ד שישראל קדושים יתעסקו ביו"כ הקדוש והנורא בשדוכים. ע"ז משיב וכן הוא אומר וכו', דביו"כ התכוונו להקב"ה שנקרא בחור בשיר השירים כולו, דנאמר בחור כארזים [שיר ה' פט"ו], שא נא עיניך מה אתה בורר לך, ר"ל איה אומה קדושה בעולם כאומה זו. אל תתן עיניך בנוי, דאע"ג שחטאו לפניך תתן עיניך במשפחה, בניך בני בחוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב. שקר החן של שאר האומות, הבל יופי שלהם, דאפי' כשעושין מצוות, כוונתם רק להתניף לך, כמ"ש חסיד שלהן, ומקרבין נחותין לאלדה דשמיא, אבל ומצלין לחיי מלכא ובנוהי [כר"ה ד"ד א']. וכן חסד לאומים חטאתם [כב"ב ד"י ע"ב]. אבל אשתך החלשה הקטנה, שהיא יראת ה', היא תתהלל, שעומדת היום לפניך ככלה מקושטה, ואומרת כאביה, הא

מפני הקנה שהיה לשכנו חלבו ונלחת שמש ·
ומנין הזירה לתשובה שלשנו זו הסיפור בשעל
שהוא ונסיבור זה בעשרת ימי תשובה ובלבד קלה
נאמר שהשלת יונה שקורין ביום זה יש בה כמו
לתשובה דומה פירוש הזוסר שכתב שיונה כמו
לנשמתא דבר כם ויעבב ויכלה כמו ליסנים תכלימת
הזמן · ויקרא אליו רב הסובל קום לך
מה לך נכלה וגו׳ הם מכמים מנסיגי הדור הנותנים
לעתם ולנם לקיץ היסנים תכלימת הזמן וכל
הענין מצואל המעם מעלמו ובזה נשלם מאמר
זה בס״ד :

ובא אהרן אל אוהל מועד ופשט את בגדי הבד והניחם שם :

עמוד לז

במסכת תענית פרק ד׳ אלעזר״ב

לא היו ימים טובים לישראל כי״ו באב ויום כפורים שבהם בנות ישראל יוצאות בכלים שאולים לבן כדי שלא לביים את מי שאין לו וכל הכלים שעושין מבילה ובנות ישראל יוצאות בשאולות בכרמים ומה הן אומרות בחור שא עיניך ולאה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי · תן עיניך במשפחה וז״ש לאמה ולאה בנות ליון וגומר ביום שמונתו זה מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין ב״ה בירש״י מתן תורה שנתנו לוסות אשרוכות לישראל בנין ב״ה שנתשבך בי״כ ומש״ק שם בשלמא י״כ יום מפילה ומליתה כו׳ :

מאמר רנא

לא היו ימים טובים לישראל כי״ו באב ויום כפור

אם יסקבו מובדות ארץ שים לאל יד השלם לשכוך ולהשלים שלקי אבניו באופן שיבנה בית האלהי והיכל יומד על תלו אזי יבוננו ביכה שהבית המקדש לא נשרב מעולם כי כל אים מישראל יכול לעשות היכל ומקדש מלך לעלמו :

הקדמת ענין זה לא נעלם מעיון שהתורי האלהית נלמית לא תשתכ׳נשו׳ זמן כמבואר בספרי מניחי העקרים כמו הרמב״ם ובעל העקרים ולאיות׳ וינמוקש עמם ואשר שהונם שהתורי נלמית א״כ גם מספר מלוותיה נלמיי׳ והרי עיניכו רואות ביטול הנשה זו שמ״ום שהרב ב״ה בטלו כמה מלות התלויות בארץ ובבית הבמיכה כמעשה הקרבנות וזולתם ואם נאמר הילכתא למשיחא שיעבוד לאיתי׳ מ״מ בזמן הזה הם שמיכים ומעלת הספק הנלים הזה נגשו האחרונים זה דור דורשין דורשי ה׳ אשר אזנו ומקבו ליתן טעם נפתר לכל המלות הכם שכולם בלו בדורם ללמוד לעת את העם ולהורות נתן בלב האדם קדר השלמת אליעזרו ומעשיו הנדלי׳ לה׳ כי ממעשה הקרבנות ילמד סדר זביחת ילכו להיות לו רוח נשבבה כמ״ש זבחי אלהים רוח נשבבה ומבנין ב״ש ילמד סדר בנין העולם הכללי׳ מחתיים בניים ומליטים · וסדר בנין עילם הפרטי הוא אדם · ואם מעץ אתה לידע כל הפרטים האלו על מכונם לאי לך בעקבי רוחי ישראל בעל העקידה ובבינו בחיי אשר בלבו בפי׳ תרומה ובפרשת תלוה כל הליחוד הנפלא הרלוי לכל משכיל ליקח מלוכת המשכן וסדר כל כליו ומסדר כל המעשים הנעשים בו והלי מוד שהוא אמר שהוא תכלית המעשה הרוח הנאה להשלמת מליאת האדם א״כ זה הליחוד לא ימוש ולא יעלה לף בזמן המוכבן יעשה כתבניתם כמ״ש וכן תעשו פירש רש״י לדורו׳ אם יאבדו הכלים הללו כו׳ רמז לזמן המוכבן שיאבדו כל הכלים הללו מ״מ יוכל המשכיל לעשות

רנב

וכן תעשו לדור׳ אם יאבדו הכלי׳ הללו

כתבניתם בהשלמ׳ המעשי׳ הנלים לה׳ וכן פי׳ בעקידה המדרש אמר מעשה לבקב״ה כשנוח לו על בנין המקדש והלא כל אדם יכול לעשות היכל לעלמו כו׳ והוא בהשלמת המעשים המכוונים כנגד הבנין הרוח ומכללם שהראם שבאדם שבו משכן שהכמה הוא כנגד בית קדשי קדשים · השלק השני ממוץ לשכונה הוא כנגד הלב · השלק הג׳ הוא כנגד כל הגוף כמבואר בבבינו בחיי · ולהנתם המשכיל אשר נתן ה׳ בלבו חכמה להשלים לורת ליבניו כנגד הבנין הקדוש׳ הוא אזי יתחדל להשלים הליוד הקדוש בנפשו וכל יתר כליו הקדושים כמו הלוחות יתחדל להשלים הלב הנמשל ללוח והמכתב מכתב אלהים חרות על לוח לבו כמ״ש כתבם על לוח לבך וגו׳ ואם״כ יעלה על המנילה הטהורה אור שכולו שמן הקודש החוכני בבר מלוח ותורה אור עד שתהא שלהבת אור שכלו עולם מאליו ממדריגה למדריגה ולא יצטרך לקבל האור׳מזולתו ואם״כ יעמיד המזבח הפנימי שהו׳הלב כנ״ם זבחי אלהי׳רוח נשבר׳וכתיב לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה · ועל מזבח פנימי זה נאמר וכפר אהרן על קרנותיו אמה בשנה מדם חטאת הכפורים וגומר וכי המזבח צריך לכפרה מה פשעו ומה חטאתו אם האדם חטא מזבח זה מיבו אלא החטא שבמזבח פנימי זה ידבר · והוא הלב המשל למזבח הקטורת כמ״ש שמן וקטורת ישמח לב ועל קרנותיו ה׳ינו על קרן מזות שהיה לו בין עיניו לבנה כלפי מעלה כמ״ש אל תביעו למרוח קרבכם ונומר והוא בוודאי צריך לכפרה ביום כפורים זה ואם״כ איפה העונות שהאדם מקבל בשם בכל השנה הם המביבו מקדש מלך ויהרסו ליוד האבני׳ הכוללי׳ האלו וגרמו שבבון הלוחות והעבירו מכתב אלהים חרות לבו והרלאם שבו משכן שהכל המלוייב כנגד בית קדשי הקדשים משמת מראשו לא תואר ולא הדר לו אחרי אשר נשחבם לאחוז בשכלות ומזבח פנימי זה יען כי רש לבנו הנה גם הוא מהולם

מתוכו

מחוכו וחלי סוף כאלו נסכב ב״ה בימיו וכאלו נסתנכו הלוחות בימיו כמ״ש כל מי שמתה לאמתו לאמונים כאלו נסכב ב״ה בימיו ולאמתו לאמונה היינו בימולו בסלר סחורה המאורסה לקבילת יעקב ובימול סמכל מסוף הזיוג הלאמון במלכיגם ובזמן לכל אדם ובמיתתה דהיינו בבימולה בוולמי דומה כאלו מכב ב״ה בימיו ' אך אמנם ביום כעוכים זה אמר הוכם ומסר הוקף ליום מחילה וסליחה ולב אדם יבבלף לבו אלהים וכוח נכון יחדם בקבב כל מסכיל אל בוולמי כאוי לקוף יום זה יום חיוך ב״ה ויום מחן תוכה כי בעלם היום הכוף נכפל מחבם כי הסכום בסקיבו עליו אלבו ולמו כמ״ש סמך כל אים לבו וסקיב המקיב קבבנו לה׳ מנחה כו׳ ובו ביום הוף מקבל לוחות אביות במבואל בהלכות ר״ה במאמר קל״ז ע״ש ' לכך אמרו ביום מחוכתו זה מתן תוכה שמחלה עליו אמתו באמונה כי לה מסמע הבכוכה והכלמית ' וביום שמחת לבו זה חיוך ב״ה כי נלבף מחבם ה׳ הסכום כאמור וא״כ להגמה זו לא נסכב המקדם מעולם כי בכל שנה ושנה יתכונן על מכונו ויכיל יוסד ואלמון על מסמנו יסוד ' ומטעם זה לא היו יום טוב ליסראל כמ״ו בלא שבו היו פוסקין מלכות עליה למעבכה כי כבר היה לבם די והותר עליה להקיב בהם אמה לה׳ ובזמן הזה המחבם הפנימי עומד במקומו כאמור ' וביום כעוכים שבו נתמנך המקדם לגמרי כאמור ומחבה התוכה לאכמניא אלה כאמר היתה מימות עולם ' ולפיכך אמרו שבו היו בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולים לרמז על כנסת ישראל שנקראו בנות למקום בכוך סוף בזמן הזה כמו שדרשו בנות ליון על ישראל והטעם מבואר ע״ד שאמרו רז״ל שכל הסיכות הנאמרות בע״ה כלם לבן נקיבה כמו שיכה מדשה וכן כולם אך לעתיד נא׳ שיר חדש לבון זכר כי בע״ה כמשפט הבנות עשה לנו הקב״ה שמשפט הבנות ליקח עיטור נכבים בנכבי אביו כדהנמילנו אביו שבשמי׳ בעש״ז עיטור נכבים דהיינו עשרה אומות אומות מכל ע׳ אומות וכן מנמלת הע״בב הסוף י״ם עולמות לכל אדיק לעמת זה קבל ליעקב אל שנאמר ויקרא לו אל אלהי ישראל הקב״ה קבלו ליעקב אל דהיינו שמעבר מן י״ם אמנם לע״הב יהיו כזכבים ויכבו לימות המשיח כל שבעים אומות ' ולעולם הבא ימילם י״ם עולמות ומטעם זה דכבו בנות ליון על ישראל ' אז קובאם בנות לע״ם שהקב״ה נתן לנו סחורה ולבנו יעבדנם כי בשם אלה אמר בני בכורי ישראל מ״מ אין הקב״ה מדקדק אתנו כמו עם הזכרים אלא כשמשפט הבנות יעשה לה כי הבנות אינן בת עונשין כמו הזכרים כך הקב״ה אינו מדקדק עמנו כמ״ש אזן לשמיתי בנבי לא יעמע ה׳ וזהו שבבוב מקומות הוא מכנה ישראל בבנות . וכלי לבן היינו שיבוי המעשים לפוהם שנקראו כלי לבן כמ״ם בכל עת יהיו בגדיך לבנים והוא דוגמת הכהן גדול שנאמר

בו ושמש אם בגדי הבד והכיסה שם שהיו מעונין גניזה והיה משלם בגדיו בכל שנה ומאנו יכלו וכן יעשו הבלמים שיתקנו לבם מעשים טובים בכל שנה מדשים נוסף על הישנים ולא ימוך על המעשים שעשה לשתקד והם יהיו גנוזים וכפונים לו לעולם הבלמי כמ״ש מה רב טובך אשר לפנת ליראיך וזהו סוד מילוף הבגדים של הכהן הגדול כמו שאמר יעקב לבניו והסליפו שמלותיכם ונקומה ונעלה בית אל שבזכות סליפות שמלות אלו נזכה לעלות בית אל

רנג

בקול רנה ותודה . ועל כפות זה לקדוש ה׳ מכונד זה יום כפור שאין בו לא אכילה ולא שתייה אמרה התורה כבדהו בכפות נקייה כי הא דר׳ יוסנן קרי לשתייה מכבדותא . ואם שלא בוונו כי אם לבחם בגדים מילוניים אלו א״כ גלה כבוד מישראל כי כמו שאין מקומו של אדם מכבדו כן בגדים אלו אינם לא לכבוד ולא לתפארת לאדם נקלה האחוז בחבלי בוז . אלא הנכון אלי שבבגד קודם פנימי זה הפסיק מדבר כי מפני שאין ביום זה אכילה ושתייה ובטלו כל הבימוסים הגופניים כי אם בחלבים הללו כל היום זה בעלם הכפות נקיים נקי מכל פעל אשר עליו אכז״ל לעתיד לביקים מיעמדו בלבוסיהן כו׳ ועליו אכז״ל שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול כו׳ כי המלבוש העשוי לנפש הזכה לעולם הבביל ליום שכלו שבת אינו כמלבוש של חול הגופני כמ״ש בגדים שבישל בהם קדילים לבנו אל ימחוג בשם כוס לבנו ובדרך שנתבאר בהלכות מקח מאמר ל״ח ע״ש כי המלבוש של חול אינו כי אם לכסות בשר עכוש ומלבוש פנימי זה הוא לכבוד ולתפארת לנפש הזכה דוגמת בגדי כהונה שנאמר בהם ועשית בגדי קודש לאהרן ולבניו לכבוד ולתפארת . והמשכילים יבינו לפשוט הבגד בוגדים וילבש בגדים אחרים בגדי קודש בגדים שאולים כי מדרך הדבר השאול שסשואל אינו רשאי להשתמש בו כי אם בדבר שהשואל חפץ אליו כמ״ש במעשה דאבא אל מלקיה להכי שאלי ולהכי לא שאלי כך בגד זה של מ״ש אינו רשאי אחדם להשתמש בהם לעורכו לשלר בהם בעבי שבריות כמ״ש ולהשתמש בחגא אלף כי עיקר הבימוש הוא לנפש כאמור . אז נקראי שאולים כי הם דבר שנשאל מאחנו מן הקב״ה כמ״ש ועתה ישראל מה ה׳ שואל מעמך כי אם ליראה וגומר . ובדרך הפשוט יאמר בכלים שאולים לרמז כאלו היו עבומים מכל מעשה טוב כדי שלא לבייש את מי שאין לו מ״ש ולא בזה מהיו כולם מחרים עונותיהם בדרך כלל לומר אשמנו בגדנו אמרי׳ מי שלא בגד ובגל בשנה זו מ״מ לי אשתר שלא יסוב אחד מישראל שלא בגד אז ולפיכך אמרי׳ אלדיקים גמורים כולנים גם עלמם

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 194

כמו שמיכם״י הייסורין מליצים ומקיימים אחכם לשניו כו׳ וזה״ם ואתם הדבקים בה׳ כי מלד ד׳ מיני אתם אלו תהיו דבקים בה׳ ותזכו להיות מיים כלכם היום אכי״ר :

תקעו בחודש שופר

עמוד ל

תניא בכאם חולם אלול אמר הקב״ה למשה עלה מאמר קנו מלי ההרה לקבל לוחות שניות בר״מ אלול והשגיחו שופר במחנה . משה עלה אמר הקב״ה להר כו׳ :

אם למשה כו׳ אומה זו בכללה יעלה כל מים במרום שכלו לשוב אל ה׳ מים לפי שכלו ומדליגתו יקרים עלמו והשמות ס יאחכו זמן תשובתם עד הזמן אשר הם קרובים לשערי מות אזי יתבאר לנו טעם תקיעת כל חולם אלול כי הוא זיכרון לג׳ כיתות מלוקות כמו שיבא :

הקדמת הענין הוא מהמבואר שבאדם הוא האמצעי בין הרוסניים והגשמיים והוא מסבל שני קצוות אלו כדכן כל אמצעי בשיאמרו במעשים אלהיים מקלה מזה וגם מזה הסלק הגשמי אל ינם ילו כמ״ם טוב אשר מאחיו בזה וגם מזה אל תגם ידך כי בזה הוא אומז בשני כנגי הבריאה ומסבבם נחונה לפני האדם להפוך כל חלק עד אשר ישוב גם הגשמי לרוחני אז בהפך זה . וזהו ס״ד המשובה אשר מפני חקנת הסביסחבדנו שער מיוסד לרופקי בחשובה בסבוליכו עיר גבור יסוחוא להקיצהיסכי״תכל״מת הזמנ״יעמדו על נפשם ויקילו בכון יפל כוכבי בוקר ושמר הילדות בכון עולמו ואיבריו בעורם חזקים אף בריאים יעליפו ויהיה עליהם מועל .מוכם משא דבר ה׳ לשאת אכון בבית ה׳ ולבקר בהיכלו בשמעם קול השופר והקרלה המכריז בחזיהם יום יום כל חולם אלול שובו מדרכיכם הרעה בטרם יתנגפו רגליכם ובטרם יסולו ויזעזו שומרי סבית האלוקי ומעמולים יתפלגון מפסד ה׳ ומשלל גאונו כי יבא לשפוט האכץ כי קרוב יום ה׳ ומי יכילנו ומי הגבר אשר לא ייכא ואיזהו נפש אשר לא חשובה בעלם הזה כי יבא להיות נשפט בחם לפני שופט כל האכץ על כל מעשיו הלא המכר על דבר ה׳ יעלה במרום סר שכלו אל ה׳ לתקן כל מה שעוות אשר לענין זה בא הרמז בעלייתו של משה להר ה׳ לתקן שביבת הלוחות שנשברו בעון העגל ובעלייתו קיבל לוחות חדשות בסוף ימי סקיץ ושהה בהר אלבעים יום לתקן מעשה העגל ומשה ילמדו וכן יעשו כל זרע ישראל כלו כי אם העגל גרם קלקול הלוחות כ״ל אלד היות שאדם כעגל לא למד ע״ד שנאמר יסכתני ואוכל כעגל לא למד השיבני ה׳ ואשובה אליך וגומל א״כ הענגל הוא סיבת קלקול החלק המוכיי שבאדם והמכחב מכחב אלהים הסרות על לוח לבו כד״א כחבם על לוח לבך וגומל . וכחיבה זו מתקלקלת אלד היות שאדם כעגל לא למד ואם אתה חפץ לידע מאי תקנתיה נאי לך בעקבי הלוח ת אשר שבר משה תחת הכל וקיבל לוחות חדשות והסכיב הקב״ה על ידו חה היה תיקון העגל . כך האדם אין לו תקנה כי אם בשבילת לוח לבו שנאמר לב נשבר ונדכא אלהים לא תבזה וכתיב זבחי אלהים רוח נשברה . ואמר השבילה יבקש לוחות חדשות כד״א לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי . ככל אשר עשה משה בעלייתו להר . כך כל איש משכיל יעסוק במשנתו לעלות במרום שכלו אל רום מעולה אלהי קדם וזהו סוד התשובה אל ה׳ כד״א מי יעלה בהר ה׳ וגו׳ נקי כפים וגו׳ ואז בעלייה זו יוכיל השפע האלהי השופע עליו ונותן לו לב טהור ורוח נכון יחדש בקרבו . וסוף זמן הולדה זו הוא ביום כיפורים כמו שילד משה ביום כיפור כך כל איש משכיל יקבל לוח לב חדש ביום השלישה . ומשך ענין התשובה אלבעים יום וכן נהגו הפרושים להתענות

קצ״ז מי׳ יום . וזה לפי שכמו שחלי הנפש להיינו העבירות דומין מכל טעם למתענין לד לחלי הגופות כמו שהאריכו מי׳ יום מזה כל מחברי עניני התשובה כך מלינו שילית הנפש דומה לילית הגוף כי כי ילית הגוף נשלם באלבעים יום כך ילית הנפש כי כל בעל תשובה דומה כאילו הוא נולד באותו יום כמ״ש הסולם לכל עוניכי הדופא לכל תפלותיכי ומאיך ליה תתחדש כבשר נעוריכי ומילוש זה הוא מה שאמר במקום אשר ורוח נכון חדש בקרבי . כי מתוך קבלת תשובתו הוא שב להיות בבריה חדשה כמ״ש בל שנתגייר כקטן שנולד דמי ומשעם זה שהה משה בהר מ׳ יום בקבלת התורה המשלמת ילית הנפש . וכמו שמלינו בילית הגוף אבז״ל ג׳ חדשים הראשונים הולד דר בחדור

קצה המחתון . ג׳ אמצעיים הוא בר בחדור אמצעי . ג׳ חדשים אחרונים

קצט הולד דר בחדור העליון בך בילית הנפש המשכלת בע״הז אם ככפה וגם כלתה נפשו לשוב אל ה׳ בתשובה . וכפי חלוקת מדליגת האנשים הם נחלקים לג׳ כיתות ג׳ כיתות ע״ל המדרש עבד לאדם השנה ה ג ד ו ל י ס מתענין לדיקים בינונים ורשעים . וכנגדם מלינו ימי האדם נחלקים לימי העליה שנמשלו מיום הולדו עד עשרים שנה וימי הירידה שנמשכו מכ׳ שנה עד היומו בן מ׳ . ומן שנת מ׳ והלאה מתחילין ימי הילדה . הפץ בחלים הראשון להשבו בימי